

TEM raportteja

27/2013

Venäjän mahdollisen viisumivapauden vaikutukset suomalaiselle elinkeinoelämälle

Laura Jorvala

Elinkeino- ja innovaatio-osasto
2.7.2013

TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖ
ARBETS- OCH NÄRINGSMINISTERIET
MINISTRY OF EMPLOYMENT AND THE ECONOMY

Käyntiosoite

Postiosoite

Aleksanterinkatu 4
00170 HELSINKIPL 32
00023 VALTIONEU-
VOSTOPuhelin 010 606 000
Telekopio (09) 1606
2166

Tekijät (toimielimestä: nimi, puheenjohtaja, sihteeri)		Julkaisu aika	
Laura Jorvala TEM/EIO/VKE		Kesäkuu 2013	
		Toimeksiantaja(t)	
		Työ- ja elinkeinoministeriö	
		Toimielimen asettamispäivä	
Julkaisun nimi			
Venäjän mahdollisen viisumivapauden vaikutukset suomalaiselle elinkeinoelämälle			
Tiivistelmä			
Selvityksessä tarkastellaan Venäjän ja EU:n välistä mahdollista viisumivapautta suomalaisen elinkeinoelämän näkökulmasta. Tarkoituksena oli kartoittaa elinkeinoelämän viisumivapauteen liittyviä asenteita ja odotuksia sekä näkemyksiä tarvittavista toimenpiteistä viisumivapauden varalta. Selvitys toteutettiin ministeriöiden välisen Itäliikkuvuuden kasvun työryhmän käyttöön. Selvityksen aineisto koostuu 19 elinkeinoelämän järjestön ja julkisen sektorin toimijan teemahaastattelusta sekä yrityksille Internetissä lähetetystä kyselystä, johon saatiin 89 vastausta. Selvityksessä elinkeinoelämän järjestöt ja yritykset suhtautuivat pääosin myönteisesti viisumivapautta kohtaan. Yrityskyselyssä 59 % vastaajista suhtautui viisumivapauteen myönteisesti, 20 % neutraalisti ja 21 % kielteisesti. Myös haastatellut elinkeinoelämän järjestöjen ja julkisen sektorin toimijat suhtautuivat asiaan pääasiassa myönteisesti. Toisaalta selvityksessä nousi esiin, että monet elinkeinoelämän edustajat eivät juuri olleet kuulleet keskustelua viisumivapaudesta, eivätkä siksi kokeneet asiaa ajankohtaiseksi tai kovin merkittäväksi. Odotukset viisumivapauden vaikutuksista olivat pääosin myönteisiä. Yrityskyselyssä 63 % vastaajista koki viisumivapauden tuovan hyötyä yrityksensä liiketoiminnalle, 27 % ei odottanut asian vaikuttavan yritykseensä ja vain 8 % odotti sen tuovan haittoja. Myös teemahaastatteluihin osallistuneiden odotukset viisumivapauden vaikutuksista olivat pääasiassa myönteisiä. Suurimmat ja näkyvimmat viisumivapaudesta odotetut hyödyt koskivat matkailun, kaupan ja palvelujen aloja, joille odotettiin tulon ja työllisyyden kasvua. Yritysten välisessä kaupankäynnissä viisumivapauden nähtiin helpottavan käytännön asiointia sekä lisäävän toimintamahdollisuuksia ja kiinnostusta Venäjää kohtaan. Selvityksessä kävi ilmi useita viisumivapauteen liittyviä varautumistoimenpiteitä, joita elinkeinoelämä toivoi julkiselta sektorilta. Sen sijaan elinkeinoelämä ei kokenut omia toimenpiteitään yhtä tarpeelliseksi. Julkiselta sektorilta toivottiin erityisesti nopeita ja rohkeita toimenpiteitä rajanylityksen sujuvoittamiseksi, yleisen turvallisuuden takaamiseksi ja liikenneinfrastruktuurin ja saavutettavuuden parantamiseksi. Lisäksi kasvava kiinnostus Venäjää kohtaan edellyttää Venäjä-asiantuntemuksen lisäämistä yritysten neuvonta- ja tukipalveluissa. Viisumivapaudella on myös potentiaalia lisätä Suomeen suuntautuvia ulkomaisia investointeja, minkä vuoksi Suomea tulisi markkinoida aktiivisesti investointikohteena ja venäläisiä yrityksiä palvella entistä paremmin. Lisäksi selvityksen aineistosta kävi ilmi, että viisumivapaus on joillekin elinkeinoelämän toimijoille vielä melko epämääräinen asia ja siksi viisumivapauteen liittyvän keskustelun herättäminen voisi olla tarpeen.			
TEM yhteyshenkilö: Nina Vesterinen, puh: 029 50 47013			
Asiasanat			
Venäjä, viisumivapaus, elinkeinoelämä			
Kokonaissivumäärä	Kieli	Julkaisija	
56	Suomi	Työ- ja elinkeinoministeriö	

Besöksadress	Postadress	
Alexandersgatan 4	PB 32	Telefon 010 606 000
00170 HELSINGFORS	00023 STATSRÅDET	Telefax (09) 1606 2166

Författare Laura Jorvala ANM/närings- och innovationsavdelningen/ företagens internationalisering och export	Publiceringstid Juni 2013	
	Uppdragsgivare Arbets- och näringsministeriet	
	Organets tillsättningsdatum	
Titel Effekterna av en eventuell viseringsfrihet med Ryssland för det finländska näringslivet		
Referat I utredningen granskas den eventuella viseringsfriheten mellan Ryssland och EU ur det finländska näringslivets perspektiv. Avsikten var att kartlägga näringslivets attityder mot och förväntningar på viseringsfriheten samt synpunkter på vilka åtgärder som behövs om viseringsfriheten blir verklighet. Utredningen gjordes till förfogande för den interministeriella arbetsgruppen för rörlighet vid östgränsen. Materialet för utredningen består av temaintervjuer med 19 näringslivsorganisationer och aktörer inom den offentliga sektorn samt en enkät som skickades till företag via Internet som det kom in 89 svar på. I utredningen förhöll sig näringslivsorganisationerna och företagen i huvudsak positiva till viseringsfriheten. I företagsenkäten förhöll sig 59 % av dem som svarade positiva till viseringsfriheten, 20 % neutrala och 21 % negativa. Även de intervjuade aktörerna från näringslivsorganisationerna och den offentliga sektorn förhöll sig i huvudsak positiva till frågan. Å andra sidan framgick det av utredningen att många företrädare för näringslivet inte hade hört så mycket diskussion om viseringsfriheten och upplevde därför inte att frågan var aktuell eller speciellt viktig. Förväntningarna på viseringsfrihetens effekter var i huvudsak positiva. I företagsenkäten upplevde 63 % av dem som svarade att viseringsfriheten medför fördelar för affärsverksamheten i deras företag, 27 % förväntade sig inte några effekter för sitt företag och endast 8 % förväntade sig att viseringsfriheten medför nackdelar. Även hos dem som deltog i temaintervjuerna var förväntningarna på viseringsfrihetens effekter i huvudsak positiva. De största och mest synliga förväntade fördelarna med viseringsfriheten gällde branscherna turism, handel och tjänster. Det förväntades att inkomsterna och sysselsättningen ökar i dessa branscher. När det gäller handel mellan företag, ansågs viseringsfriheten underlätta den praktiska ärendehanteringens samt öka verksamhetsmöjligheterna och intresset för Ryssland. Av utredningen framgick flera sådana förberedande åtgärder inför viseringsfriheten som näringslivet önskade sig av den offentliga sektorn. Däremot upplevde näringslivet inte att dess egna åtgärder var lika nödvändiga. Av den offentliga sektorn önskades i synnerhet snabba och djärva åtgärder för att göra gränspassagen smidigare, tillförsäkra allmän säkerhet och förbättra tillgängligheten och trafikinfrastrukturen. Dessutom förutsätter det ökande intresset för Ryssland att sakkunskapen om Ryssland ökas vid rådgivnings- och stödtjänsterna för företag. Viseringsfriheten innebär också potential att öka de utländska investeringarna i Finland. Därför bör Finland aktivt marknadsföras som investeringsobjekt och ryska företag betjänas allt bättre. Dessutom framgick det av materialet för utredningen att viseringsfriheten än så länge är en ganska diffus fråga för vissa aktörer inom näringslivet. Därför behöver det eventuellt väckas en diskussion om viseringsfriheten. ANM kontaktperson: Nina Vesterinen, tfn: 029 50 47013		
Nyckelord Ryssland, viseringsfrihet, näringslivet		
Sidoantal 56	Språk Finska	Utgivare Arbets- och näringsministeriet

Sisällys

1. Johdanto	1
2. Venäjän ja viisumivapauden monet mahdollisuudet Suomelle	2
2.1 Kasvavaan itäliikkuvuuteen varautuminen	3
2.2 Viisumikäytännöt ja viisumivapaus	5
2.2.1 Kohti viisumivapautta	6
2.2.2 Suomen näkökulma viisumivapautta kohtaan	6
2.3 Venäjän talous	8
2.4 Venäjän vaikutus Suomen talouteen	9
2.4.1 Teknologiateollisuus	10
2.4.2 Rakennusala	11
2.4.3 Matkailuala	12
2.4.4 Vähittäiskauppa	12
2.4.5 Kuljetus- ja logistiikka-ala	13
3. Tutkimuksen lähtökohdat ja toteutus	15
3.1 Teemahaastattelut	15
3.1.1 Haastattelujen rakenne	15
3.1.2 Osallistujat	16
3.2 Internet-kysely	16
3.2.1 Jakelu ja otos	16
3.2.2 Kyselyn rakenne	16
3.3 Aineiston analyysi	17
4. Tulokset	18
4.1 Teemahaastattelut	18
4.1.1 Haastateltavien asenteet viisumivapautta kohtaan	18
4.1.2 Haastateltavien odotukset viisumivapauden vaikutuksista	19
4.1.3 Haastateltavien näkemykset tarvittavista toimenpiteistä viisumivapauden varalta	22
4.2 Yrityskysely	27
4.2.1 Yritysten taustatiedot	27
4.2.2 Yritysten asenteet viisumivapautta kohtaan	29
4.2.3 Yritysten odotukset viisumivapauden vaikutuksista	32
4.2.4 Yritysten näkemykset tarvittavista toimenpiteistä viisumivapauden varalta	34

5. Yhteenveto ja johtopäätökset	37
5.1 Elinkeinoelämä suhtautuu viisumivapauteen melko myönteisesti	37
5.2 Viisumivapauden odotetaan tuovan pääasiassa hyötyjä elinkeinoelämälle	37
5.3 Elinkeinoelämä toivoo julkiselta sektorilta useita toimenpiteitä viisumivapauden varalta.....	37
Lähteet	41
Liite 1. Teemahaastattelujen rakenne	46
Liite 2. Kyselylomake	47

Kaavio 1. Rajavartiolaitoksen tarkastukset itärajalla vuosina 2009–2012 sekä ennuste tuleville vuosille	2
Kaavio 2. Meriliikenteen matkustajat Suomen ja Venäjän välillä vuosina 2003–2012.....	3
Kaavio 3. Finavian reittiliikenteen matkustajat Suomen ja Venäjän välillä vuosina 2002–2012	3
Kaavio 4. Viisumipäätökset Suomen edustustoissa Venäjällä vuosina 2005–2012	5
Kaavio 5. Suomen ja Venäjän välisen kaupan kehitys vuosina 2002–2012	9
Kaavio 6. Teknologiaateollisuuden tavaravienti Suomesta Venäjälle	11
Kaavio 7. Transitoliikenne Suomen satamissa vuosina 2003–2012.....	13
Kaavio 8. Yritysten Venäjään liittyvät toiminnot	29
Kaavio 9. Yritysten suhtautuminen viisumivapautta kohtaan	29
Kaavio 10. Vastaajien mielipidejakauma viisumivapautta koskevia väittämiä kohtaan	31
Kaavio 11. Yritysten odotukset viisumivapauden vaikutuksista liiketoiminnalleen.....	32
Kaavio 12. Odotukset viisumivapauden vaikutuksista eri asioihin yritysten toiminnassa.....	33
Kaavio 13. Toimenpiteet yrityksissä viisumivapauden ja kasvavan itäliikkuvuuden varalta	35
Taulukko 1. Suorat sijoitukset Venäjältä Suomeen, milj. euroa	10
Taulukko 2. Suorat sijoitukset Suomesta Venäjälle, milj. euroa	10
Taulukko 3. Teknologiaateollisuuden tavaravienti Suomesta Venäjälle vuonna 2012	11
Taulukko 4. Venäläiset matkustajat Suomessa vuosina 2006-2012.....	12
Taulukko 5. Itään suuntautuva kuorma-autojen transitoliikenne tärkeimmillä rajapaikoilla vuosina 2005–2011	14
Taulukko 6. Yritysten koko.....	27
Taulukko 7. Yritysten sijainti	28
Taulukko 8. Yritysten toimiala	28
Taulukko 9. Suhtautuminen viisumivapauteen erikokoisissa yrityksissä	30
Taulukko 10. Odotukset viisumivapauden vaikutuksista erikokoisissa yrityksissä.....	32

1. Johdanto

Henkilöliikenne Suomen ja Venäjän välisellä rajalla on kasvanut viime vuosina huimasti. Vuonna 2012 liikenne Suomen itäisellä maarajalla oli ennätysvilkasta ja rajan ylitti jopa 12 miljoonaa henkeä (Rajavartiolaitos 2013a). Lisääntynyttä liikkuvuutta on siivittänyt Venäjän talouden myönteinen kehitys sekä maan keskiluokan vaurastuminen. Venäjä näyttäytyykin nyt yhä houkuttelevampana markkinana ja kauppakumppanina monille ulkomaisille yrityksille. Suomelle Venäjä on yksi merkittävimmistä kauppakumppaneista niin vienti- kuin tuontimaana, ja venäläiset ovat Suomessa myös ylivoimaisesti suurin ja kasvava matkailijaryhmä (MEK 2013a).

Viisumivapaa liikkuvuus Suomen ja Venäjän välillä mitä todennäköisimmin lisäisi kanssakäymistä entisestään. Viisumivapaus asetettiin EU:n ja Venäjän yhteiseksi pitkän aikavälin tavoitteeksi jo kymmenen vuotta sitten. Vaikka tarkkaa aikataulua ei edelleenkään ole asetettu, viisumivapaudesta keskustellaan ja osapuolet pyrkivät luomaan puitteet vapaan liikkuvuuden mahdollistamiseksi. Myös Suomessa tulisi keskustella siitä, onko Suomi valmis viisumivapauteen, mitä viisumivapaudesta seuraisi ja miten asiaan pitäisi valmistautua.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan mahdollista viisumivapautta suomalaisen elinkeinoelämän näkökulmasta. Tutkimus toteutettiin ministeriöiden välisen Itäliikkuvuuden kasvun työryhmän käytöön. Työryhmän tavoitteena on tehostaa Suomen valmistautumista EU:n ja Venäjän väliseen viisumivapauteen sekä lisääntyvään liikkuvuuteen itärajalla. Tutkimuksessa selvitetään, minkälaisia vaikutuksia viisumivapaudella olisi elinkeinoelämälle ja miten sen tulisi viisumivapauteen varautua. Julkisessa keskustelussa viisumivapauden on oletettu tuovan mukanaan monia hyötyjä elinkeinoelämälle, mutta systemaattisemman ja konkreettisemman tiedon kerääminen eri alojen ja toimijoiden näkökulmista on tarpeellista.

Koska viisumivapautta lähestytään tutkimuksessa *elinkeinoelämän* näkökulmasta, viisumivapaudesta esitetyt mahdolliset sosiaaliset haitat, kuten rikollisuus tai turvapaikanhakijoiden määrän kasvu eivät kuulu tämän selvityksen piiriin, elleivät ne tule tutkimuksessa esiin juuri elinkeinon toimintaan vaikuttavina tekijöinä.

Tutkimuksessa pyritään vastaamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

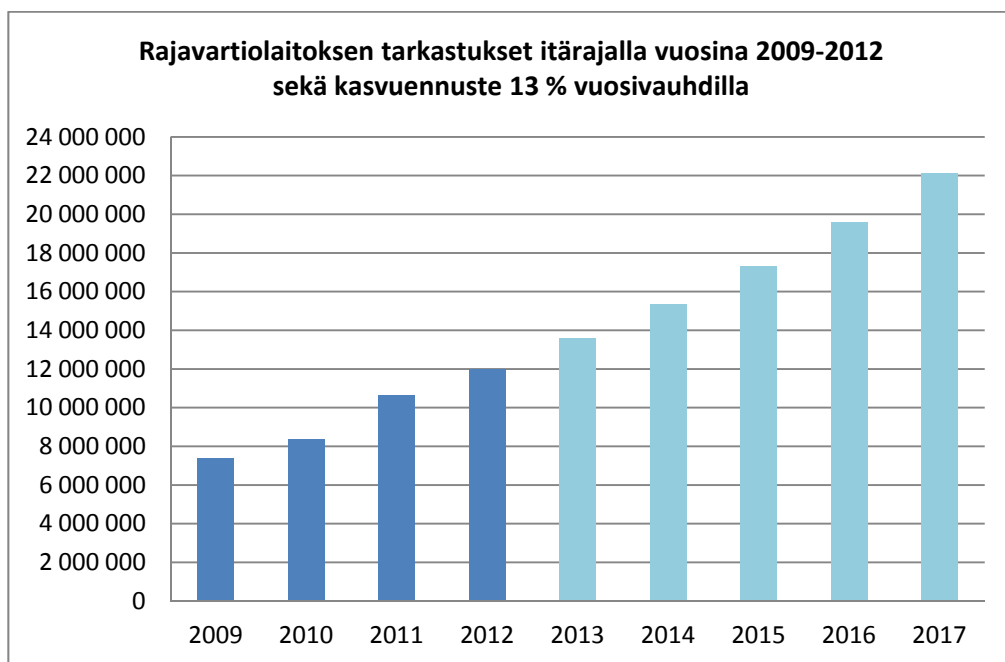
1. Minkälaisia ovat suomalaisen elinkeinoelämän asenteet Venäjän mahdollista viisumivapautta kohtaan?
2. Minkälaisia vaikutuksia viisumivapaudella olisi suomalaiselle elinkeinoelämälle?
 - a. Olisivatko vaikutukset positiivisia vai negatiivisia?
 - b. Minkälaisia taloudellisia ja toiminnallisia vaikutuksia viisumivapaudella olisi?
 - c. Millä toimialoilla vaikutuksia olisi?
3. Mitä muutoksia elinkeinoelämän toimijoiden tulisi tehdä viisumivapauden varalta?
 - a. Minkälaisia toimenpiteitä julkisen sektorin tulisi tehdä tukeakseen elinkeinoelämän toimijoita?

Raportissa esitellään aluksi itärajan liikkuvuuteen, viisumivapauteen, Venäjän talouskasvuun sekä Suomen ja Venäjän taloussuhteisiin liittyvää taustaa. Tämän jälkeen kuvataan tutkimuksen aineisto ja tutkimusmenetelmät. Raportin seuraavassa vaiheessa käydään läpi tutkimuksen tuloksia. Lopuksi esitetään tulosten yhteenveto ja tuloksiin pohjautuvat johtopäätökset.

2. Venäjän ja viisumivapauden monet mahdollisuudet Suomelle

Suomen ja Venäjän välillä on maarajaa 1 340 km. Tällä rajalla on yhteensä 16 rajanylityspaikkaa, joista yhdeksän on vakinaisia ja seitsemän tilapäisiä (Rajavartiolaitos 2013b). Suurin osa Suomen ja Venäjän rajanylityksistä, 80 %, tehdään Kaakkois-Suomen rajanylityspaikkojen kautta. Vilkkainta liikenne rajalla on kesäkuukausina ja uuden vuoden aikaan (Rajavartiolaitos 2013a).

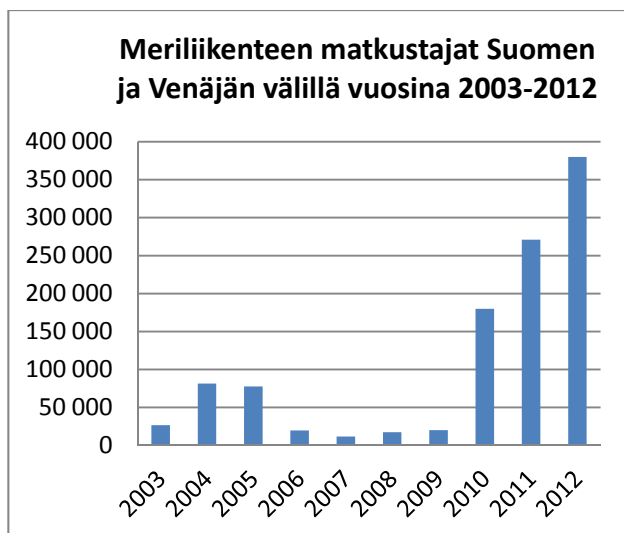
Henkilöliikenne Suomen ja Venäjän välisellä rajalla on kasvanut ja oli viime vuonna ennätysvilkasta. Itärajan ylitti vuonna 2012 jopa 12 miljoonaa henkeä, mikä on 13 % enemmän kuin vuonna 2011 (Rajavartiolaitos 2013a). Itärajan henkilöliikenteen ennustetaan kasvavan myös tulevina vuosina. Mikäli kasvu jatkuu vuoden 2012 kaltaisesti, 13 % vuosivauhdilla, rikotaan 20 miljoonan matkustajan raja jo seuraavan viiden vuoden aikana (ks. kaavio 1). Viisumivapauden myötä rajanylitysten kasvun arvioidaan olevan tätäkin huomattavasti suurempaa (Rajavartiolaitos 2013a).

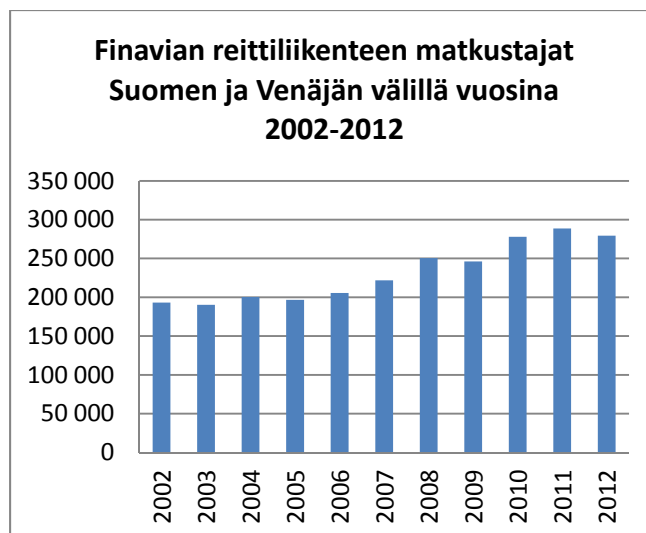
Kaavio 1. Rajavartiolaitoksen tarkastukset itärajalla vuosina 2009–2012 sekä ennuste tuleville vuosille
(Lähde: Rajavartiolaitos 2013a)

Satamissa Suomen ja Venäjän välinen henkilöliikenne on kasvanut nopeasti vuodesta 2010 lähtien, jolloin säännöllinen liikenne Helsingin ja Pietarin välillä käynnistyi jälleen (ks. kaavio 2). Vuonna 2012 matkustajien määrä Venäjältä saapuissa tai Venäjälle kulkevista aluksissa Suomen satamissa oli yhteensä yli 380 000 henkeä, mikä oli 2,1 % kaikesta ulkomaan matkustajaliikenteestä (Liikennevirasto 2013a). Tällä hetkellä Venäjälle voi matkustaa Suomesta viisumivapaasti 72 tunnin laivamatkalla, jonka edellytyksenä on yöpyminen joko aluksella tai ryhmämatkan ohjelmassa määrättyssä paikassa sekä sataman ja Pietarin keskustan välillä kulkevan shuttle-bussilipun ostaminen (St. Peter Line 2013). Viisumivapauden voidaan odottaa kasvattavan laivaliikenteen matkustajamääriä sekä lisäävän yhteyksiä ja laivavuoroja.

Lentoliikenteessä venäläisten matkustajien määrä on lisääntynyt 2000-luvun alkuvuosista, mutta kasvun kehitys on ollut maltillisempaa kuin maaliikenne tai meriliikenne viime vuosina (ks. kaavio 3). Finavian mukaan venäläisten matkustajien määrä kansainvälisessä reittiliikenteessä oli vuonna 2012 lähes 280 000 henkeä (Finavia 2013).

Kaavio 2. Meriliikenteen matkustajat Suomen ja Venäjän välillä vuosina 2003–2012
(Lähde: Liikennevirasto 2013a)

Kaavio 3. Finavian reittiliikenteen matkustajat Suomen ja Venäjän välillä vuosina 2002–2012
(Lähde: Finnair 2013)

2.1 Kasvavaan itäliikkuvuuteen varautuminen

Itärajan lisääntyvään liikkuvuuteen varautumiseksi on Suomessa asetettu ministeriöiden välinen Itäliikkuvuuden kasvun työryhmä. Työryhmä on perustettu Venäjä-asioiden ministerityöryhmän aloitteesta ja sen tarkoituksena on tehostaa Suomen valmistautumista EU:n ja Venäjän väliseen viisumivapauteen sekä lisääntyvään liikkuvuuteen itärajalla (Sisäasiainministeriö 2013b). Itäliikkuvuuden kasvun työryhmän tavoitteita ovat:

1) Rajanylityspaikkojen ja niille vievien liikenneyhteyksien kehittäminen sekä henkilöstöresurssien turvaaminen

Kasvavien rajanylitysmäärien myötä investoinnit raja-alueeseen ovat tärkeitä niin ruuhkien välttämiseksi kuin rajavalvonnan ja -turvallisuuden takaamiseksi. Venäjällä on uutisoitu ruuhkista Suomen ja Venäjän välisellä maarajalla erityisesti Nuijamaan ja Vaalimaan rajanylityspaikoilla. Rajanylityspaikoilla on uutisoitu olevan jopa 500 auton ruuhkia ja rajanylitykseen on arvioitu kuluvan yli neljä tuntia (Fontanka.fi 2013). Rajanylityksen pitkä kesto voi vähentää esimerkiksi venäläisten ostosmatkailijoiden intoa matkustaa Suomeen, mikäli rajanylityksen keston takia ostoksille ei jää tarpeeksi aikaa.

Rajavartiolaitos, Tulli ja Liikennevirasto ovat valmistelleet Itäliikkuvuuden kasvun työryhmälle suunnitelman rajanylityspaikkojen kehittämiseksi viisumivapauden varalta. Suunnitelmassa arvioidaan, että kehittämistoimenpiteitä on tehtävä erityisesti Kaakkois-Suomen rajanylityspaikoilla Vaalimaalla, Imatralla ja Nuijamaalla. Lisäksi laajennus- ja kunnostustöitä tulisi tehdä Niiralan, Vartiuksen sekä Raja-Joosepin rajanylityspaikoilla. Myös Helsinki-Vantaan lentoasemalla ja Helsingin satamissa on vuokrattava ja varustettava lisätiloja kasvavia rajatarkastuksia varten. Suunnitelmassa arvioidaan, että kehittämistoimenpiteillä rajanylityspaikkojen kapasiteetti nousisi 16–17 miljoonaan matkustajaan. Uuden rajatarkastusmallin avulla kapasiteetti voitaisiin nostaa vieläkin korkeammaksi, jopa 20 miljoonaan matkustajaan. Henkilöstöresurssien osalta Rajavartiolaitos on arvioinut viisumivapauden edellyttävän henkilöstön lisäämistä 160 henkilötyövuodella. (Sisäasiainministeriö 2013a)

2) EU:n Smart Borders -järjestelmän käyttöönotto

Euroopan komissio julkaisi helmikuussa 2013 ehdotuksen ns. Älykkäät rajat (Smart Borders) -lainsäädäntöpaketista, jonka tavoitteena on nopeuttaa ja helpottaa EU:n ulkopuolisten matkustajien rajanylityskäytänteitä EU:n alueella sekä tehostaa rajavalvontaa. Paketti kattaa ehdotukset eurooppalaisesta rajanylitystietojärjestelmästä (EES) ja rekisteröityjen matkustajien ohjelmasta (RTP). Rajanylitystietojärjestelmän (EES) avulla voitaisiin rekisteröidä kolmansien maiden matkustajien rajanylityksen aika ja paikka ja valvoa matkustajien maassaoloaikaa. Järjestelmä perustuisi biometrisiin tunnistaisiin. Rekisteröityjen matkustajien ohjelma (RTP) helpottaisi säännöllisesti rajan ylittävien ja ennakoon tarkastettujen kolmansien maiden matkustajien rajanylitystä. Ennakoon rekisteröityt matkustajat voisivat käyttää rajalla automaattisia tarkastuslaitteita. (Euroopan komissio 2013a)

3) Yhteistyö Venäjän viranomaisten kanssa

Viisumivapauden ja lisääntyvän itäliikkuvuuden kannalta on tärkeää huolehtia Suomen ja Venäjän viranomaisten välisestä yhteydenpidosta, tiedonvaihdesta ja yhteistyön kehittämisestä. Itäliikkuvuuden kasvun työryhmän tavoitteena on esimerkiksi edistää rajanylityspaikkojen ja liikenneyhteyksien kehittämistä yhdessä Venäjän viranomaisten kanssa. Lisäksi on tärkeää pitää viisumivapauteen liittyviä kysymyksiä esillä poliittisten päätöksentekijöiden ja ao. viranomaisten tapaamisissa.

4) Viranomaisyhteistyön kehittäminen Suomessa

Venäjän ja Suomen välisen yhteistyön lisäksi on kehitettävä yhteistyötä Suomessa esimerkiksi rajavartio-, tulli- ja poliisiviranomaisten kesken. Yhteistyön kehittäminen on tärkeää, jotta viranomaiset pystyvät hoitamaan tehtävänsä tehokkaasti kasvavista matkailijamääristä ja liikenteestä huolimatta. Tehokkaalla viranomaisyhteistyöllä edistetään turvallisuutta ja järjestystä, mikä on tärkeää niin suomalaisille asukkaille kuin Suomeen saapuville venäläisille matkailijoille.

5) Tulkkaus- ja kielipalvelujen saatavuuden varmistaminen sekä viranomaisten kielikoulutus

Kanssakäymisen lisääntyessä on varmistettava venäjää osaavan henkilöstön määrä erityisesti rajalla, mutta myös muualla Suomessa. Suomessa vierailevien venäläisten on tarpeen saada apua omalla kielellään esimerkiksi hätätilanteissa.

Yksi esimerkki reagoinnista kasvaviin venäläismääriin on Etelä-Karjalan poliisin avaamat venäjänkieliset Internet-sivut. Sivuilla venäläisiä ohjeistetaan käyttäytymään Suomen lain mukaisesti ja tarjotaan tietoa muun muassa liikennesäännöistä, pysäköintikäytännöistä, jokamiehenoikeuksista sekä rikosilmoituksen ja hätäilmoituksen tekemisestä (Etelä-Karjalan poliisi 2013).

6) Ulkopuolisen rahoituksen hyödyntäminen viisumivapauteen varautumisessa

Viisumivapaus ja kasvava liikkuvuus itärajalla edellyttävät mittavia investointeja esimerkiksi rajanylityspaikkoihin ja niille vieviin teihin. Lisäksi on taattava riittävät henkilöstöresurssit rajalla sekä tarvittaessa tarjottava viranomaisille kieli- ym. koulutusta. Itäliikkuvuuden kasvun

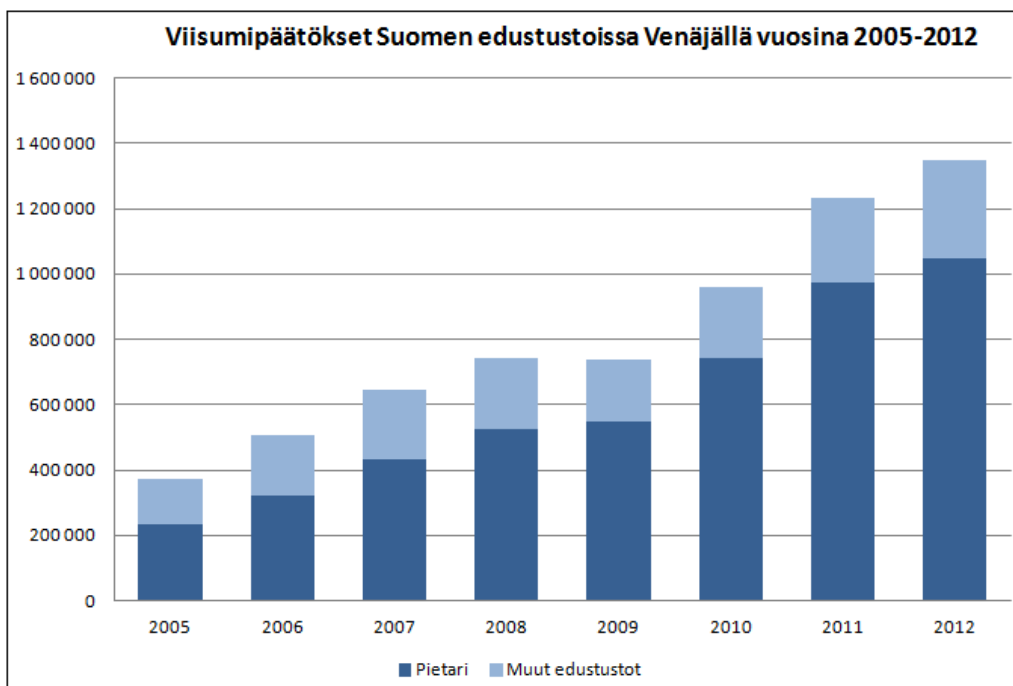
työryhmän tavoitteena on tehdä selvitys ulkopuolisista rahoituslähteistä, joita voidaan hyödyntää viisumivapauden varautumistyössä.

2.2 Viisumikäytännöt ja viisumivapaus

Nykyisten käytäntöjen mukaan Schengen-alueen valtiot vaativat Venäjän kansalaisilta viisumia ja päinvastoin. Venäläiset hakevat viisumia matkansa pääkohdemaasta, mutta sama viisumi oikeuttaa matkustamiseen myös muissa Schengen-maissa. Vuonna 2011 Schengen-maat myönsivät venäläisille viisumeita hieman yli 5,1 miljoonaa kappaletta. Venäläisten viisumihakijoiden määrä on kasvanut vuosi vuodelta. (Euroopan komissio 2013b).

Nykyisiä Schengen-alueen viisumikäytäntöjä ja viisuminmyöntöprosesseja on kuvattu epäyhtenäisiksi ja tulevaisuuden kannalta riittämättömiksi. Vaikka viisumikäytännöt nykyisellään olisivatkin jokseenkin sujuvia, voivat ne tulevaisuudessa aiheuttaa ongelmia matkustajamäärien ja Venäjän kaupan kasvaessa. Vaikka Schengen-maiden viisuminmyöntöprosessi perustuu yhteisiin säännöksiin, on maiden välillä siitä huolimatta eroja esimerkiksi prosessin kestossa ja hakijoilta vaadittavien liitteiden määrässä. Tämä on johtanut siihen, että hakijat suosivat viisumin hakua tietyistä maista, mikä saattaa ylikuormittaa ja ruuhkauttaa kyseisten maiden viisuminmyöntöprosessia. (Salminen & Moshes 2009: 4-5)

Suomi on ulkoistanut viisumihakemustensa käsittelyn Venäjällä brittiläiselle VFS-yhtiölle. Palvelu on käytössä tällä hetkellä Moskovassa, Pietarissa, Petroskoissa, Murmanskissa, Kazanissa sekä Jekaterinburgissa. Lisäksi uusia toimipisteitä suunnitellaan avattavaksi Keski- ja Etelä-Venäjälle sekä Länsi-Siperiaan, jolloin näillä alueilla asuvien venäläisten viisumihakua Suomeen helpottuu. Kaikki varsinaiset viisumipäätökset tehdään kuitenkin yhä Suomen neljässä edustustossa: Moskovassa, Pietarissa, Murmanskissa ja Petroskoissa. (Ulkoasiainministeriö 2013a) Suurin osa Suomen viisumipäätöksistä tehdään Pietarin edustustossa. Alla oleva kaavio 4 näyttää Venäjällä sijaitsevien Suomen edustustojen tekemät viisumipäätösmäärät viime vuosina. Lukuihin sisältyvät niin myönteiset kuin kielteiset päätökset.

Kaavio 4. Viisumipäätökset Suomen edustustoissa Venäjällä vuosina 2005–2012
(Lähde: Ulkoasiainministeriö 2013b)

Suomi on kaikista Schengen-maista venäläisille eniten viisumeita myöntänyt maa. Esimerkiksi vuonna 2012 viisumeita myönnettiin yli 1,3 miljoonaa kappaletta (Ulkoasiainministeriö 2013b). Suurin osa Suomen myöntämisestä viisumeista on monikertaviisumeita, joilla rajan voi ylittää useamman kerran. Suomen viisumipolitiikka on liberaalia ja joustavaa, palvelu viisumia haettaessa on sujuvaa ja viisumin hakijoilta vaaditaan hakemukseensa vain vähän liitteitä (Salminen & Moshes 2009: 4-5). Suomen viisumipolitiikkaa on toisinaan arvosteltu jopa liian lepuksi (Salminen & Moshes 2009: 6).

2.2.1 Kohti viisumivapautta

Keskustelua Venäjän ja Schengen-maiden välisestä viisumipakon poistamisesta on käyty jo pitkään. Vuonna 2003 viisumivapaus asetettiin Pietarin huippukokouksessa Venäjän ja EU:n yhteiseksi pitkän aikavälin tavoitteeksi ja vuonna 2005 asia kirjattiin niin sanottuihin EU:n ja Venäjän tiekarttoihin (Ulkoasiainministeriö 2010).

Vaikka viisumivapaudesta on keskusteltu jo pitkään, suurimmat ja konkreettisimmat muutokset ovat tapahtuneet vasta viime vuosien aikana. Vuonna 2007 astui voimaan EU:n ja Venäjän välinen viisumihelpotussopimus, jonka tehtävä on nimensä mukaisesti helpottaa ja sujuvoittaa tiettyjen ryhmien viisuminmyöntöprosessia. Sopimus koskee esimerkiksi lähisukulaisia, opiskelijoita ja virallisten delegaatioiden edustajia ja se takaa muun muassa viisumeille yhtenäisen hinnan sekä rajaa viisumien käsittelyaikaa ja hakijoilta vaadittavia asiakirjoja (EUR-Lex 17.5.2007).

Seuraava askel kohti viisumivapautta otettiin vuonna 2011, jolloin EU ja Venäjä sopivat yhteisistä tavoitteista ja ehdoista, ns. askelmerkeistä, joiden tulee toteutua ennen kuin viisumivapaudesta voidaan sopia. Jotkut näistä askelmerkeistä ovat luonteeltaan poliittisia ja melko vaikeasti mitattavissa, kuten esimerkiksi korruption puuttuminen Venäjällä. Toiset askelmerkeistä ovat sen sijaan enemmänkin teknisiä haasteita, kuten passinmyöntöprosessin ja väestörekisterin kehittäminen Venäjällä sekä rajavalvonnan tehostaminen niin Venäjällä kuin EU-alueella. (Euroopan komissio 2013c) Myös Suomessa viisumivapauteen tulee varautua esimerkiksi rajanylityspaikkojen laitteita ja infrastruktuuria kehittämällä sekä henkilöstön rekrytoinnilla ja koulutuksella.

Tällä hetkellä EU ja Venäjä neuvottelevat viisumivapauden myöntämisestä venäläisten virkapassien haltijoille. Tähän asti viisumivapaus on myönnetty diplomaateille, mutta Venäjä on ajanut vapauden laajentamista koskemaan myös virkapassien haltijoita, joihin kuuluu esimerkiksi virkamiehiä, kansanedustajia sekä valtionyritysten johtajia. EU-maat ovat suhtautuneet vielä eri näkemyksin virkapassi-kysymykseen. (Ulkoasiainministeriö 2013c) Julkisessa keskustelussa virkapassin haltijoiden viisumivapauden on pelätty sallivan vapaan liikkuvuuden Venäjän eliitille, kun taas tavallinen kansa joutuu vielä hakemaan viisumia. Virkapasseja on myös pelätty myönnettävän asiattomasti. (Schönberg 2013a)

Kuten pitkään jatkunut keskustelu osoittaa, viisumivapaudesta ei voida sopia hetkessä, mutta kehitystä tapahtuu jatkuvasti. Arviot viisumivapauden voimaantulon ajankohdasta vaihtelevat useilla vuosilla. Todennäköisenä pidetään viisumivapauden toteutumista kuluvan vuosikymmenen lopussa (Sisäasiainministeriö 2012: 16).

2.2.2 Suomen näkökulma viisumivapautta kohtaan

Venäjän viisumivapaus on herättänyt Suomessa keskustelua puolesta ja vastaan. Myönteisissä kannanotoissa nostetaan esille viisumivapauden taloudelliset hyödyt elinkeinoelämälle. Viisumivapauden odotetaan kasvattavan matkailualan, kaupan ja palvelujen kysyntää sekä lisäävän työllisyyttä. Matkailun, kaupan ja palvelujen kasvu edellyttäisi myös rakentamista ja investointeja. Erityisesti Kaakkois-Suomessa venäläisten merkitys on jo nyt suuri ja viisumivapauden myötä venäläis-

ten taloudelliset ja sosiaaliset vaikutukset oletettavasti kasvaisivat entisestään. Vapaa liikkuvuus Suomen ja Venäjän välillä helpottaisi paitsi matkailijoiden myös esimerkiksi opiskelijoiden ja lähisukulaisten liikkuvuutta. (Helsingin Sanomat 2012)

Viisumivapauden uhkakuvat sen sijaan liittyvät useimmiten turvallisuuskysymyksiin. Viisumivapauden on pelätty lisäävän rikollisuutta, kuten näpistelyjä, murtoja ja liikennerikkomuksia sekä kasvattavan turvapaikanhakijoiden määrää (Helsingin Sanomat 2012; Saarakkala 2013). Kasvavaan rikollisuuteen voidaan varautua esimerkiksi takaamalla poliisin riittävät resurssit, mutta turvapaikanhakijoiden määrää ei voida suoranaisesti ehkäistä, sillä kaikki saapuvat hakemukset on käsiteltävä (Räsänen 2013). Näiden haittojen lisäksi muita viisumivapauteen liittyviä pelkoja ovat esimerkiksi erilaiset taudit, ruuhkien lisääntyminen rajalla sekä liika venäläistyminen. Viisumivapaudesta esitetyt haitat voivat toteutuessaan paitsi vaikuttaa negatiivisesti suomalaisten asenteisiin venäläisiä kohtaan myös vähentää Suomen houkuttelevuutta matkailukohteena venäläisten silmissä. (Schönberg 2013b)

Viisumivapautta kannattavien vastaus esitettyihin uhkakuihin on ollut, ettei viisumikäytännöllikään pystytä täysin estämään esitettyjä haittoja. He myös muistuttavat, että viisumivapaus ei tarkoita, että maiden väliset rajatarkastukset poistettaisiin (Salminen & Moshes 2009: 3).

Suomen virallinen kanta EU:n ja Venäjän välistä viisumivapautta kohtaan on positiivinen. Tasavallan presidentti Sauli Niinistö on korostanut Suomen myönteistä, joskin maltillista kantaa asian suhteen. Viisumivapaus on merkittävä asia Suomen ja Venäjän suhteille, mutta asia tulee valmistella hyvin. Niinistö on myös painottanut, ettei Suomi päätä asiasta yksin, vaan viisumivapaus on koko EU:n yhteinen asia (Tasavallan presidentin kanslia 2013).

Julkisessa keskustelussa viisumivapauden on odotettu tuovan hyötyjä suomalaiselle elinkeinoelämälle ja tältä osin suhtautuminen viisumivapauteen vaikuttaa olevan myönteistä. Elinkeinoelämän asenteita ja odotuksia viisumivapaudesta on kuitenkin syytä selvittää konkreettisemmin ja tämä tutkimus onkin yksi panostus asiaan. Varmasti voidaan todeta, että Venäjältä saapuu Suomeen paljon matkailijoita, Venäjä on Suomelle tärkeä kauppakumppani ja suomalaiset yritykset ovat kiinnostuneita Venäjän markkinoista. Venäjän kauppaan liittyy kuitenkin monia haasteita. Esimerkiksi ulkoasiainministeriön yritysten ulkomaankaupan haasteita kartoittavassa vuoden 2013 kansainvälistymis- ja kaupanestekyselyssä Venäjä koettiin yhdeksi haasteellisimmaksi markkinaksi. Henkilöiden liikkuvuuden esteet, joihin kuuluvat muun muassa viisumeihin, työ- ja oleskelulupiin, työntekijöiden palkkaamiseen, työsuhteen ehtoihin ja työolosuhteisiin liittyvät asiat, olivat kyselyssä Venäjän osalta neljänneksi yleisin kaupan ja investointien este. Noin 30 % kaikista kyselyssä ilmoitetuista yritysten henkilöiden liikkuvuuteen liittyvistä ongelmista kohdistui juuri Venäjään. (Nieminen ym. 2013: 25–26, 30)

Vaikka Suomi virallisesti puoltaa viisumivapautta, ei tavallisen kansan mielipide galluppien perusteella täysin vastaa tätä näkemystä. Esimerkiksi Euroopan komission teettämässä kyselyssä itäsuomalaiset vastustivat viisumivapautta ja pelkäsivät sen mahdollisia lieveilmiöitä, kuten rikollisuutta ja turistien viemää rauhaa (Euroopan komission Suomen edustusto 2012). Taloustutkimuksen syksyn 2012 tutkimuksessa puolestaan kävi ilmi, että venäläisistä vastaajista jopa 82 % kannatti viisumivapautta, kun taas suomalaisista asiaa kannatti vain 38 %. Nuorten keskuudessa kannatus oli kuitenkin suurempaa, 56 %, mikä saattaa merkitä, että yleinen mielipide on muuttumassa viisumivapautta puoltavaksi myös Suomessa. (Rahkonen 2013)

2.3 Venäjän talous

Väkiluku: 143 milj. henkeä (v. 2012 alussa)

BKT: 1 105 mrd. EUR (Q1-3/12)

BKT:n muutos: +3,4 % (2012/2011)

Työttömyys: 5,3 % (2012)

Keskipalkka: 668 EUR (2012)

Valtion velka: 9,7 % BKT:sta (Q1-3/12)

Inflaatio: 6,6 % (2012)

Elinkeinorakenne: palvelut 60,1 %, teollisuus 36 %, maatalous 3,9 % (2012, arvio)

Vienti: 529,3 mrd. USD (2012)

Merkittävimmät yksittäiset vientimaat: Alankomaat (14,7 %), Kiina (6,8 %), Saksa (6,8 %), Italia (6,1 %) (2012)

Tuonti: 335,4 mrd. USD (2012)

Merkittävimmät yksittäiset tuontimaat: Kiina (16,7 %), Saksa (12,2 %), Ukraina (5,8 %), Japani (5,1 %) (2012)

Lähteet: CIA The World Factbook 2013 (elinkeinorakenne), ulkoasiainministeriö 2013d (vienti- ja tuontimaat), BOFIT 2013a (muut tiedot)

Venäjän talous on kehittynyt hyvin globaalista talouskasvun hidastumisesta huolimatta. Kuluvan vuosikymmenen alussa maan bruttokansantuote kasvoi runsaan 4 %:n vuosivauhtia (BOFIT 2013a). Vuonna 2012 kasvuvauhti hidastui 3,4 %:iin, jollaisena sen ennustetaan säilyvän kahden seuraavan vuoden ajan (BOFIT 2013b).

Venäjän valtion velanotto on vähäistä ja maan kulta- ja valuuttavarannot ovat suuret. Maalla on mittavat öljy-, kaasu- ja metallivarat, joiden viennistä se on pitkälti riippuvainen. Esimerkiksi öljyn ja kaasun osuus viennistä on jopa 70 %. Venäjän talouskasvua on vahvistanut maan keskiluokan vaurastuminen ja kulutuksen kasvu. (Finpro 2013; CEMAT 2012) Vähittäiskauppa onkin energia-sektorin ohella ollut yksi talouskasvun ylläpitäjä. Venäjää pidetään myös kansainvälisesti merkittävänä vähittäiskaupan kasvumarkkinana (CEMAT 2012: 15; CEMAT 2013: 9).

Venäjän talouden heikkouksia ovat yksipuolisuus sekä riippuvuus raaka-ainehinnoista ja energia-kysynnästä. Muita heikkouksia ovat korruptio, infrastruktuuri sekä työikäisen väestön väheneminen (Finpro 2013; CEMAT 2012). Työikäisen väestön vähenemisen ja maan talouden myönteisen kehityksen seurauksena työttömyys Venäjällä on kuitenkin laskenut ennätysalhaiseksi ja oli vuoden 2012 lopussa vain 5,3 % (BOFIT 2013a). Alueelliset erot työttömyydessä ovat kuitenkin suuria ja joillakin paikkakunnilla työttömyys on korkeaa, kun taas esimerkiksi Moskovassa ja Pietarissa on jopa työvoimapulaa (CEMAT 2012: 38).

Ulkomaiset investoinnit Venäjälle ovat kasvaneet, mutta muun muassa byrokratian suuri määrä sekä heikkoudet oikeusjärjestelmässä ja lainsäädännössä ovat tehneet Venäjästä vaikean investoinnin ja liiketoiminnallisen toimintaympäristön. Maata vaivaa myös t&k-kulttuurin puute ja asian-tuntijoiden vähyys, mikä on ongelmallista innovaatiotoiminnan kasvattamisen kannalta. (Finpro 2013; CEMAT 2012)

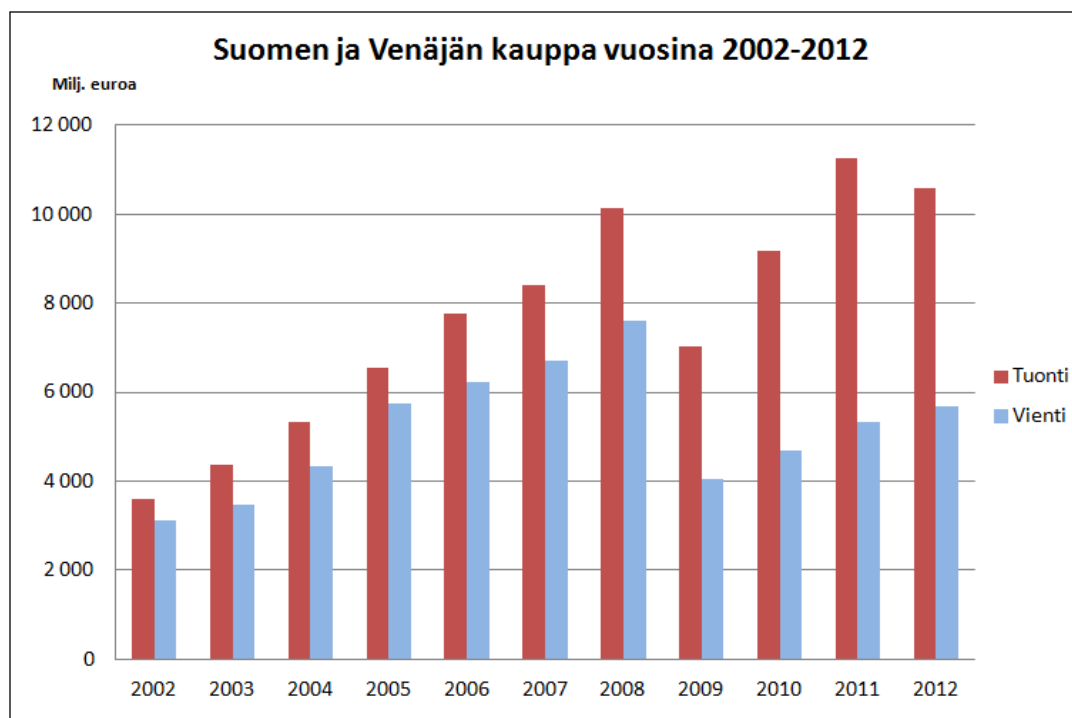
Näiden heikkouksien kitkemiseksi Venäjällä on asetettu kunnianhimoisia tavoitteita talouden modernisoimiseksi ja monipuolistamiseksi. Tavoitteisiin kuuluvat esimerkiksi tutkimuksen, innovaatioiden ja korkean teknologian kasvattaminen, investointien lisääminen sekä infrastruktuurin ja liiketoimintaympäristön kehittäminen (CEMAT 2012). Konkreettinen toimenpide on Moskovon läheisyyteen perustettu Skolkovon innovaatio- ja teknologiakeskus, jolla pyritään edistämään innovaatiotalouden kehittymistä ja houkuttelemaan maahan kansainvälistä osaamista (CEMAT 2012: 78).

Venäjän talouden kehityksen mahdollisuuksiin kuuluu myös maan jäsenyys Maailmankauppajärjestö WTO:ssa vuodesta 2011 alkaen. Jäsenyyden on osaltaan odotettu parantavan maan investointi- ja liiketoimintaympäristöä pitkällä aikavälillä esimerkiksi vähentämällä byrokratiaa ja ulkomaisiin yrityksiin kohdistuvia rajoituksia. Konkreettinen seuraus jäsenyydestä on esimerkiksi tuontitullien aleneminen (CEMAT 2012: 53). Suomen Pankki arvioi, että Venäjän WTO-jäsenyyden myötä Suomen bruttokansantuote kasvaa 0,1–0,2 % ja työllisyys 4 500–6 500 henkeä (Simola 2011).

Venäjän talouden uhkia ovat epävakaa maailmantalous sekä raaka-ainehintojen ja energiakysynnän lasku. Maan talouden modernisaatio-ohjelman tavoitteet on asetettu korkealle, mutta muutos on ollut vielä melko hidasta. Modernisaatio-ohjelmalle on asetettu kireä aikataulu, mikä saa epäilemään, ovatko tavoitteet lyhyessä ajassa liiankin kunnianhimoisia (CEMAT 2012: 81–82).

2.4 Venäjän vaikutus Suomen talouteen

Venäjä on yksi Suomen tärkeimmistä kauppakumppaneista niin tuonnissa kuin viennissä. Venäjä on jo usean vuoden ajan ollut Suomen suurin tuontimaa ennen Saksaa ja Ruotsia. Vuonna 2012 sen osuus Suomen kokonaistuonnista oli 17,9 % ja arvo yli 10,5 miljardia euroa. Tuonti Venäjältä Suomeen koostuu lähes täysin energiatuotteista (öljy, maakaasu, sähkö, kivihiili). Viennissä Venäjä on Suomen toiseksi suurin kumppani Ruotsin jälkeen. Vuonna 2012 Venäjän viennin osuus oli 10 % ja arvo yli 5,6 miljardia euroa. Tärkeimpiä viennin ryhmiä ovat koneet ja laitteet, kemian tuotteet, paperi ja pahvi sekä elintarvikkeet. (Tullihallitus 2012a)

Kaavio 5. Suomen ja Venäjän välisen kaupan kehitys vuosina 2002–2012
(Lähde: Tullihallituksen tilastot)

Venäjä ei kuulu Suomessa suurimpien ulkomaisten investoijien joukkoon. Suomen Pankin tilastojen mukaan kaikkien suorien ulkomaisten investointien kanta oli Suomessa esimerkiksi vuonna 2012 noin 68 miljardia euroa, josta Venäjän osuus oli 858 miljoonaa euroa, eli vain hieman yli 1 % (Suomen Pankki 2013a). Vuosittainen investointien virta Venäjältä Suomeen on 2000-luvulla ollut positiivista lukuun ottamatta vuotta 2008. Venäjää suurempia investoijia Suomessa ovat olleet esimerkiksi Ruotsi, USA sekä EU-maista Alankomaat, Saksa, Tanska ja Luxemburg (Suomen Pankki 2013b). Venäjällä on kuitenkin kasvavana taloutena potentiaalia lisätä investointejaan

Suomessa ja se onkin Team Finland -strategiassa yksi investointien edistämistoimien painopiste-alueista. Suomen valtteja venäläisten investointikohteena ovat esimerkiksi läheinen sijainti, helpous ja tuttuus, kilpailukykyinen toimintaympäristö sekä EU-jäsenyys (Valtioneuvosto 2012).

Taulukko 1. Suorat sijoitukset Venäjältä Suomeen, milj. euroa

(Lähde: Suomen Pankki 2013a&b)

Vuosi	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Kanta	449	338	366	378	413	538	365	506	503	634	858
Virta	34	11	48	38	19	64	-35	138	77	60	259

Suomen Pankin tilastojen mukaan vuonna 2012 suorien sijoitusten kanta Suomesta ulkomaille oli lähes 108 miljardia euroa, josta Venäjän osuus oli lähes 3 miljardia euroa, eli alle 3 % (Suomen Pankki 2013c). Eri arvioiden mukaan suomalaisyritysten kumulatiivisten investointien arvon oletetaan kuitenkin olevan huomattavasti suurempi, jopa 10–12 miljardia euroa. Vuosittainen suomalaisten investointien virta Venäjälle on ollut voimakkainta aivan viime vuosina, lukuun ottamatta vuotta 2009 sekä viime vuotta 2012, jolloin virta oli negatiivinen (Suomen Pankki 2013d).

Taulukko 2. Suorat sijoitukset Suomesta Venäjälle, milj. euroa

(Lähde: Suomen Pankki 2013c&d)

Vuosi	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Kanta	342	374	559	1 097	1 676	2 348	2 467	2 328	2 783	2 978	2 953
Virta	-26	77	151	93	377	358	730	-313	691	575	-14

Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2011 Suomessa oli 37 venäläistä tytäryhtiötä, jotka työllistivät 625 henkeä ja joiden liikevaihto oli hieman alle 3 miljardia euroa. Yhtiöiden määrässä ei ole ollut suurta muutosta: esimerkiksi vuonna 2004 venäläisiä tytäryhtiötä oli Suomessa 27 ja vuonna 2008 hieman viimeaikaista enemmän, 46 (Tilastokeskus 2013a). Suomalaisten tytäryhtiöiden määrä Venäjällä on sen sijaan suurempaa. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2010 suomalaisia tytäryhtiötä oli Venäjällä 431 ja ne työllistivät yli 50 000 henkeä ja niiden liikevaihto oli yli 9 miljardia euroa (Tilastokeskus 2013b).

Seuraavaksi esitellään tarkemmin Venäjän merkitystä muutamille eri elinkeinoelämän aloille Suomessa. Esitellyt alat ovat mukana tässä tutkimuksessa kerätyssä aineistossa ja viisumivapaudella voidaan odottaa olevan niihin selkeitä vaikutuksia.

2.4.1 Teknologiateollisuus

Teknologiateollisuus on Suomen merkittävin elinkeino. Siihen kuuluu viisi päätoimialaa: elektroniikka- ja sähköteollisuus, kone- ja metalliteollisuus, metallien jalostus, tietotekniikka-ala sekä suunnittelu ja konsultointi. Teknologiateollisuuden osuus Suomen viennistä on jopa 60 %. (Teknologiateollisuus ry 2013a)

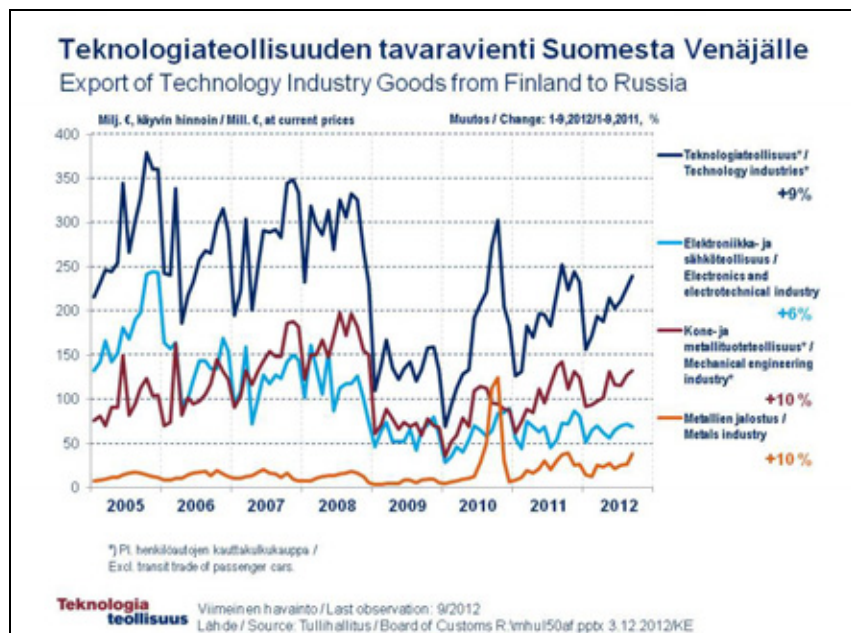
Teknologiateollisuus ry:n mukaan Suomen teknologiateollisuuden tavaraviennin arvo Venäjälle oli vuonna 2012 yli 2,5 miljardia euroa. Kasvua vuoteen 2011 oli 5,9 %. Vuonna 2012 Venäjän osuus kaikesta teknologiateollisuuden tavaraviennistä oli 9,7 %. Venäjä oli suurin yksittäinen viennin kohdema ennen Ruotsia (9,4 %), Saksaa (8 %), Alankomaita (8 %) ja USA:ta (7 %). (Teknologiateollisuus ry 2012)

Taulukko 3. Teknologiateollisuuden tavaravienti Suomesta Venäjälle vuonna 2012

(Lähde: Teknologiateollisuus ry 2012)

	Viennin arvo, 1000 €	Osuus, %	Muutos 2012/2011, %
Elektroniikka- ja sähköteollisuus	796 840	9,8	+0,9
Kone- ja metalliteollisuus	1 438 983	12,6	+7,4
Metallien jalostus	324 799	4,7	+12,7
Teknologiateollisuus yhteensä	2 560 622	9,7	+5,9

Alla oleva kaavio 6 osoittaa suomalaisen teknologiateollisuuden tavaraviennin kehityksen Venäjälle viime vuosina.

Kaavio 6. Teknologiateollisuuden tavaravienti Suomesta Venäjälle

(Lähde: Teknologiateollisuus ry 2013b)

2.4.2 Rakennusala

Suomalainen rakennusala on hyötynyt Venäjän talouskasvusta ja siitä seuranneesta rakentamisen kysynnästä. Rakennusteollisuus ry:n mukaan suomalaisten rakennusyritysten kansainvälisen toiminnan arvo oli vuonna 2010 yhteensä 2 884 miljoonaa euroa, josta Venäjän osuus oli 20 %. Venäjä oli kolmanneksi suurin yksittäinen maa Ruotsin ja Norjan jälkeen. Tämän lisäksi rakennusteollisuus hyötyy myös rakennustuotteiden viennistä Venäjälle. (Rakennusteollisuus RT ry 2013)

Rakentaminen Venäjällä on kasvanut nopeasti ja maan rakennusmarkkinoiden potentiaalia pitehtään yhtenä Euroopan suurimpina (Rakennusteollisuus RT ry & Sitra 2006). Venäjän rakennustuotanto kasvoi 2000-luvun alusta vuosittain reilun 10 % vauhtia vuoteen 2009 asti, jolloin tuotannossa tapahtui notkahdus. Tämän jälkeen tuotanto on jälleen kasvanut maltillisesti (Rosstat 2012).

Kasvatavat markkinat ja läheinen sijainti tekevät Venäjästä suomalaisille rakennusalan yrityksille yhden tärkeimmistä kohdealueista. Suurimmat kasvun mahdollisuudet näyttävät olevan Venäjän markkinoiden sisällä toimimisessa. Kysyntää on niin uudisrakentamiselle kuin esimerkiksi vanhojen asuntojen saneerausrakentamiselle. Suomalainen tietotaito, rakennustekniikka ja ympäristösuunnittelu ovat vahvaa tasoa ja suomalaisilla rakennustuotteilla ja -palveluilla on yleisesti Venäjällä hyvä maine. Myös ympäristötietoisuus on kasvanut Venäjällä ja rakentamiseen kohdistuu kasvavia ekologisuuden ja energiatehokkuuden vaatimuksia, mikä tuo kilpailuetua suomalaiselle cleantech- ja teknologialle osaamiselle. (Rakennusteollisuus RT ry & Sitra 2006)

2.4.3 Matkailuala

Venäläiset ovat Suomen selvästi suurin ulkomainen matkailijaryhmä: vuonna 2012 venäläisiä matkailijoita saapui Suomeen yli 3,5 miljoonaa henkeä ja heidän osuutensa kaikista matkailijoista oli jopa 47 % (MEK 2013a: 7). Venäläiset myös kuluttivat kaikista matkailijoista eniten rahaa Suomessa, lähes 900 miljoonaa euroa, mikä on noin 39 % kaikkien ulkomaisten matkustajien kokonaisrahankäytöstä (MEK 2013a: 42). Venäläisten tuoma hyöty matkailuelinkeinolle on kuitenkin vielä alueellisesti melko epätasaisesti jakautunutta, sillä suuri osa venäläisten matkoista kohdistuu Itä-Suomeen ja pääkaupunkiseudulle.

Taulukko 4. Venäläiset matkustajat Suomessa vuosina 2006–2012

Matkustajamäärät (tuhansia matkustajia) ja prosenttiosuudet kaikista matkustajista. (Lähde: MEK 2013a)

Vuosi	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Matkustajamäärä	1737	2070	2331	2192	2561	3261	3578
Prosenttiosuus	33	36	38	38	41	45	47

Venäläisten yöpymisiä rekisteröitiin vuonna 2012 yli 1,5 miljoonaa vuorokautta (MEK 2013b). Verrattuna muista maista saapuviin matkailijoihin venäläismatkailijoiden oleskelu Suomessa oli keskimääräistä lyhyempää ja Venäjältä saapuukin Suomeen paljon päiväkävijöitä (MEK 2013a).

Kaiken kaikkiaan venäläisten matkailu Suomeen on ollut kasvussa ja matkailupotentiaali on myös tulevaisuudessa huima. Suurin osa venäläisistä, noin 70 %, ei ole vielä matkustanut entisen Neuvostoliiton rajojen ulkopuolella, eikä esimerkiksi pietarilaisista lähes 80 % ole käynyt kertaakaan Suomessa (Sisäasiainministeriö 2012: 13). Venäläisten ulkomaanmatkailu kasvanee maan vaurastumisen myötä. Suomi naapurimaana on tällöin monelle helppo vierailukohde. Viisumivapauden voidaan olettaa helpottavan ja lisäävän matkailua entisestään. Esimerkiksi Tutkimus- ja Analysointikeskus TAK Oy:n venäläisten matkustuskäyttäytymistä selvittävässä rajatutkimuksessa 2012 noin 40 % haastatelluista venäläisistä arvioi matkustavansa Suomeen useammin, mikäli viisumivapaus toteutuisi (TAK Oy 2012).

Venäläisten merkitys Suomen matkailuelinkeinon kasvumarkkinana on ymmärretty ja Matkailun edistämiskeskus tehostaa Suomen matkailumarkkinointia Venäjällä muun muassa vuonna 2012 kahdeksi vuodeksi myönnettyllä miljoonan euron lisämäärärahalla. Lisämääräraha suunnataan talvimatkailun ja hyvinvointimatkailun markkinointiin. Markkinointi kohdistuu erityisesti Moskovaan, jossa Suomea ei vielä tunneta tarpeeksi hyvin matkakohteena. (Asikainen 2013)

Myös suomalaisten matkustusinto Venäjälle on kasvanut, mikä hyödyttää suomalaisia matkatoimistoja ja matkanjärjestäjiä. Suomalaiset matkustavat Venäjälle eniten työmatkoille, mutta vapaa-ajanmatkailun osuus on kasvussa. VR:n, TallinkSiljan ja Mondo-lehden teettämässä kyselyssä Pietari nähtiin yhtä houkuttelevana lähialuematkailun kohteena kuin Tallinna ja Tukholma. Viisumivapaus voisikin käytännössä nostaa Pietarin näiden kohteiden rinnalle (Mondo 9/2011).

2.4.4 Vähittäiskauppa

Suomalainen vähittäiskauppa hyötyy erityisesti venäläisten ostosmatkailusta, joka onkin venäläisten yleisin syy tulla Suomeen. Vuonna 2011 venäläiset kuluttivat pelkästään tax-free ostoksiin yhteensä 224 miljoonaa euroa (Kaupan liitto 2012). Venäläisten osuus kaikista tax free -ostoksista on ylivoimaisesti suurin. Tax free -palautustoimintaa matkailijoille harjoittavan Global Blue -yrityksen mukaan venäläisten osuus oli vuonna 2012 jopa 87,5 % (Global Blue 2013).

Venäläiset ostavat Suomesta yleisimmin elintarvikkeita, vaatteita ja jalkineita, käyttö- ja sisustustavaroita sekä kosmetiikkaa. Erityisesti lapsiperheet ja naiset tekevät ostoksia. Sen sijaan varakkaimmat venäläismatkailijat eivät kuluta Suomessa ostoksiin yhtä paljon kuin muut matkailijaryh-

mät ja he ovat myös keskiarvoa tyytymättömämpiä tuotevalikoimaan ja palvelutarjontaan. Vaarana onkin, että varakkaat venäläiset matkustavat Suomen sijasta muihin Pohjoismaihin. (Kaupan liitto 2012)

Venäläisten ostosmatkailijoiden suuren määrän vuoksi osa kaupoista Itä-Suomessa on alkanut ottaa maksuvälineenä vastaan eurojen lisäksi nyt myös ruplia. Tavoitteena on parantaa venäläisten asiakkaiden palvelua esimerkiksi viikonloppuisin, jolloin ruplien vaihto euroiksi on rajoitettua. Itä-Suomen lisäksi ruplilla voi maksaa myös kaikissa Suomen Stockmanneissa. (Malmi 2013; Auramies 2013)

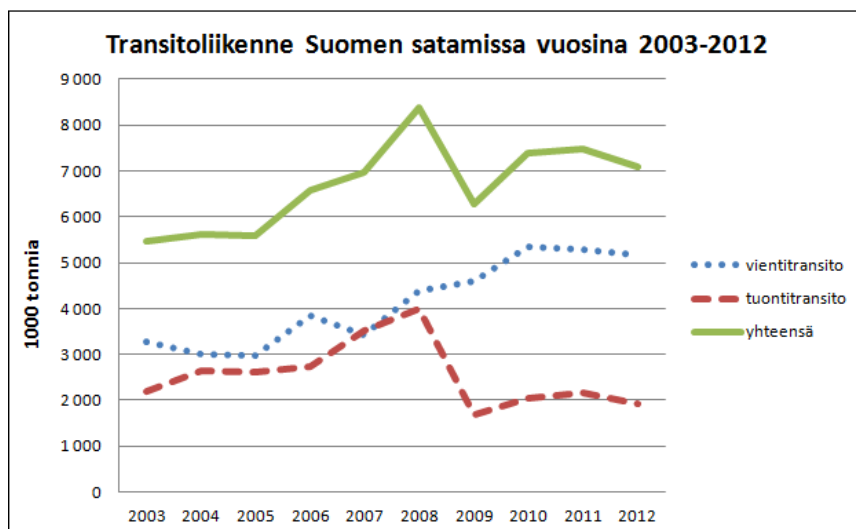
Venäjän kasvava keskiluokka ja kulutus houkuttelevat suomalaisia vähittäiskaupan toimijoita Venäjän markkinoille. Suomalaisista Venäjällä toimivat jo Stockmann, S-ryhmä ja Kesko. Venäjä on kansainvälisesti merkittävä vähittäiskaupan markkina ja sen kulutustavaramarkkinat ovat Euroopan toiseksi suurimmat ja maailmanlaajuisestikin viidenneksi suurimmat (CEMAT 2012:16).

2.4.5 Kuljetus- ja logistiikka-ala

Suomalainen kuljetus- ja logistiikka-ala hyötyy paitsi Suomen ja Venäjän välisten tuonti- ja vientituotteiden kuljetuksesta myös transitoliikenteestä, eli kolmannen maan tavaroiden kuljetuksesta Suomen kautta. Suomen itätransito on tärkeä reitti Euroopan Unionin alueelta tuotavien tavaroiden kuljetuksessa Venäjälle (Sundberg ym. 2010: 40).

Itätransitossa (nk. tuontitransitossa) tavarat saapuvat meriteitse Suomen satamiin, joista ne kuljetetaan pääasiassa maanteitse Venäjälle (Sundberg ym. 2010: 40). Länsitransitossa (nk. vientitransitossa) tavarat puolestaan kuljetetaan pääasiassa rautateitse Venäjältä Suomen satamiin, joista ne viedään meriteitse kohdemaihin. Sen sijaan maanteitse vietävän tavarin osuus on vähäinen (Sundberg ym. 2010: 44).

Alla oleva kaavio 7 näyttää transitoliikenteen kehityksen Suomen satamissa vuosina 2003–2012 niin vienti- kuin tuontitransiton osalta.

Kaavio 7. Transitoliikenne Suomen satamissa vuosina 2003–2012
(Lähde: Liikennevirasto 2013b)

Tullihallituksen tietojen mukaan vuonna 2011 Suomen kautta vietiin Venäjälle maanteitse transito-tavaraa 2 166 miljoonan kilon edestä. Vietävän tavarin arvo oli yhteensä 20,7 miljardia euroa. Suomen kautta Venäjälle vietiin erityisesti koneita ja laitteita, autoja sekä tekstiilejä, vaatteita ja jalkineita. Seuraavaksi tärkeimmät tuoteryhmät olivat elintarvikkeet ja kemianteollisuuden tuotteet. Suurin osa transiitotavarasta viedään Vaalimaan rajanylityspaikan kautta. (Tullihallitus 2012b).

Alla oleva taulukko 5 näyttää itään suuntautuneen kuorma-autoliikenteen määrän tärkeimmillä rajanylityspaikoilla vuosina 2005–2011.

Taulukko 5. Itään suuntautuva kuorma-autojen transitoliikenne tärkeimmillä rajapaikoilla vuosina 2005–2011

Luvut ovat sadan kuorma-auton tarkkuudella. (Lähde: Tullihallitus 2012b)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Imatra	52 900	64 700	101 300	110 200	42 500	56 900	66 800
Nuijamaa	118 000	118 600	137 500	153 500	68 200	91 900	91 600
Vaalimaa	177 200	238 000	221 700	230 200	175 500	161 100	172 900
Niirala	32 900	30 700	24 500	26 400	23 000	23 900	22 800
Yhteensä	381 000	452 000	485 000	520 300	309 200	333 800	354 100

Sekä satamien transitoliikenteessä että kuorma-autoliikenteessä on nähtävissä vahvaa kasvua vuoteen 2008 asti, jonka jälkeen liikenteen määrät laskivat merkittävästi. Erityisen huomattavaa transitoliikenteen kehityksessä on ollut henkilö- ja pakettiautojen kauttakuljetusten väheneminen. Autojen kauttakuljetukset vähenivät vuodesta 2008 vuoteen 2009 jopa 78 % (Tullihallitus 2013). Viime vuosina autojen kauttakuljetus on jälleen kasvanut hitaasti, mutta huippuvuosien tasolle tuskin enää päästään (Tullihallitus 2013).

3. Tutkimuksen lähtökohdat ja toteutus

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan Venäjän mahdollista viisumivapautta suomalaisen elinkeinoelämän näkökulmasta. Tutkimuksessa pyritään vastaamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Minkälaisia ovat suomalaisen elinkeinoelämän asenteet Venäjän mahdollista viisumivapautta kohtaan?
2. Minkälaisia vaikutuksia viisumivapaudella olisi suomalaiselle elinkeinoelämälle?
 - a. Olisivatko vaikutukset positiivisia vai negatiivisia?
 - b. Minkälaisia taloudellisia ja toiminnallisia vaikutuksia viisumivapaudella olisi?
 - c. Millä toimialoilla vaikutuksia olisi?
3. Mitä muutoksia elinkeinoelämän toimijoiden tulisi tehdä viisumivapauden varalta?
 - a. Minkälaisia toimenpiteitä julkisen sektorin tulisi tehdä tukeakseen elinkeinoelämän toimijoita?

Tutkimuksen aineisto kerättiin kahdessa vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa selvitettiin teemahaastatteluin elinkeinoelämän järjestöjen sekä julkisen sektorin näkökulmia mahdollista viisumivapautta kohtaan, sen vaikutuksista elinkeinoelämälle sekä tarvittavista toimenpiteistä viisumivapauden varalta. Tutkimuksen toisessa vaiheessa puolestaan selvitettiin Internet-kyselyllä, minkälaisia odotuksia eri alojen yrityksillä on viisumivapauden suhteen. Seuraavaksi esitellään tarkemmin haastattelujen ja kyselyn rakennetta, osallistujia sekä analyysia ja perustellaan tutkimusmenetelmien valintaa.

3.1 Teemahaastattelut

Tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa kerättiin tietoa viisumivapauden vaikutuksista elinkeinoelämän järjestöjen ja julkisen sektorin haastatteluilla. Haastattelemalla eri alojen Venäjä-asiantuntijoita saatiin aihealueesta kerättyä tietoa laaja-alaisesti ja joustavasti. Tapaamalla eri alojen toimijoita saatiin jatkuvasti uusia ideoita ja näkökulmia, joita voitiin hyödyntää seuraavissa haastatteluissa. Haastattelujen tarkoituksena oli myös toimia suunnannäyttäjänä yrityksille jaettava Internet-kyselylle.

3.1.1 Haastattelujen rakenne

Haastattelut olivat puolistrukturoituja teemahaastatteluja. Kaikissa haastatteluissa oli samat perusteemat, joihin keskustelu pohjautui (ks. liite 1). Teemoille tai kysymyksille ei kuitenkaan asetettu tiukkaa järjestystä tai muotoa. Haastattelujen teemat olivat:

- 1) Venäjän merkitys haastateltavan toimialalle tai elinkeinoelämälle yleisesti
- 2) Asenteet viisumivapautta kohtaan
- 3) Viisumivapauden odotetut vaikutukset toimialalle tai elinkeinoelämälle yleisesti
- 4) Toimenpiteet viisumivapauden varalta

Haastatteluissa pyrittiin strukturoidun muodon sijaan vapaampaan keskusteluun ja haastateltavia kehoitettiin tuomaan vapaasti esiin uusia ideoita sekä omaan toimialaansa, asiantuntijuuteensa ja kokemuksiinsa perustuvia ajatuksia. Puolistrukturoidun teemahaastattelun haasteena on taata sopiva tasapaino strukturoidun ja vapaan keskustelun välillä, niin että uusille ajatuksille annetaan joustavasti tilaa, mutta keskustelu ei ajaudu liian kauas varsinaisesta aiheesta.

3.1.2 Osallistujat

Tutkimusta varten suoritettiin yhteensä 19 haastattelua helmi-maaliskuussa 2013. Haastatteluihin valittiin keskeisiä ja laaja-alaisia toimialoja, joihin viisumivapauden arveltiin vaikuttavan. Haastatteluihin osallistuivat julkisen sektorin toimijoista työ- ja elinkeinoministeriö, ulkoasiainministeriö, Finnpro, Finnvera, Teknologian ja innovaatioiden kehittämisskeskus TEKES, Matkailun edistämiskeskus MEK, Seudulliset Kehittämisyhteisöt SEKES ry, Kuntaliitto sekä alueellisina toimijoina Kaakkois-Suomen ELY-keskus ja Pohjois-Karjalan maakuntaliitto. Elinkeinoelämän järjestöistä haastatteluihin osallistuivat Elinkeinoelämän keskusliitto EK, Suomen Yrittäjät, Keskuskauppakamari, Suomalais-Venäläinen kauppakamari, Kaupan liitto, Teknologiateollisuus ry, Rakennusteollisuus RT ry, Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry sekä Suomen Kuljetus ja Logistiikka SKAL ry. Haastattelusta 17 suoritettiin kasvotusten ja kaksi puhelimitse. Haastattelujen kesto vaihteli noin 20 minuuttia hieman yli tuntiin.

3.2 Internet-kysely

Aineistonkeruun toisessa vaiheessa selvitettiin yritysten näkemyksiä viisumivapaudesta Internetissä täytettävällä kyselyllä. Sähköinen kysely nähtiin sopivana menetelmänä tavoittaa laaja joukko yrityksiä helposti, nopeasti ja edullisesti. Myös yrityksille vastaaminen sähköiseen kyselyyn on nopeaa ja helppoa. Kyselytutkimusten haittana on kuitenkin se, ettei niillä yleensä ole mahdollista kerätä kovin syvällistä tietoa. Lisäksi sähköpostitse lähetettävät kyselykutsut voivat helposti ”hukkua” muun sähköpostivirran joukkoon ja vastaaminen unohtuu, jolloin kyselyn vastausprosentti voi jäädä alhaiseksi.

3.2.1 Jakelu ja otos

Tutkimuksessa tavoitteena oli kerätä näkemyksiä viisumivapaudesta eri alojen yrityksistä eri puolilta Suomea. Kyselyä jaettiin neljän eri kanavan kautta: 1) Keskuskauppakamarin kautta kauppakamareiden jäsenille eri puolilla Suomea, 2) EK:n Venäjä-verkon yritysjäsenille, 3) Suomalais-Venäläisen kauppakamarin jäsenille sekä 4) työ- ja elinkeinoministeriön hallinnoimien Suomen ja Venäjän talouskomission aluetyöryhmien sekä matkailun postituslistoilla oleville yrityksille. Kauppakamareiden, EK:n ja työ- ja elinkeinoministeriön kontakteille lähetettiin sähköpostitse kyselykutsu sekä linkki, josta kyselyyn pääsi vastaamaan. Suomalais-Venäläisen kauppakamarin jäsenille kyselykutsu ja linkki olivat esillä kauppakamarin uutissivustolla. Kysely suoritettiin www-selaimessa toimivalla Digium Enterprise -ohjelmistolla (QuestBack 2013). Osallistuminen kyselyyn oli vapaaehtoista ja anonyymia.

Kyselykutsut lähetettiin huhtikuussa 2013. Vastausaikaa annettiin kunkin kanavan kautta noin kaksi viikkoa. Vastausajan puolivälissä yrityksille lähetettiin kyselystä muistutusviestit edellä mainittujen jakelukanavien kautta.

Koska kyselyä jaettiin usean kanavan kautta, saattoivat jotkin yritykset vastaanottaa kyselykutsun useaan kertaan, mikäli niiden yhteystiedot olivat usealla eri jakelulistalla. Tämän vuoksi kyselyn tarkkaa vastaanottajamäärää tai lopullista vastausprosenttia ei voida laskea.

3.2.2 Kyselyn rakenne

Kyselyssä oli yhteensä 11 kysymystä ja ne jakautuivat neljään osioon: 1) yrityksen taustatiedot, 2) suhtautuminen viisumivapauteen kohtaan, 3) odotukset viisumivapauden vaikutuksista yrityksen toiminnalle, 4) tarvittavat toimenpiteet viisumivapauden varalta (ks. liite 2). Kyselyn rakenne ja kysymykset pohjautuivat aikaisemmassa vaiheessa suoritettuihin julkisen sektorin ja elinkeinoelämän järjestöjen haastatteluihin ja niissä esiin nousseisiin asioihin.

Kysymykset olivat pääosin suljettuja kysymyksiä, joissa vastaajan tuli valita useasta vaihtoehdosta yrityksensä taustan tai mielipiteidensä perusteella sopivin vaihtoehto. Tämän lisäksi vastaajalle annettiin mahdollisuus halutessaan perustella ja tarkentaa vastauksiaan monivalintakysymysten alla oleviin avoimiin vastauskenttiin. Suljetut kysymykset olivat pääosin pakollisia vastata, kun taas avoimet kysymykset olivat vapaaehtoisia. Kyselyssä suosittiin suljettuja monivalintakysymyksiä, koska nämä ovat vastaajalle nopeita vastata ja tutkijalle selkeästi ja helposti analysoitavia. Avoimet kysymykset puolestaan antavat vastauksille perusteluja ja syvyyttä.

3.3 Aineiston analyysi

Aineiston analyysissä yhdisteltiin kvalitatiivisia ja kvantitatiivisia menetelmiä. Teemahaastattelut analysoitiin kvalitatiivisesti. Haastattelut nauhoitettiin ja niiden aikana tehtiin muistiinpanoja. Mahdollisimman pian haastattelujen jälkeen nauhoitukset kuunneltiin vielä läpi ja muistiinpanoja täydennettiin. Kun kaikki haastattelut oli saatu suoritettua, ryhmiteltiin ja teemoiteltiin vastauksia kaikissa haastatteluissa olleiden perusteemojen mukaisesti. Teemahaastattelujen analyysi on pitkäaikainen ja jatkuva prosessi, jossa huomioita tehdään koko haastatteluprosessin ajan niin itse haastattelujen aikana kuin niiden jälkeisessä vastaukset yhteen kokoavassa ryhmittelyssä.

Kyselyn analyysissä yhdistyivät kvantitatiiviset ja kvalitatiiviset menetelmät. Pääosa kyselyn kysymyksistä oli suljettuja monivalintakysymyksiä, jotka analysoitiin kvantitatiivisesti. Näiden tukena oli avoimia kysymyksiä, jotka puolestaan analysoitiin kvalitatiivisesti ja joilla syvennettiin kvantitatiivisia tuloksia. Kyselyn vastaukset käytiin läpi kysymys kysymykseltä, jonka jälkeen eri kysymysten vastauksia vielä mahdollisuuksien mukaan verrattiin toisiinsa. Kyselyssä kerättyä aineistoa käsiteltiin luottamuksellisesti eettisiä periaatteita noudattaen.

Haastattelujen ja kyselyn analyysin jälkeen kerättyä aineistoa verrattiin vielä keskenään etsimällä yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia sekä yleisimpiä vastauksia. Aineiston vertailu oli helppoa ja mielekästä, koska sekä haastatteluissa että kyselyssä oli samat perusteemat. Tulosten keskinäisellä vertailulla sekä kvalitatiivisten ja kvantitatiivisten menetelmien yhdistämisellä lisätään johtopäätösten luotettavuutta ja syvyyttä.

4. Tulokset

Alla esitetään tutkimuksessa kerätyn aineiston tulokset yksityiskohtaisesti. Tiivistetty versio tuloksista on nähtävissä selvityksen yhteenveto ja johtopäätökset -osiossa.

4.1 Teemahaastattelut

Teemahaastattelujen tulokset käydään läpi haastatteluissa esiintyneiden perusteemojen mukaisesti: ensin esitellään haastateltavien asenteita viisumivapautta kohtaan, toiseksi haastateltavien odotuksia viisumivapauden vaikutuksista toimialalleen tai suomalaiselle elinkeinoelämälle yleisesti, ja lopuksi käydään läpi haastateltavien näkemyksiä tarvittavista toimenpiteistä viisumivapauden varalta. Tulosten yhteydessä esitetään lainauksia eri haastatteluista. Lainaukset esitetään nimettöminä.

4.1.1 Haastateltavien asenteet viisumivapautta kohtaan

Haastatteluissa selvitettiin, kuinka merkittävänä asiana haastateltavat kokevat viisumivapauden ja kuinka paljon he ovat kuulleet asiasta keskusteltavan yleisesti elinkeinoelämän keskuudessa. Halutessaan haastateltavat saivat myös ilmaista oman henkilökohtaisen tai edustamansa organisaation kannan viisumivapautta kohtaan.

Myönteiset asenteet

Pääasiassa asenteet viisumivapautta kohtaan olivat myönteisiä. Suomen nykyiset viisumikäytännöt nähtiin joustavina ja viisuminmyöntöprosessi suhteellisen sujuvana, mutta viisumivapauden nähtiin parantavan elinkeinoelämän toimintamahdollisuuksia entisestään. Monien vastaajien mielestä elinkeinoelämän kiinnostus Venäjään yleisesti on kasvanut ja asenteet muuttuneet positiivisemmiksi. Venäjän taloudellinen merkitys ymmärretään monella alalla ja venäläinen on toivottu asiakas ja kauppakumppani. Haastateltavilla oli myönteisiä näkemyksiä alasta riippumatta, mutta erityisesti painotettiin viisumivapauden hyötyjä matkailun, kaupan, palvelujen ja rakentamisen aloille.

Monet myönteisesti viisumivapauteen suhtautuvat kokivat hyvänä ensiaskeleena ennen varsinaista viisumivapautta siirtymisen niin sanottuihin pitkiin viisumeihin, jotka olisivat voimassa usean vuoden tai hakijan passin voimassaolon ajan. Tämä helpottaisi viisumeja myöntävien konsuliviranomaisten työtä, helpottaisi viisumin saantia sekä liikkuvuutta ja samalla parantaisi elinkeinoelämän toimintamahdollisuuksia.

”Kannatan mahdollisimman liberaaleja käytäntöjä ja viisumivapauteen menemistä silloin kun se on mahdollista, eli Venäjällä kaikki on siinä mallissa, että ei ole mitään objektiivisia esteitä. [...] Olisi hyvä, jos viisumivapauteen olisi vain kaksi vaihetta. Mentäisiin heti pitkiin viisumeihin. [...] Sitten kun kaikki raja-, passi- ja muut asiat on kunnossa, niin sitten siihen viisumivapauteen.”

Neutraalit asenteet

Toiset vastaajat eivät ilmaisseet omaa tai edustamansa organisaation kantaa viisumivapauden suhteen, eivätkä juuri olleet kuulleet keskustelua viisumivapaudesta. Viisumivapautta ei pidetty kovinkaan merkittävänä asiana ja elinkeinoelämän nähtiin suhtautuvan asiaan neutraalisti. Haastateltavat arvelivat, että elinkeinoelämä kokee viisumivapauden asiana, johon ei voida vaikuttaa ja joka ei ole vielä ajankohtainen.

”Hirveän vähän olen kuullut viisumivapaudesta puhuttavan. Sitä ei ehkä koeta kovin aktueelliksi asiaksi. Lehdistä kun asiasta lukee, niin aina viranomaiset viittaavat siihen, että se ei ole pelkästään Suomen ja Venäjän välinen asia, vaan se on EU:n ja Venäjän välinen asia, jolloin se ikään kuin siirtyy aina, niin että ihmiset kokevat sen aika kaukaisena asiana.”

”Mun mielestä Suomessa käydään kaiken kaikkiaan hirveän vähän keskustelua viisumivapaudesta [...] Peruslinjaisesti asiaan suhtaudutaan myönteisesti. En ole kuullut kenenkään sanovan, että 'ei missään nimessä viisumivapautta'. Että kun siitä ei puhuta negatiivisesti, niin vedän siitä sen johtopäätöksen, että ihmiset suhtautuvat siihen neutraalisti.”

Kielteiset asenteet

Haastatteluissa selvästi kielteiset asenteet viisumivapautta kohtaan olivat melko vähäisiä. Kukaan haastateltavista ei suoraan sanonut olevansa viisumivapautta vastaan, mutta jotkut painottivat viisumivapauden tuomia haittoja ja haasteita enemmän kuin hyötyjä. Näiden haastateltavien mielestä ennen kuin viisumivapaudesta voidaan sopia, pitäisi monien asioiden muuttua venäläisessä yhteiskunnassa esimerkiksi EU:n ja Venäjän sopimien askelmerkkien mukaisesti. Nämä haastateltavat myös korostivat, että Suomen pitää varautua viisumivapauteen huolellisesti, sillä mikäli viisumivapauden tuomia haittoja ei kyetä hallitsemaan, lisääntyvät kriittiset asenteet venäläisiä ja viisumivapautta kohtaan entisestään.

4.1.2 Haastateltavien odotukset viisumivapauden vaikutuksista

Haastatteluissa tuli esiin useita vaikutuksia, joita haastateltavat odottivat viisumivapaudesta seuraavan. Alla on ryhmitelty haastatteluissa mainittuja vastauksia myönteisiin, neutraaleihin ja kielteisiin vaikutuksiin ja eritelty kutakin kokonaisuutta tarkemmin.

Myönteiset odotukset

Viisumivapaus lisää kysyntää ja työllisyyttä tietyillä aloilla

Toimialastaan tai edustamastaan organisaatiosta riippumatta lähes kaikki haastateltavat nostivat esiin viisumivapauden myönteiset vaikutukset matkailualalle, kaupalle ja palveluille. Nämä alat hyötyvät jo nyt merkittävästi venäläisten ostos- ja muusta matkailusta Suomeen, ja kysyntä- ja työllisyysvaikutukset näillä aloilla olisivatkin luultavasti ensimmäisiä ja selkeimpiä viisumivapauden hyötyjä.

Matkailun, kaupan ja palvelujen kasvava kysyntä hyödyttäisi välillisesti myös rakentamista. Rakenusala hyötyy erilaisten liiketoimintatilojen sekä teiden, infrastruktuurin yms. rakentamisesta ja kunnostamisesta. Sitä kuvattiinkin haastatteluissa osuvasti muiden alojen välttämättömänä toiminnan edellytyksenä ja mahdollistajana.

Viisumivapauden suurimmat ja näkyvimmmät vaikutukset nähtiin koituvan Suomen sisällä aloilla, joiden asiakkaat ovat venäläisiä kuluttajia ja matkailijoita. Yritysten väliseen kauppaan tai Venäjälle etabloitumiseen viisumilla ei nähty olevan suurta vaikutusta, sillä liike-elämässä uskottiin käytössä olevan pitkäaikaisia viisumeita, joiden ansiosta liikkuminen on suhteellisen helppoa. Viisumia hankalampia asioita ovat esimerkiksi työlupa-asiat.

Viisumivapaus piristää aluetaloutta

Erityisesti Itä-Suomi on jo tähän mennessä hyötynyt merkittävästi Venäjän läheisyydestä ja venäläisten matkailusta. Viisumivapauden odotetaan kasvattavan Venäjän merkitystä entisestään. Venäläisten matkailu on kuitenkin leviämässä myös laajemmalle Suomeen (MEK 2013c), joten viisumivapaus hyödyttäneen myös muita alueita. Matkailu lisää alueiden elinvoimaisuutta ja hyödyttää paikallisia asukkaita kehittämällä myös heille kohdennettuja palveluja. Lisäksi ihmisten liikkuminen edellyttää toimivaa infrastruktuuria ja liikenneyhteyksiä. Viisumivapaus voisi myös lisätä rajat ylittävää yhteistyötä Suomen ja Venäjän välillä. Esimerkiksi matkailuyritykset voisivat markkinoida rajat ylittäviä matkapaketteja ja palveluja.

”Tää rautaesirippu on tehnyt niin, että täällähän se raja on ollut tähän saakka semmoinen py-sähtyneisyyden kehto, että siellä ei ole tapahtunut yhtään mitään. [...] Nyt se on alkanut kään-tyä niin päin, että sen sijaan, että se olisi haitta, niin siitä onkin suunnattomasti hyötyä. [...] Se

(viisumivapaus) nähdään kyllä ehdottomasti sellaisena aluetaloutta ja alueen sosiaalista ja kulttuurista elämää virkistävänä tekijänä. Se monipuolistaa toimintoja, monipuolistaa palveluja, tuo työvoimaa, tarjoaa uusia matkailumahdollisuuksia ja uusia yrittämisen mahdollisuuksia ja kaikenlaista.”

Viisumivapaus helpottaa käytännön asiointia liike-elämässä

Yritysten välisessä kaupankäynnissä viisumivapaus nähtiin käytännön asioiden hoitamista helpottavana tekijänä ja yhden teknisen esteen poistumisena. Tähän kokonaisuuteen liittyen mainittiin työmatkustamisen helpottuminen, byrokratian ja paperityön väheneminen ja sen myötä työajan säästö. Vapaan liikkuvuuden myötä viisumin saanti ei enää estäisi nopealla aikataululla suunniteltuja työmatkoja rajan yli. Viisumivapaus myös mahdollistaisi laajemman osaajajoukon ja henkilöresurssien hyödyntämisen Venäjän kaupassa, kun neuvotteluihin, tapaamisiin ym. voisi lähteä myös henkilö, jolla viisumia ei ole.

”Se, että sä et saa viisumia, niin että se ei olisi kaupan este, että sä et pääse neuvotteluihin tai jonnekin tärkeään tapaamiseen, mikä edistää sun kauppaa. Mut kun sä et saa viisumia, niin tilaisuus menee ohi. Ja sulla pitää jatkuvasti olla palkattuna henkilökuntaa, joka koko ajan hoitaa viisumiasioita tai oleskelulupia ja sun pitää koko ajan miettiä, että mitä se maksaa ja miten kauan se kestää.”

Lisääntyvä liikkuvuus ja kanssakäyminen kasvattavat kiinnostusta kaupankäyntiin

Monet haastateltavat kokivat, ettei viisumivapaus vaikuta merkittävästi yritysten etabloitumiseen ja kaupankäyntiin sinällään, mutta odottivat, että viisumivapauden myötä lisääntyvä liikkuvuus tekee suomalaisten ja venäläisten kanssakäymisestä tähänastista luonnollisempaa, millä voi osaltaan olla myönteisiä vaikutuksia elinkeinoelämälle. Matkailijoiden, perheenjäsenten, opiskelijoiden, tutkijoiden ym. liikkuvuus luo uutta kysyntää ja synnyttää uusia ideoita ja liiketoimintamahdollisuuksia. Viisumivapauden odotettiin vaikuttavan myönteisesti asenteisiin ja vähentävän ennakkoluuloja, jolloin kiinnostus Venäjän markkinoita kasvaa.

”Mitä enemmän ihmiset ovat tekemisissä toistensa kanssa, sitä paremmin he tuntevat toistensa liiketoimintamahdollisuudet ja verkottuvat todennäköisesti, tai toivottavasti. Siitä voisi kummata jotakin uutta yhteistyötä kenties.”

”Viisumivapaus toisi edellytyksiä sille, että ihmiset kävisivät entistä enemmän Venäjällä, ne kävisivät tutustumassa markkinoihin, tekemässä selvityksiä jne. [...] Viisumivapaudella on asenteelliselle puolelle merkitystä ja ihmisten korvien välissä ja sitä kautta bisnekseen myös, kun me puhutaan pk-sektorista. Isoillahan on aina enemmän resursseja tehdä, hakea, kokeilla, tutkia, mutta kyllä se sinne pk-sektorin mindsetiin vaikuttaa tämäntyyppiset asiat.”

Viisumivapaus voi tuoda ulkomaisia investointeja Suomeen

Investointien tai etabloitumisen osalta viisumivapaus ei ole merkittävin asia, mutta mahdollinen investointien kasvu Suomeen mainittiin haastatteluissa muutaman kerran. Viisumivapauden nähtiin paitsi voivan helpottaa venäläisten yritysten sijoittumista Suomeen myös houkutella Suomeen ulkomaisia yrityksiä, jotka hoitaisivat Venäjän toimintojaan Suomesta käsin. Helsingin ja Itä-Suomen kaupunkien läheinen sijainti esimerkiksi Pietariin sekä Suomen länsimainen ja luotettava toimintaympäristö olisivat etuja.

”Turismin lisäksi pitää ajatella yrityspuolta ja että saadaan esimerkiksi venäläisiä investointeja Suomeen, sitä hallituskin haluaa. Viisumivapaus helpottaa pendelöintiä ja se voisi myös vaikuttaa siihen, että ulkomaiset yritykset voisivat olla täällä meillä ja heidän toimisto olisi Pietarissa. Sä voit käydä viikoittain tai jopa päivittäin Pietarissa tai rajan takana, jos olet lähialueella, esimerkiksi Karjalassa.”

Neutraalit odotukset

Viisumikäytännöt ovat jo nykyisellään toimivia, joten viisumivapaus ei toisi merkittäviä muutoksia

Osa haastateltavista ei uskonut viisumivapaudella olevan suuria vaikutuksia elinkeinoelämälle. Yritysten edustajilla on käytössään pidemmän ajan voimassa olevia viisumeja, eikä viisumia myöskään nähty merkittävänä kustannuskysymyksenä. Haastatteluissa myös huomautettiin, että liiketoiminnassa strategiat ja tapaamiset on suunniteltava hyvissä ajoin, joten mahdollisuus lähteä matkalle lyhyellä varoitusajalla ei välttämättä olisi merkittävä asia. Monen mielestä suomalaiset ovat tottuneita hakemaan viisumia ja liikkuminen on jo nyt suhteellisen helppoa. Viisumia merkittävämpiä asioita liiketoiminnalle ovat esimerkiksi työlupa-asiat, tullauskäytännöt, Venäjän WTO-jäsenyys ja liiketoimintaympäristön kehitys yleisesti. Viisumi on kaupankäynnissä pieni este ja viisumivapaus olisi lähinnä mukavuustekijä.

Myös venäläisten matkailijoiden koettiin pystyvän matkustamaan Suomeen suhteellisen helposti jo nykytilanteessa. Suomi myöntää venäläisille pääasiassa monikertaviisumeja ja Pietarissa ja lähi-alueilla viisumin hakeminen on melko helppoa. Kauempaa tuleville venäläisille viisumin hakeminen on ehkä vaikeampaa, mutta suurin osa Suomeen saapuvista venäläisistä tulee joka tapauksessa Pietarin alueelta. Haastatteluissa nousi lisäksi esiin kysymys venäläisten matkailijaprofiiliin muutoksesta viisumivapauden myötä. Haastateltavat pohtivat, tulisiko Suomeen viisumivapauden myötä heikomman ostovoiman matkailijoita ja laskisiko venäläisten jättämä rahamäärä kutakin matkailijaa kohden.

Kielteiset odotukset

Viisumivapaus lisää rikollisuutta, turvattomuutta ja harmaata taloutta

Haastateltavia pyydettiin arvioimaan viisumivapauden haittoja painottaen elinkeinoelämän näkökulmaa. Yleisimmät esitetyt haitat liittyivät rikollisuuden ja turvattomuuden kasvuun ja esimerkkeinä mainittiin muun muassa liikenneturvallisuus, mökkimurrot, näpistelyt ja prostituutio. Lisääntyvä rikollisuus ja yleinen turvattomuus vaikuttavat kielteisesti elinkeinoelämään, mikäli ne tekevät toimintaympäristöstä aiempaa epävakamman.

Lisäksi osa haastateltavista pelkäsi laittoman liiketoiminnan ja harmaan talouden lisääntymistä. Esimerkkeinä mainittiin laittoman työvoiman käyttö rakennus- ja kuljetusalalla. Kuljetusalalla pelättiin myös laitonta kabotaasiliikennettä, eli ulkomaisten toimijoiden toimimista Suomen sisämarkkinoilla ilman siihen oikeuttavaa lupaa. EU-maihin rekisteröityneet ajoneuvot saavat tietysti rajoituksin harjoittaa kabotaasiliikennettä Suomessa, mutta venäläisiltä ajoneuvoilta tämä on kielletty. Harmaa talous ja kaikki laitton liiketoiminta on haitta laillisesti toimiville yrityksille.

”Viisumivapaus aiheuttaa kontrolloimatonta virtaa tänne ja pahimmillaan laittoman työvoiman käyttöä Suomen sisäisillä markkinoilla. Se on merkittävä riski. Täytyy sanoa, että vaikka EU:ssa on säädöksiä, lainausmerkeissä valvontaa, niin tänä päivänäkin Suomen sisäisillä markkinoilla toimii suomalaista toimintaa häiritsevästi ja taloutta heikentävästi esimerkiksi laitonta itäeurooppalaista yritystoimintaa ja henkilöstön hyväksikäyttöä. Korostan, että varmaan suurin osa on laillista toimintaa, mutta tiedetään, että siellä on myös laitonta toimintaa, joka on lisääntynyt.”

Vaikka rikollisuus ja harmaa talous olivat haastatteluissa usein mainittuja haittoja, suurin osa haastateltavista totesi samalla pitävänsä elinkeinoelämän taloudellisia hyötyjä mahdollisia haittoja suurempina. Monet haastateltavat tiedostivat harmaan talouden mahdollisuuden, mutta uskoivat, että se pystytään hallitsemaan riittävällä varautumistyyllä.

Kasvava liikkuvuus ruuhkauttaa rajanylityksen, mistä on elinkeinoelämälle haittaa

Haastatteluissa nousi vahvasti esiin pelko rajanylityksen ruuhkautumisesta kasvavien matkailijamäärien myötä. Matkailu, kauppa ja palvelut hyötyvät venäläismatkailijoiden lisääntymisestä, mutta mikäli rajanylityksestä tulee liikenteen pullonkaula, kärsii Suomen houkuttelevuus matkailumaana venäläisten silmissä. Esimerkiksi lyhyille ostosmatkoille saapuvien venäläisten pelättiin matkustavan muualle, jos rajanylityksessä tuhraantuu aikaa niin, että ostosten tekemiseen ei jää aikaa esimerkiksi viikonloppuisin kauppojen mennessä aikaisin kiinni.

Matkailun lisäksi kuljetusalalla pelkoa herätti kysymys siitä, miten kasvava henkilöliikenne rajalla vaikuttaa tavaraliikenteen sujuvuuteen. Esimerkiksi tiettyjen elintarvikkeiden kuljetus vaatii nopeaa kuljetusta, joten liikenteen sujuvuus on tärkeää. Odottaminen tulee myös kalliiksi ja voi sotkea kuljettajien ajo- ja lepoaikasääntöjä.

Viisumivapaus lisää kilpailua negatiivisessa mielessä

Viisumivapauden arveltiin helpottavan osaltaan venäläisen työvoiman siirtymistä ja venäläisten yritysten sijoittumista Suomeen. Toiset haastateltavista näkivät tämän hyvänä asiana, mutta toiset katsoivat asiaa varauksellisesti kilpailua lisäävänä tekijänä.

Toiset haastateltavat arvelivat, että vaikka venäläisten matkailijoiden määrä Suomessa kasvaisi viisumivapauden myötä, seuraisi viisumin poistumisesta lisääntyntä kilpailua venäläisistä matkailijoista muiden Schengen-maiden kanssa. Suomen etuna on tähän saakka ollut läheinen sijainti Venäjälle sekä sujuva ja liberaali viisuminmyöntöprosessi, mutta viisumivapauden myötä näistä jälkimmäinen poistuu. Halpalentoyhtiöillä venäläiset voisivat matkustaa edullisesti muuallekin Eurooppaan, joten sijaintikaan ei ole itsestään selvä etu.

Viisumivapauden myötä Suomi venäläistyy liikaa

Venäläisten matkailijoiden määrä on kasvanut Suomessa huomasti viime vuosina ja oletuksena on, että viisumivapaus kasvattaisi matkailijamääriä entisestään. Venäläiset ovat jo nyt ylivoimaisesti suurin matkailijaryhmä Suomessa. Vuonna 2012 venäläisten osuus kaikista ulkomaalaisista matkailijoista oli 47 % (MEK 2013a). Haastatteluissa nostettiin esiin, että viisumivapauden myötä Suomi voisi jopa ns. venäläistyä liikaa, jolloin se ei enää houkuttelisi samalla tavalla itse venäläisiä tai muunmaalaisia matkailijoita. Samalla myös suomalaisten asenteet voivat muuttua negatiivisiksi, mikäli koetaan, että venäläiset ”valtaavat meidän maan” esimerkiksi ostamalla mökkitontteja yms. Kriittiset asenteet kasvanevat entisestään etenkin, jos rikollisuus ja muut haitat lisääntyvät.

4.1.3 Haastateltavien näkemykset tarvittavista toimenpiteistä viisumivapauden varalta

Haastatteluissa mainittiin useita toimenpiteitä, joita julkisen sektorin toivottiin tekevän viisumivapauden varalta. Ehdotetut toimenpiteet olivat pääosin samoja asioita, jotka on jo asetettu tavoitteiksi ministeriöiden välisessä Itäliikkuvuuden kasvun työryhmässä. Ehdotukset elinkeinoelämän tai yritysten omista toimenpiteistä olivat julkisen sektorin toimenpiteisiin verrattuna huomattavasti vähäisempiä. Haastateltavat korostivat, että julkisen sektorin tulee varautua viisumivapauteen hyvisä ajoin, eikä toimia vasta, kun ongelmia ilmaantuu. Valtiovallalta toivottiin näkemystä, tilanneherkyyttä ja rohkeutta tehdä tarvittavia muutoksia.

Julkisen sektorin toimenpiteet

Rajanylityksen sujuvuus

Rajanylitykseen liittyvät asiat olivat ylivoimaisesti eniten haastatteluissa esiin nostettu toimenpide viisumivapauden varalta. Olemassa olevien rajanylityspaikkojen infrastruktuuria ja rajatarkastusten käytäntöjä tulisi kehittää niin, että kasvavat rajanylitysmäärät pystytään hallitsemaan ja ruuhkatilanteet välttämään mahdollisimman tehokkaasti. Käytännön toimenpiteinä haastateltavat ehdottivat esimerkiksi eri kaistoja työluvan haltijoille ja vapaa-ajan matkailijoille sekä maksullisten kaistojen

avaamista, joiden kautta rajan voisi halutessaan ylittää nopeammassa ajassa. Rajanylityksen käytännöt Suomen puolella saivat joiltakin haastateltavilta kritiikkiä ja rajanylityksen sanottiin olevan sujuvampaa Venäjän puolella. Suomalaisia kehoitettiin ottamaan oppia venäläisiltä kollegoiltaan.

”Venäjällä rajapalvelut on tällä hetkellä jopa paremmassa kunnossa kuin Suomessa. Siellä se tietyllä tapaa joustaa, että avataan lisää aina tarkastuskaistoja tai venäläiset ohjataan eri kaislalle kuin suomalaiset johtuen siitä, että heillä on erilainen byrokratia. Eli pyritään tasoittamaan näitä ja avataan molempia kaistoja tarvittaessa lisää. [...] Kun sä tuut Suomen puolelle, niin silloin kun siellä vierailee ministeri tai kansliapäällikkö, niin silloin avataan EU-kaista, mutta kun tulee tällainen tavallinen työläinen tai joku muu, niin eihän sitä avata silloin. [...] Suomalaisen helmasynti on se, että sanotaan, että Venäjällä ei mikään toimi. Siellä on erittäin paljon korjattavaa, mutta kyllä siellä myös asiat muuttuu ja ne ottaa opikseen.”

Olemassa olevien rajanylityspaikkojen kehittämisen lisäksi ehdotettiin uusien rajanylityspaikkojen avaamista, esimerkiksi Parikkalan tilapäisen rajanylityspaikan kansainvälistämistä. Tätä perusteltiin sillä, että venäläisillä on vapaa-ajanasuntoja Saimaan alueella ja Pohjois-Karjalassa ja Venäjällä tietyhteyksiä ollaan kehittämässä Laatokan länsipuolella, joten Parikkalan rajanylityspaikan kansainvälistämisellä pystyttäisiin helpottamaan ruuhkatilanteita ja jakamaan painetta jo Venäjän puolella.

Lisäksi kasvaviin rajanylitysmääriin on varauduttava takaamalla riittävä rajahenkilöstön ja viranomaisten määrä ja ammattitaito. Rajahenkilöstöä on rekrytoitava lisää. Rajahenkilöstön venäjän kielen koulutuksen ja muun ammatillisen osaamisen lisäksi toivottiin ns. asennekasvatusta, jotta ruuhkatilanteissa rajahenkilöstö pystyisi palvelemaan asiakkaita ystävällisesti, vaikka asiakkaat olisivat ”käärmeissään” pitkistä jonoista. Henkilöstön tueksi rajanylitystä nopeuttamaan toivottiin rajanylitysmuodollisuuksien automatisointia, esimerkiksi automaattisia passinlukijoita.

Haastateltavat toivoivat viranomaisilta aikaista panostusta rajanylityspaikkojen ja rajan sujuvuuden kehittämiseen. Rajan kehittämiseen toivottiin myös rohkeutta, niin että kehitystyössä katsottaisiin jo vuosikymmeniä eteenpäin ja ennakoitaisiin tulevaisuutta.

Tieverkosto, liikenneyhteydet ja älyliikennepalvelut

Viisumivapaudesta seuraavat kasvavat liikennemäärät edellyttävät investointeja tieverkostoon ja teiden kuntoon. Haastateltavien mielestä tiettyjä tieosuuksia esimerkiksi Itä-Suomessa ei ole vielä mitoitettu suurille matkustajamäärille, vaan teitä pitäisi leventää ja niitä tulisi valvoa paremmin liikenneturvallisuuden ja liikenteen sujuvuuden takaamiseksi.

Juna-, bussi- ja lentoyhteyksien riittävyys varmistaminen koettiin tärkeäksi erityisesti Itä-Suomessa, mutta myös muualla Suomessa. Helsingin ja Pietarin välinen Allegro-junayhteys sai haastateltavilta kiitosta. Allegrossa rajanylitystä keuhuttiin sujuvaksi ja palvelua ystävälliseksi ja ammattitaitoiseksi.

”Allegrohan on hyvä esimerkki siitä, miten pystyttiin käytännössä yhdessä yössä tämä rajanylityskulttuuri muuttamaan. Etenkin venäläiset tekivät sen hyvin siinä suhteessa, että heidän rajavartiostosta ja tullista tuli yhtäkkiä kielitaitoisia ja ystävällisiä. Jos mennään Allegroon, niin ne junathan on useimmiten ajassa, ne menee aikataulun mukaan ja se rajan ylittäminen on tehty helpoksi ja miellyttäväksi. [...] Se tapa on hirveän helppo bisneksen kannalta, mutta myös turismin kannalta, koska sä tiedät, milloin sä oot perillä. Mut kun sä lähdet autolla maa-rajalle, niin se on ihan arpapeliä. Sä tiedät sen puolen vuorokauden tarkkuudella, mutta Allegrolla lähestulkoon minuutilleen. Ja viranomaisten asenne on hyvin asiallinen Allegrossa.”

Allegrolla matkustamisen sujuvuus sai jotkut haastateltavat toivomaan yhteyden laajentamista Helsingistä pidemmälle länteen, esimerkiksi Tampereelle.

Erilaisten älyliikennepalvelujen ja tekniikan hyödyntäminen nähtiin viisumivapaudesta seuraavan kasvavan liikenteen myötä tarpeelliseksi. Haastateltavat toivoivat reaaliaikaista palvelua ja tiedottamista esimerkiksi ruuhkista rajoilla, mutta myös sisämaassa. Myös etukäteen varattu rajanylitysmahdollisuus oli joidenkin haastateltavien toiveena.

Valvonta ja turvallisuus

Valvonnan lisääminen ja rikollisuuden ehkäiseminen olivat asioita, jotka tulivat haastatteluissa useasti esille. Valvonnan lisääminen koettiin tärkeäksi erityisesti raja-alueella, mutta myös muualla Suomessa. Haastateltavat kokivat, että viisumivapaus lisää erityisesti pikkurikollisuutta, kuten näpistelyjä yms. Viisumin menetyksen pelon on tähän mennessä koettu hillitsevän esimerkiksi liikenerikkomuksia, joten viisumivapauden myötä tämän pelon poistuessa tarvitaan muita keinoja torjua rikkomuksia. Haastateltavat painottivat valvonnan lisäämisessä erityisesti poliisi- ja tulliviranomaisien saumatonta yhteistyötä ja ennakoivaa työskentelytapaa. Rajavartioston, poliisin ja tullin resursseja on lisättävä ja henkilöstön riittävä määrä ja ammattitaito turvattava.

Viranomaisyhteistyö

Viisumivapauden varalta on tärkeää kehittää viranomaisyhteistyötä sekä Suomen ja Venäjän välillä että Suomen sisällä. Maiden välisessä viranomaisyhteistyössä tärkeänä asiana nähtiin yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen. Haastateltavat toivoivat, että molemmista maista riittävän korkea tason viranomaiset selvittäisivät, mihin asioihin kumpikin osapuoli on valmis panostamaan ja mitkä ovat kummankin osapuolen prioriteetit ja sopisivat näiden pohjalta selkeät toimenpiteet esimerkiksi raja-valvonnan osalta. Maiden välisessä poliisiyhteistyössä ja rikollisuuden torjumisessa oli joidenkin haastateltavien mielestä menty eteenpäin, mutta kehitettävää riittää edelleen.

Suomen ja Venäjän välisessä viranomaisyhteistyön kehittämisessä korostettiin molemminpuolisen luottamuksen rakentamista, jotta osapuolet voivat luottaa toisiinsa esimerkiksi rajatarkastusten käytänteissä. Käytännön toimenpiteinä ehdotettiin yhteisten koulutus-, tiedotus- ym. tilaisuuksien järjestämistä esimerkiksi molempien maiden tulliviranomaisille. Käytäntöjen benchmarkkauksesta ja tiedon vaihdosta hyötyvät molemmat osapuolet.

Suomen sisällä viranomaisyhteistyössä korostettiin tiedonvaihtoa ja viranomaisten riittävää pääsyä oikeaan tietoon. Haastatteluissa mainittiin myös viranomaisten ”yhden tiskin periaatteen” kehittäminen rajalla, niin että tulli- ja rajavartiolaitosviranomaiset voivat tarvittaessa hoitaa toistensa tehtäviä. Tiedonvaihdossa ja yhteistoiminnassa oli haastateltavien mielestä menty eteenpäin ja toimintaa tulee kehittää edelleen tulevaisuudessa rajavalvonnan tehostamiseksi ja rajaliikenteen sujuvoittamiseksi. Viranomaisten yhteistyön mahdollistaminen edellyttää myös toimivia tietojärjestelmiä. Viranomaisten yhteistyö, tiedonvaihto ja toimivat tietojärjestelmät takaavat sen, että olemassa olevasta työvoimasta ja infrastruktuurista saadaan mahdollisimman paljon irti.

Venäjän kieli- ja muu osaaminen

Usean haastateltavan mielestä Suomessa ei osata tarpeeksi venäjää. Venäjää osaavien työntekijöiden arvo kasvaa viisumivapauden myötä esimerkiksi matkailun, kaupan ja palvelujen aloilla, mutta venäjän osaaminen on etu kaikessa kanssakäymisessä venäläisten kanssa – oli kyse sitten yritysten välisestä kaupasta tai viranomaisten toiminnasta. Viranomaisten toiminnassa riittävä venäjän kielen osaaminen tulisi taata rajavartio-, tulli- ja poliisiviranomaisten keskuudessa. Myös esimerkiksi terveydenhoitopalveluissa venäjän kielen tarve voi kasvaa.

Haastateltavien mielestä venäjän osaamista tulisi vahvistaa Suomessa kaikilla koulutusasteilla. Muutamat ehdottivat mahdollisuutta opiskella venäjää Itä-Suomen peruskouluissa ruotsin kielen sijaan, mutta ymmärsivät myös, että asia ei ole yksiselitteinen. Tärkeänä nähtiin, että venäjän kie-

len oppimismahdollisuuksia olisi tarjolla niille, jotka kieltä haluavat oppia ja että julkinen sektori edistäisi näitä oppimismahdollisuuksia.

Kielen lisäksi myös muu venäjä-osaaminen, kuten venäläisen kulttuurin ja liiketoimintatapojen tuntemus nähtiin viisumivapauden ja lisääntyvän kanssakäymisen myötä tärkeäksi. Suomen ja Venäjän välisten kulttuurierojen ja venäläisten tapojen ymmärtäminen viranomaisten, elinkeinoelämän ja kansalaisten keskuudessa voisi vähentää ennakkoluuloja ja negatiivisia asenteita venäläisiä kohtaan.

Vähittäiskaupan aukioloajat

Vähittäiskaupan aukiolokäytänteet olivat asia, joita monen haastateltavan mielestä tulisi kehittää jo nykyisessä tilanteessa, mutta erityisesti viisumivapauden varalta. Nykyisiä aukiolokäytäntöjä ohjaa laki 945/2009 vähittäiskaupan sekä parturi- ja kampaamoliikkeen aukioloajoista. Laki säätelee liikkeen normaali arjen, viikonlopun ja juhlapyhien aukioloajat, mutta antaa mahdollisuuden myös poikkeuslupan hakemiseen. Poikkeuslupia myöntävät aluehallintovirastot, joita on Manner-Suomessa kuusi kappaletta. Aukioloaikojen poikkeuslupa voidaan myöntää erityisestä syystä, joihin lain mukaan lukeutuu esimerkiksi matkailu:

”Aluehallintovirasto voi erityisestä syystä sallia ammattimaisen vähittäiskaupan sekä parturi- ja kampaamoliikkeen harjoittamisen muinakin kuin 1 ja 2 §:ssä säädettyinä aikoina. Erityisenä syynä pidetään liikkeen sijaintiin, matkailuun, yleisötapahtumaan tai vastaavaan tilanteeseen liittyvää tekijää, joka vaikuttaa palvelujen kysyntään. Lupa voidaan myöntää joko määräajaksi tai toistaiseksi.”

Voimassa oleva laki tarjoaa siis poikkeuslupan myöntämiselle raamit, mutta aluehallintoviraston tehtävänä on toimia näiden rajoissa ja tulkita lakia. Poikkeuslupakäytännöt ovat herättäneet keskustelua muun muassa siitä, ovatko lupien myöntäminen ja niiden kriteerit erilaisia eri aluehallintovirastossa ja myönnetäänkö lupia liian tiukoin tai löysin perustein.

Tässä tutkimuksessa haastateltavat painottivat yhden Suomen matkailun kilpailukyvyn edellytyksistä olevan sen, että suomalaiset vähittäiskaupat ovat auki silloin, kun venäläisiä matkailijoita Suomessa on. Toiset haastateltavista olivat nykyisiä vapaampien tai jopa täysin vapaiden kauppojen aukiolojen kannalla, kun taas toiset sanoivat, että aukioloaikojen poikkeuslupia pitäisi myöntää nykyistä yhtenäisemmin. Tärkeimpänä asiana nähtiin, että aukioloajat olisivat tasapuolisia sekä ennustettavia ja luotettavia, niin että käytännöt olisivat yhtenäiset vuodesta toiseen.

Vähittäiskaupan aukiolokäytännöt ovat vahvasti poliittinen asia, eikä muutoksia voida tehdä löysin perustein, sillä pienetkin muutokset voivat vaikuttaa moniin muihin asioihin, esimerkiksi työehtosopimuksiin. Käytäntöihin on kuitenkin todennäköisesti tulossa muutoksia poikkeuslupien myöntämisen osalta. Tämän tutkimuksen tekovaiheessa on valmisteilla ehdotus, jonka mukaan poikkeuslupien myöntäminen keskitettäisiin tulevaisuudessa yhteen aluehallintovirastoon valtakunnallisesti nykyisen kuuden aluehallintoviraston sijaan. Tämä toimenpide yhtenäistäisi lain tulkintaa ja vastaisi monen haastateltavan toiveeseen aukiolokäytäntöjen ennustettavuudesta ja yhtenäistämisestä.

Yritysten palvelu ja neuvonta

Haastateltavat toivoivat julkiselta sektorilta yrityksille riittäviä tuki- ja neuvontapalveluja sen varalta, että viisumivapaus lisää suomalaisten yritysten kiinnostusta lähteä Venäjän markkinoille tai venäläisten yritysten etabloitumista Suomeen. Olemassa olevat kansainvälistymispalvelut ja -tuet nähtiin tärkeänä säilyttää ja esimerkiksi Team Finland ja Invest in Finland -toiminta saivat kiitosta. Yksi haastateltavista piti erityisen tärkeänä, että venäläisiä yrityksiä ei vain houkutella Suomeen, vaan heitä tulisi auttaa myös Suomeen sijoittumisen jälkeen:

”Se [venäläisyritysten etabloituminen Suomeen] asettaa kyllä paljon haasteita viranomaisille. Heidän [venäläisten yritysten] palveleminen ja että löytyisi yhteinen kieli ja miten Suomessa toimitaan, niin siinä on kyllä hirveän paljon tekemistä. Mä painotan, että on helppo houkutella, mutta meidän pitäisi myös miettiä, että miten me oikeasti heitä autetaan ja hoidetaan eteenpäin, kun he oikeasti tulevat tänne. Onhan se toki niin, että eivät julkiset toimijat voi auttaa kauhean pitkälle, että eihän me ketään yksittäisiä yrityksiä voida lähteä taluttamaan kädestä. Mutta voidaan tavallaan haastaa konsultteja ja liike-elämän osaajia, jotka varmasti saisivat niistä bisnestä. Eli olisivat siellä neuvonantajina ja auttamassa näitä venäläistaustaisia eteenpäin. Sitä ei varmaan ole vielä hyödynnetty kauheasti.”

Esimerkiksi venäläisten yritysten palvelu heidän omalla kielellään nähtiin yhtenä keinona auttaa Suomeen etabloituvia venäläisyrityksiä. Samalla todettiin, että venäläisyritysten pitää toki opetella englantia tai suomea ja että on yritysten oma asia huolehtia kansainvälistymisestään ja siihen liittyvistä resursseista. Venäläisiä yrityksiä voitaisiin kuitenkin auttaa tarjoamalla esimerkiksi nykyistä enemmän venäjänkielisiä oppaita yrityksen perustamisesta, liiketoiminnan harjoittamisesta Suomessa jne.

Venäläisten matkailijoiden valistaminen Suomen tavoista ja säännöistä

Haastatteluissa jokseenkin pienenä, mutta silti tärkeänä toimenpiteenä nähtiin venäläisten valistaminen Suomen tavoista ja säännöistä. Esimerkiksi venäläisten ajo- ja pysäköintitavat ovat herättäneet huolta ja närkästystä suomalaisten keskuudessa ja viisumivapauden pelätään lisäävän huonoa liikennekäyttäytymistä, kun viisumin menettämisen pelkoa ei enää ole. Haastateltavat ehdottivat, että riittävän liikennevalvonnan lisäksi huonoa käyttäytymistä voitaisiin ehkäistä tarjoamalla esimerkiksi rajalla venäjänkielisiä liikenneoppaita.

Liikennevalistamisen lisäksi haastatteluissa mainittiin myös suomalaisesta tapakulttuurista kertominen yleisesti sekä niinkin yksinkertainen asia kuin opastaminen siihen, miten Suomessa asioidaan kaupassa. Venäläisten huono käyttäytyminen kaupassa, kuten ohittelu kassajonossa, on herättänyt närkästystä erityisesti Itä-Suomessa (YLE 2011). Venäläisten matkailijoiden valistamiseksi ehdotettiin, että eri kaupunkien rautatieasemilla, lentokentillä, satamissa, hotelleissa yms. pitäisi olla enemmän infopisteitä, joissa palvelua ja materiaalia olisi tarjolla venäjäksi.

Asennekasvatus suomalaisille

Venäläisten opastamisen lisäksi valistaminen, tai niin sanottu asennekasvatus, nähtiin tarpeelliseksi myös suomalaisille. Haastateltavien mielestä suomalainen elinkeinoelämä suhtautuu Venäjään ja venäläisiin myönteisesti, mutta tavallisen kansan keskuudessa varautuneisuutta ja ”ryssävihaa” on edelleen. Varautuneisuus on ymmärrettävää, mutta Venäjän taloudellisen merkityksen ymmärtäminen luultavasti lieventää negatiivisia asenteita.

Viisumivapaudesta keskusteleminen ja tiedottaminen

Viisumivapaudesta keskusteleminen tai asiasta tiedottaminen eivät suoranaisesti tulleet haastatteluissa esiin toimenpiteinä, joita elinkeinoelämä odottaa julkiselta sektorilta. Keskusteluissa kävi kuitenkin useaan otteeseen ilmi, että viisumivapaus vaikuttaa monille yrittäjille tai muille elinkeinoelämän edustajille vielä melko epämääräiseltä asialta, eikä viisumivapaudesta käydä kovin paljon keskustelua. Vaikka viisumivapauden toteutumisesta tai aikataulusta ei ole vielä varmuutta, voisi asian esillä olo auttaa yrityksiä ymmärtämään, mitä viisumivapaus heille merkitsisi. Viisumivapaudesta tiedottaminen auttaisi myös tavallisia ihmisiä ymmärtämään asiaa paremmin ja voisi vähentää ennakkoluuloja ja negatiivisia asenteita. Keskustelu voisi myös synnyttää uusia ideoita esimerkiksi viisumivapauden varautumistyöhön.

Elinkeinoelämän omat toimenpiteet

Elinkeinoelämän ja yritysten omia toimenpiteitä viisumivapauden varalta tuli haastatteluissa huomattavasti vähemmän esiin kuin julkiselta sektorilta odotettuja toimenpiteitä. Monet haastateltavat sanoivat, että viisumivapaus on yritysten välisessä kaupankäynnissä niin pienen mittaluokan asia verrattuna esimerkiksi työlupa-asioihin, ettei asia vaadi erityistä varautumista. Jotkut haastateltavista myös sanoivat, ettei viisumivapauteen voida varautua nykyisessä tilanteessa, koska asian toteutumisesta tai aikataulusta ei ole tietoa.

”Tällaisessa epämääräisessä tilanteessa ei oikein pysty millään tavalla varautumaan siihen. Nyt eletään tämän hetken aikaa ja jos jossain vaiheessa sanotaan, että viisumivapaus tulee, niin sitten varmaan lähtisikin keskustelua siitä.”

Ne toimenpiteet, jotka haastatteluissa mainittiin juuri elinkeinoelämän omana varautumistyonä, koskivat pääasiassa kauppa- ja palvelualaa. Venäläisten asiakkaiden määrän kasvaessa suomalaisen kaupan ja palvelujen tulee pitää kiinni houkuttelevuudestaan, tarjoamansa kehityksestä sekä palvelutasonsa laadusta. Yritykset muilla aloilla voisivat kartoittaa mahdollisuuksia yhteistyökumppaneista rajan toisella puolella sekä tutustua venäläiseen kulttuuriin, liiketoimintaympäristöön ja lainsäädäntöön. Myös venäjän kielen osaaminen on valtti kaikilla aloilla, mutta tärkeäksi kieliasiat koettiin erityisesti matkailun, kaupan ja palvelujen aloilla.

4.2 Yrityskysely

Yrityksille lähetettyyn kyselyyn saatiin kaiken kaikkiaan 89 vastausta. Kyselyn tulokset esitetään seuraavaksi kysymys kysymykseltä. Aluksi käydään läpi vastaajien taustatietoja, jonka jälkeen esitetään vastaajien suhtautumista viisumivapauteen, odotuksia viisumivapauden vaikutuksista ja näkemyksiä tarvittavista toimenpiteistä viisumivapauden varalta. Kyselyn tuloksia on pyritty mahdollisuuksien mukaan havainnollistamaan kaavioilla ja taulukoilla.

4.2.1 Yritysten taustatiedot

Kyselyssä yritykset jaettiin kolmeen eri kokoluokkaan: suuryrityksiin, pk-yrityksiin ja mikroyrityksiin. Vastaajille ei määritetty erikseen, kuinka monta henkeä kuhunkin kokoluokkaan kuuluva yritys työllistää tai mikä niiden liikevaihto on.

Vastanneista yrityksistä hieman yli 60 % oli pk-yrityksiä. Suuryritysten ja mikroyritysten osuus oli kumpikin noin 20 %. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2011 Suomessa toimivista yrityksistä 94,2 % oli mikroyrityksiä (0-9 henkeä), 5,6 % pk-yrityksiä (10–249 henkeä) ja 0,2 % suuryrityksiä (yli 250 henkeä) (Tilastokeskus 2011), joten kyselyn tulokset eivät vastaa suomalaista yrityskantaa. Kyselyn jakelusta on vaikea tietää, minkälaiset yritykset kyselyn vastaanottivat, mutta voidaan olettaa, että jakelulistoilla oli eniten pk-yrityksiä. Mikroyritysten edustajat eivät ehkä kokeneet kyselyn aiheita itselleen oleelliseksi tai eivät yksinkertaisesti ehtineet vastata. Sen sijaan suuret yritykset saattoivat olla Venäjä-yhteistyöstä suhteellisesti eniten kiinnostuneita, sillä niillä on eniten resursseja kansainväliseen toimintaan.

Taulukko 6. Yritysten koko

	Lukumäärä	Prosenttiosuus
Suuryritys	16	18,0 %
Pk-yritys	55	61,8 %
Mikroyritys	18	20,2 %
Yhteensä	89	100 %

Vuonna 2012 voimaan tullut suuraluejako jakaa Suomen viiteen suuralueeseen: 1) Helsinki-Uusimaa, 2) Etelä-Suomi, 3) Länsi-Suomi, 4) Pohjois- ja Itä-Suomi sekä 5) Ahvenanmaa. Kyselys-

sä yritysten sijaintia selvitettiin noudattamalla suuraluejakoa sillä poikkeuksella, että Itä- ja Pohjois-Suomi eroteltiin omiksi kategorioikseen. Kysely toteutettiin ainoastaan Manner-Suomessa, joten Ahvenanmaa ei ollut vaihtoehtoissa mukana.

Vastanneista yrityksistä lähes 63 % toimii Pääkaupunkiseudulla tai Itä-Suomessa. Näillä alueilla Venäjän taloudellinen merkitys on suurinta, joten kyselyn aihe luultavasti kiinnosti yrityksiä ja lisäsi vastausintoa. Pohjois-Suomessa toimivien yritysten osallistuminen kyselyyn oli vähäistä. Venäläiset ovat Pohjois-Suomessa kasvava matkailijaryhmä, minkä vuoksi useamman alueella sijaitsevan yrityksen vastaukset olisivat olleet tutkimuksen kannalta mielenkiintoisia.

Taulukko 7. Yritysten sijainti

	Lukumäärä	Prosenttiosuus
Pääkaupunkiseutu	30	33,7 %
Muu Etelä-Suomi	14	15,7 %
Itä-Suomi	26	29,2 %
Länsi-Suomi	15	16,9 %
Pohjois-Suomi	4	4,5 %
Yhteensä	89	100 %

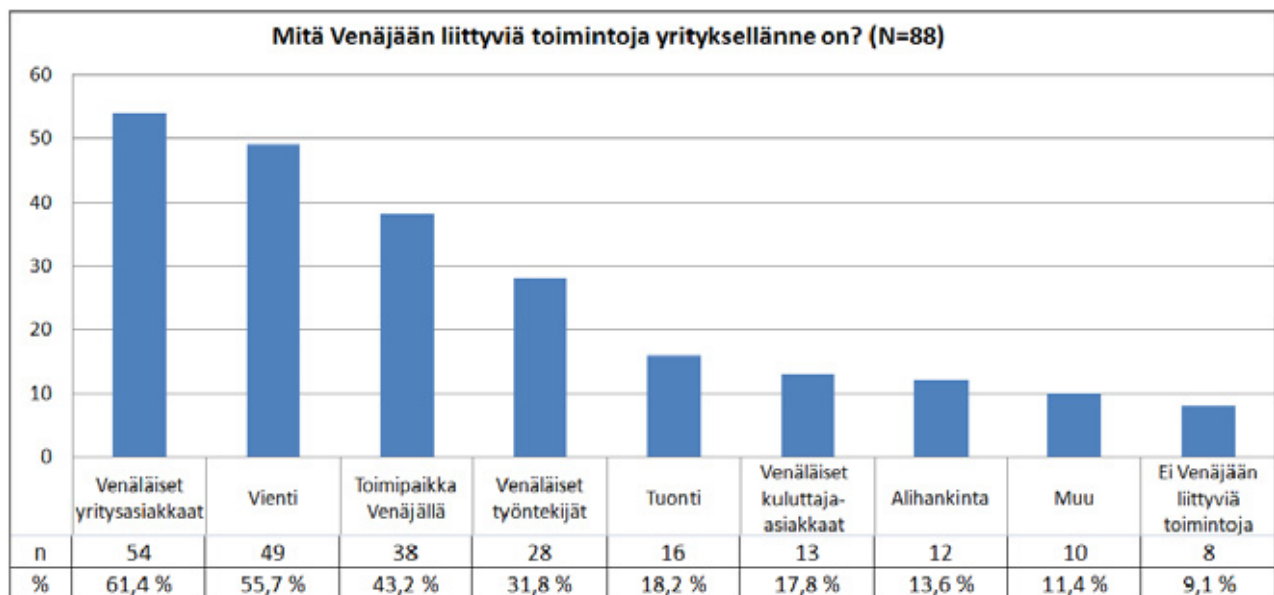
Kyselyssä yritysten toimialat pyrittiin luokittelemaan mahdollisimman kattavasti. Vastaajille annettiin yhteensä 13 kategorian lista, josta valita yrityksensä toimiala (ks. liite 2). Lisäksi kyselyssä oli avoin vastauskenttä yrityksille, joiden toimialaa listassa ei ollut. Moniin annettuihin kategorioihin saatiin lopulta vain yksittäisiä vastauksia, joten toimialoja on tuloksissa yhdistetty selkeyden vuoksi suuremmiksi ryhmiä.

Vastanneista yrityksistä suurin osa oli teollisuusalan yrityksiä. Näistä suurin osa toimi koneiden ja laitteiden parissa. palvelualan yrityksiä vastaajista oli neljännes. Tähän kuului muutamia matkailu- ja ravitsemistoiminnan sekä vähittäiskaupan yrityksiä, mutta pääosin tämän ryhmän yritykset luokiteltivat itsensä muiden palvelujen yrityksiksi. Teollisuus- ja palvelualojen lisäksi kyselyssä oli vastaajia rakentamisen, kuljetuksen ja logistiikan sekä muiden alojen yrityksistä. Muiden toimialojen ryhmään kuului esimerkiksi koulutus- ja konsultointiyrityksiä sekä rahoitusalan yrityksiä. Kyselyyn vastanneet koulutus- ja konsultointiyritykset olivat luultavasti Venäjän kaupan ja kielen asiantuntijayrityksiä, joita viisumivapaus aiheena innosti vastaamaan.

Taulukko 8. Yritysten toimiala

	Lukumäärä	Prosenttiosuus
Teollisuus	37	42,0 %
Palvelut	22	25,0 %
Rakentaminen	7	8,0 %
Kuljetus ja logistiikka	2	2,3 %
Muut	20	22,7 %
Yhteensä	88	100 %

Koon, sijainnin ja toimialan jälkeen vastaajia pyydettiin ilmoittamaan yrityksensä Venäjään liittyvät toiminnot. Näitä olivat esimerkiksi toimiminen Venäjällä, vienti ja tuonti, alihankinta sekä venäläiset asiakkaat ja työntekijät. Vastaajia pyydettiin ilmoittamaan kaikki yrityksensä Venäjä-toiminnot.

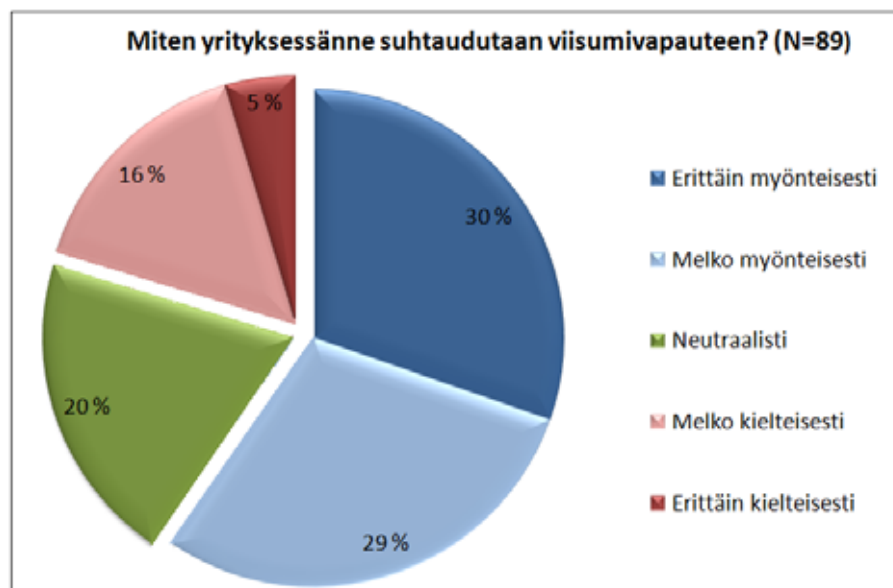
Kaavio 8. Yritysten Venäjään liittyvät toiminnot

Yleisimmät Venäjä-toiminnot yrityksissä olivat venäläiset yritysasiakkaat, vienti Venäjälle ja toimiminen Venäjällä. Venäläisiä yritysasiakkaita oli yli 60 %:lla yrityksistä. Vastaukset heijastelevat melko hyvin yritysten toimialoja: esimerkiksi suurin osa vastaajista oli teollisuusalan yrityksiä, joille vienti ja kauppa venäläisten yritysten kanssa ovat oletettavasti luonnollisia toimintoja. Yritysasiakkaita ja vientiä on luonnollisesti muidenkin alojen yrityksillä, mikä selittää näiden asioiden nousun kysymyksen yleisimmiksi vastauksiksi. Sen sijaan esimerkiksi venäläisiä kuluttaja-asiakkaita on lähinnä palvelualojen yrityksillä, joita kyselyssä oli vähemmän kuin teollisuusalan yrityksiä.

Annettujen vaihtoehtojen lisäksi vastanneilla yrityksillä oli myös muita Venäjään liittyviä toimintoja. Näitä olivat esimerkiksi yhteistyö venäläisten yritysten kanssa sekä koulutus- ja konsultointipalvelut. Kahdeksalla vastanneella yrityksellä ei ollut minkäänlaisia Venäjään liittyviä toimintoja.

4.2.2 Yritysten asenteet viisumivapautta kohtaan

Yritysten suhtautuminen viisumivapauteen oli pääosin joko myönteistä tai neutraalia. Vastaajista 59 % suhtautui viisumivapauteen joko erittäin myönteisesti tai melko myönteisesti. Neutraalina asiana viisumivapauden koki 20 % ja melko tai erittäin kielteisenä 21 % vastaajista.

Kaavio 9. Yritysten suhtautuminen viisumivapautta kohtaan

Vastausten vertailu yritysten koon mukaan osoittaa, että pk-yritykset ja mikroyritykset suhtautuivat viisumivapauteen suhteellisesti myönteisemmin kuin suuryritykset. Suuryrityksissä neutraali ja kielteinen suhtautuminen oli sen sijaan pienempiä yrityksiä suurempaa.

Taulukko 9. Suhtautuminen viisumivapauteen erikokoisissa yrityksissä

	Kaikki yritykset	Suuryritykset	Pk-yritykset	Mikroyritykset
Erittäin tai melko myönteisesti	59 %	50 %	62 %	61 %
Neutraalisti	20 %	25 %	20 %	17 %
Erittäin tai melko kielteisesti	21 %	25 %	19 %	15 %

Vastaajilla oli mahdollisuus perustella suhtautumistaan kysymyksen yhteydessä olleeseen avoimeen vastauskenttään. Avoimissa vastauksissa (n=48) painottuivat myönteisinä näkemyksinä liik-kumisen ja kanssakäymisen helpottuminen ja kielteisinä näkemyksinä pelko rikollisuuden lisääntymisestä. Alla on esimerkkejä avoimista vastauksista.

Myönteinen suhtautuminen:

”Helpottaisi venäläisten matkailijoiden saapumista Suomeen ja lisäisi huomattavasti matkailu-tuloja.”

”Viisumivapaus lisää kaikenlaista taloudellista aktiviteettia niin Suomessa kuin Venäjällä. Mu-kana tulee myös kielteisiä lieveilmiöitä, mutta niitä tulee karsia muilla keinoin kuin vapaata liik-kuvuutta rajoittamalla.”

”Helpottaa matkustamista ja kanssakäymistä Venäläisten kollegoiden ja asiakkaiden kanssa.”

”Itä-Suomelle ainoa todella suuri mahdollisuus.”

”Liikkuminen helpottuu, paperityö vähenee.”

”Ehdottoman tärkeä tavoite, varmasti tulee lisäämään matkustusta maidemme välillä ja samal-la tuo lisää uusia / helpottaa nykyisiä liiketoimintaedellytyksiä.”

Neutraali suhtautuminen:

”Yrityksemme toiminnan kannalta nykyinen menettely ei tuota ongelmia, koska haemme pitkiä viisumeja hyvissä ajoin.”

Kielteinen suhtautuminen:

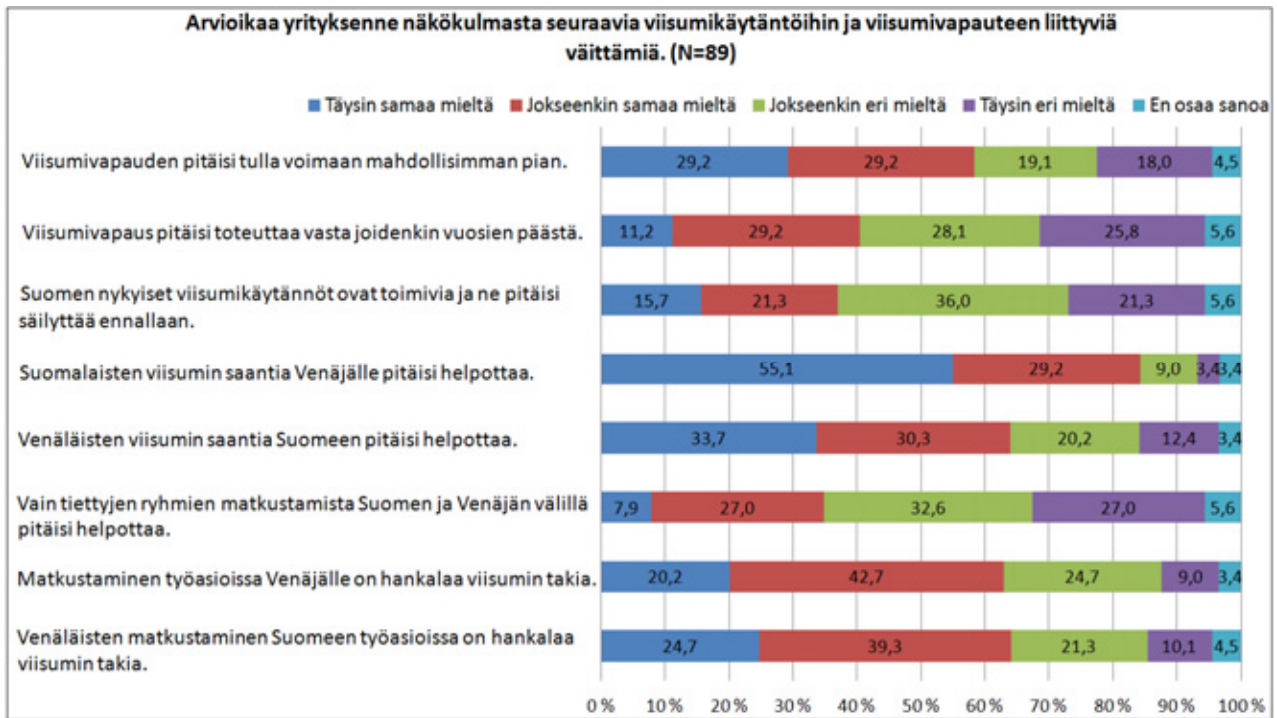
”Viisumivapautta ei voi puolttaa millään perusteella, koska se tuo tullessaan lisää, sieltä päin jo nyt riittävästi tulevaa rikollisuutta. Valitettavasti.”

”Emme usko viisumivapauden sinänsä lisäävän laadukkaita venäläisinvestointeja Suomeen, koska tälläkin hetkellä yrityksen perustaminen Suomeen on kohtuullisen helppoa. Viisumiva-pauden seurauksena jo nyt pahasti ylikuormitetut raja-asemat ruuhkautuisivat entistä pahem-min.”

”Vaikka viisumivapaus helpottaa yritysten toimintaa, näemme sivuilmiönä olevan riskin vaikut-tavan myös yrityksiin.”

Viisumivapautta koskevien asenteiden selvittämiseksi tarkemmin vastaajia pyydettiin kertomaan mielipiteensä erilaisiin viisumivapautta koskeviin väittämiin. Väittämät koskivat sitä, pitäisikö viisu-mivapauden tulla voimaan ja kuinka nopealla aikataululla, pitäisikö viisumin saantia helpottaa ja

kenen osalta (suomalaiset/venäläiset, kaikki tasapuolisesti/vain tietyt ryhmät, kuten työasioissa matkustavat) ja onko viisumi työmatkustamista hankaloittava tekijä.

Kaavio 10. Vastaajien mielipidejakauma viisumivapautta koskevia väittämiä kohtaan

Kysymyksen vastaukset heijastelevat vastaajien pääosin myönteistä suhtautumista viisumivapauteen kohtaan ja tukevat siis edellisen kysymyksen tuloksia. Lähes 60 % vastaajista suhtautui myönteisesti viisumivapauden nopeaan voimaantuloon. Sen sijaan viisumivapauden toteuttaminen vasta joidenkin vuosien päästä hajautti mielipiteitä hieman enemmän. Vastaajista 37 % piti nykyisiä viisumikäytäntöjä toimivina, kun taas yli 57 % koki, että käytännöt eivät ole toimivia ja muutoksia tarvitaan.

Eniten vastaajat olivat samaa mieltä siitä, että suomalaisten viisumin saantia Venäjälle pitäisi helpottaa. Tätä mieltä oli yli 84 % vastaajista. Mielipiteeseen voivat luultavasti yhtyä paitsi viisumivapautta kannattavat myös ne, jotka suhtautuvat asiaan varauksellisesti esimerkiksi rikollisuuden lisääntymisen pelossa. Suomalaisten viisumin saannin ohella myös venäläisten viisumin saannin helpottaminen Suomeen sai suhteellisen paljon kannatusta (64 %), mikä heijastelee jälleen vastaajien pääosin myönteistä suhtautumista viisumivapauteen yleisesti. Kysymyksen yhteyteen jätetyistä kommentteista käy kuitenkin ilmi, että jotkut vastaajat eivät koe viisumin myöntöä Suomen ja Venäjän välillä tasapuolisena ja siksi erityisesti suomalaisten viisumin saantia Venäjälle tulisi helpottaa:

”Suomalaiset saavat keskimäärin lyhyempiä viisumeita ja maksavat niistä selvästi enemmän kuin venäläiset.”

”Suomi myöntää venäläisille erittäin usein ja helposti monikertaviisumin pitkäksi aikaa toisin kuin Venäjä suomalaisille.”

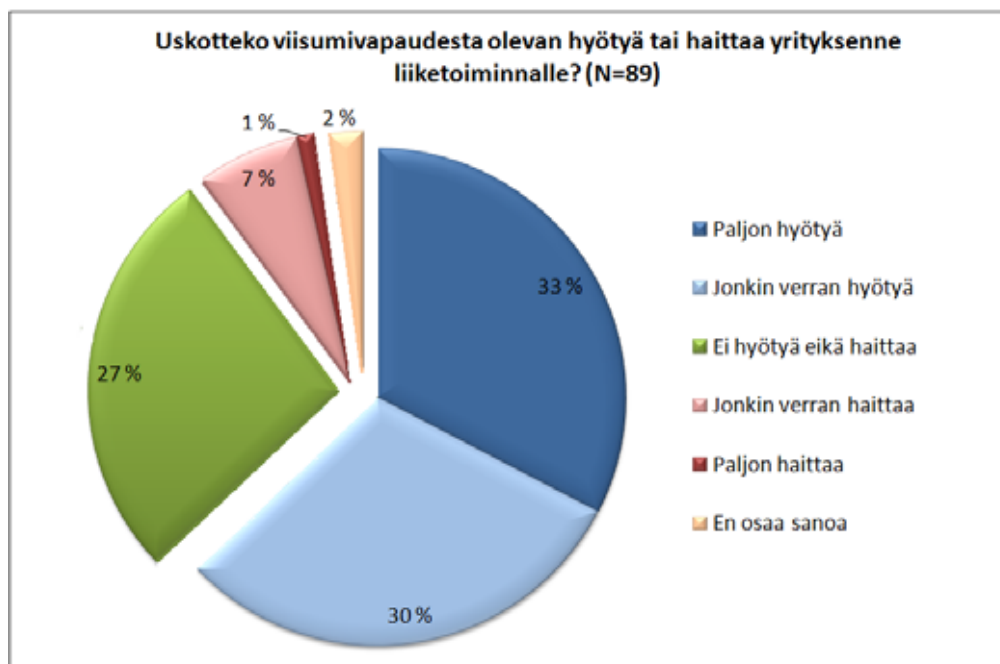
Vastaajista lähes 60 % oli sitä mieltä, että matkustamista ei tulisi helpottaa vain tietyille ryhmille. Enemmistö vastaajista näyttää olevan sitä mieltä, että mikäli viisumivapaus toteutuu, tulisi sen koskea kaikkia kansalaisia tasavertaisesti.

Suurin osa vastaajista oli jokseenkin tai täysin samaa mieltä siitä, että viisumi on hankaloittava tekijä työmatkustamisessa, oli kyse sitten suomalaisten matkustamisesta Venäjälle tai päinvastoin.

Moni vastaaja oli kuitenkin näiden väittämien kanssa ”vain” jokseenkin samaa mieltä, mikä viitanee siihen, että vaikka viisumi on työmatkustamisessa toki jossain määrin hankaloittava tekijä, ei sitä kuitenkaan koeta merkittävänä esteenä. Avoimissa vastauksissa jotkut vastaajat kommentoivat, että vaikka viisumin saa helposti, tuo se kuitenkin yritykselle lisäkustannuksia. Vastauksissa kommentoitiin myös, että työmatkustaminen on helppoa niille, joilla viisumi on, mutta yrityksen ”viisumittomille” työntekijöille nopealla aikataululla suunnitellut matkat ovat hankalia.

4.2.3 Yritysten odotukset viisumivapauden vaikutuksista

Suurin osa (63 %) vastaajista uskoi viisumivapauden tuovan ainakin jonkin verran hyötyä edustamansa yrityksen liiketoiminnalle. Noin neljäsosa (27 %) ei nähnyt viisumivapauden tuovan hyötyä tai haittaa ja vain pieni osa (8 %) uskoi sen haittaavan liiketoimintaa.

Kaavio 11. Yritysten odotukset viisumivapauden vaikutuksista liiketoiminnalleen

Vastausten vertailu yritysten koon mukaan osoittaa, että pk-yritykset odottavat suhteellisesti eniten hyötyä viisumivapaudesta. Suuryritykset eivät odota vaikutuksia yhtä paljon kuin pienemmät yritykset. Suuryrityksille viisumivapaus ei ehkä ole yhtä merkittävä asia kuin muille yrityksille, sillä niillä on muutenkin resursseja kansainväliseen toimintaan.

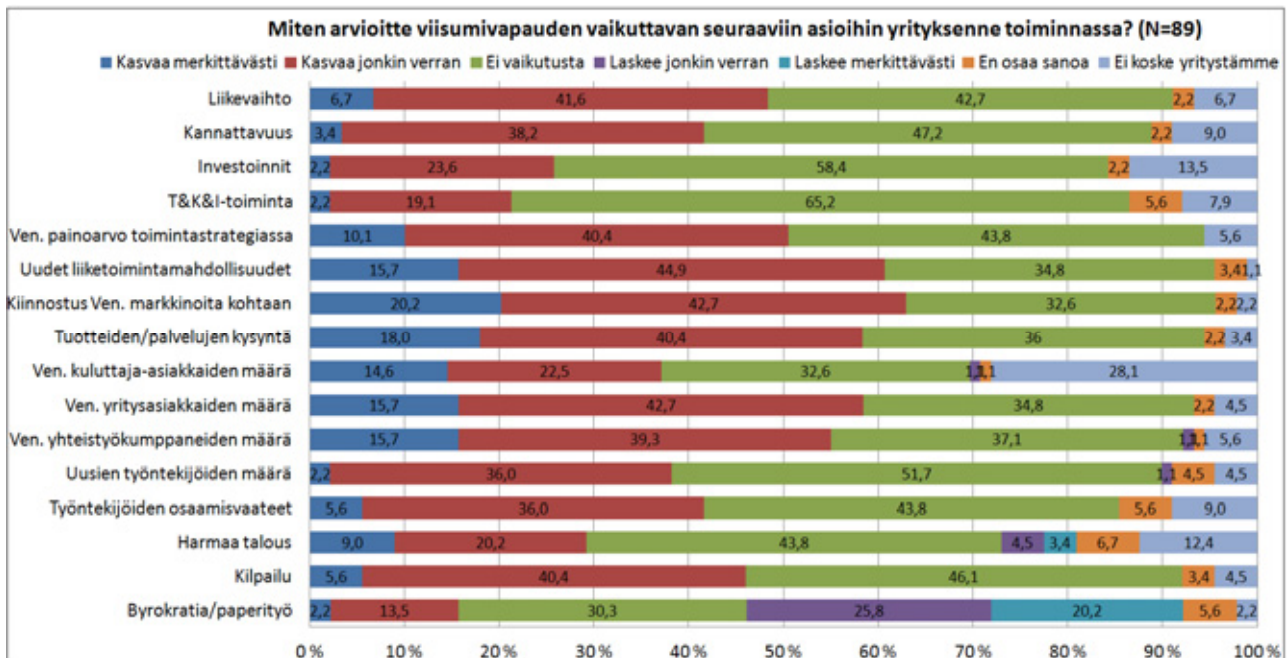
Taulukko 10. Odotukset viisumivapauden vaikutuksista erikokoisissa yrityksissä

	Kaikki yritykset	Suuryritykset	Pk-yritykset	Mikroyritykset
Paljon tai jonkin verran hyötyä	63 %	50 %	69 %	56 %
Ei hyötyä eikä haittaa	27 %	44 %	22 %	28 %
Paljon tai jonkin verran haittaa	8 %	6 %	7 %	12 %
En osaa sanoa	2 %	0 %	2 %	6 %

Kysymyksen yhteydessä olevissa kommentteissa vastaajat mainitsivat monia käytännön hyötyjä, joita viisumivapaus toisi liiketoiminnalle. Esimerkkejä hyödyistä olivat muun muassa paperityön väheneminen, kustannusten lasku, aikataulutuksen ja tapaamisten sopimisen helpottuminen sekä asiakkaiden ja työntekijöiden liikkumisen helpottuminen. Tämän kysymyksen avoimet vastaukset olivat samankaltaisia kuin kysymyksessä, jossa selvitettiin vastaajien suhtautumista viisumivapaudesta kohtaan, joskin ne tuntuivat painottuvan enemmän jokseenkin pieniin ja käytännönläheisiin asioihin kuten edellä mainitut hyödyt.

Vastaukset viisumivapauden odotetuista vaikutuksista ja suhtautuminen viisumivapautta kohtaan tukevat toisiaan. Pääosin viisumivapauden odotetaan tuovan ainakin jonkin verran hyötyä liiketoiminnalle ja pääosin viisumivapauteen suhtaudutaan suhteellisen myönteisesti. Yksi ero viisumivapautta koskevien asenteiden ja odotusten välillä on, että vain 8 % vastaajista odotti viisumivapauden tuovan haittoja liiketoiminnalle, mutta silti negatiivinen suhtautuminen viisumivapauteen oli suurempaa, 21 %. Tämä selittyy sillä, että viisumivapautta koskeviin asenteisiin vaikuttavat paitsi odotetut taloudelliset vaikutukset liiketoiminnalle myös muut odotukset kuten pelko rikollisuuden kasvusta, ruuhkista rajalla jne.

Viisumivapautta koskevien odotusten selvittämiseksi tarkemmin vastaajia pyydettiin arvioimaan eri yritystoimintaan liittyvien asioiden osalta, onko viisumivapaudella vaikutusta kyseiseen asiaan ja jos on, onko vaikutus myönteinen vai kielteinen. Mukana oli sekä pienempiä (esim. byrokraatia/paperityö) että suurempia (esim. T&K&I-toiminta) asioita ja sekä puhtaasti taloudellisia (esim. liikevaihto) että enemmänkin asenteellisia ja toiminnallisia (esim. kiinnostus Venäjän markkinoita kohtaan) tekijöitä. Alla on esitetty kysymyksen vastausjakauma, jonka perusteella viisumivapauden vaikutuksia eri asioihin voidaan vertailla. Kaavion luvut ovat prosentteja.

Kaavio 12. Odotukset viisumivapauden vaikutuksista eri asioihin yritysten toiminnassa

Vastaajien odotukset viisumivapauden vaikutuksista olivat voimakkaasti joko myönteisiä tai neutraaleja. Myönteisimpinä tuloksina voidaan mainita, että lähes 63 % vastaajista odotti kiinnostuksen Venäjän markkinoita kohtaan kasvavan yrityksessään ja noin 61 % odotti uusien liiketoimintamahdollisuuksien lisääntyvän. Noin 58 % odotti yrityksensä tuotteiden ja palvelujen kysynnän kasvavan ainakin jonkin verran ja samoin noin 58 % odotti yrityksensä venäläisten yrittäjäasiakkaiden määrän kasvavan ainakin jossain määrin. Venäläisten yhteistyökumppanien määrän arvioitiin kasvavan 55 %:ssa yrityksistä. Myös venäläisten kuluttaja-asiakkaiden odotettiin kasvavan jonkin verran, mutta huomioitavaa on, että melko suuri osa (28 %) vastaajista ilmoitti, ettei heidän yrityksellään ole venäläisiä kuluttaja-asiakkaita. Jos kyselyssä olisi ollut enemmän vastaajia esimerkiksi matkailun tai kaupan yrityksistä, olisivat kuluttaja-asiakkaita koskevat kasvun odotukset todennäköisesti olleet suurempia.

Edellä esitettyjen asioiden lisäksi viisumivapauden odotettiin lisäävän Venäjän painoarvoa yritysten toimintastrategiassa ja kasvattavan liikevaihtoa ainakin jonkin verran. Pienempänä hyötynä myös byrokratian ja paperityön odotettiin laskevan viisumivapauden myötä.

Vastaajilta kysyttiin liiketoimintaa hankaloittavien asioiden osalta viisumivapauden vaikutusta harmaan talouden ja kilpailun määrään. Vastaajat odottivat kilpailun lisääntyvän jossain määrin, mutta ei merkittävästi. Hieman alle 30 % vastaajista odotti viisumivapauden lisäävän harmaata taloutta ainakin jonkin verran.

Joihinkin suuriin asioihin liiketoiminnassa, kuten investointeihin ja T&K&I-toimintaan viisumivapaudella odotettiin olevan vain vähän vaikutusta. Tämä tukee edellisiä tuloksia, joissa vastaajat ovat painottaneet viisumivapauden käytännön arjen hyötyjä, kuten liikkumisen helppoutta ja paperityön vähenemistä. Myös elinkeinoelämän ja julkisen sektorin haastatteluissa viisumivapaus mainittiin usein lähinnä mukavuustekijänä.

Vastausten yhteenvedona voidaan sanoa, että viisumivapauden suurimmat odotetut vaikutukset koskivat yritysten kiinnostusta Venäjää kohtaan ja Venäjään liittyviä toimintamahdollisuuksia. Arviot vaikutuksista olivat kuitenkin jokseenkin varovaisia erityisesti suurten taloudellisten asioiden kuten liikevaihdon ja kannattavuuden osalta. Useimpiin esitettyihin asioihin viisumivapaudella odotettiin olevan joko jonkin verran myönteistä vaikutusta tai ei vaikutusta lainkaan. Vaikutuksia liikkumiseen, kanssakäymiseen tai niin sanottuihin arjen pieniin käytännön asioihin ei tässä kysymyksessä juuri selvitetty, mutta ne ovat tulleet aikaisemmissa kysymyksissä esiin viisumivapauden hyötynä. Negatiivisina vaikutuksina viisumivapauden odotettiin lisäävän kilpailua ja harmaata taloutta jokseenkin, mutta edellisten vastausten perusteella odotukset olisivat voineet olla negatiivisempiäkin.

4.2.4 Yritysten näkemykset tarvittavista toimenpiteistä viisumivapauden varalta

Viimeisenä teemana kyselyssä kartoitettiin yritysten omia ja julkisen sektorin toimenpiteitä viisumivapauden ja kasvavan itäliikkuvuuden varalta.

Toimenpiteet yrityksissä

Yritysten omien toimenpiteiden osalta haluttiin selvittää, nähdäänkö viisumivapaus asiana, johon tulee jollakin erityisellä tavalla varautua. Kyselyssä kysyttiin, mitä toimenpiteitä yrityksissä on jo tehty viisumivapauden ja itäliikkuvuuden kasvun varalta, mitä on suunnitelmassa toteuttaa ja mitä ei aiota tehdä.

Kyselyssä saadut tulokset yritysten omista toimenpiteistä viisumivapauden tai kasvavan itäliikkuvuuden varalta ovat jossain määrin vaikeasti analysoitavissa. Vastaajat mainitsivat monia asioita, joita heidän yrityksissään on tehty tai aiotaan tehdä, mutta eivät ehkä ajatelleet vastauksiaan nimennomaan viisumivapauden tai itäliikkuvuuden näkökulmasta. Esimerkkinä voidaan mainita, että 28 vastaajaa ilmoitti yrityksensä jo etabloituneen Venäjälle. Etabloituminen on tuskin kuitenkaan tapahtunut viisumivapauden tai itäliikkuvuuden kasvun varautumistoimenpiteenä, vaan on ollut osa yrityksen luonnollista toimintaa. Tulokset siis kuvaavat yritysten Venäjään liittyviä toimintoja ja suunnitelmia, mutta eivät täysin kerro viisumivapauden ja itäliikkuvuuden merkityksestä niissä.

Kaavio 13. Toimenpiteet yrityksissä viisumivapauden ja kasvavan itäliikkuvuuden varalta

Yllä oleva kaavio tiivistää yritysten omia toimenpiteitä koskevan kysymyksen tulokset. Kaavio osoittaa, että yrityksillä ei pääasiassa ole suunnitelmia toteuttaa toimenpiteitä viisumivapauden tai kasvavan itäliikkuvuuden varalta. Saattaa olla, että toimenpiteet eivät ole yritysten toiminnan kannalta oleellisia tai niitä ei yksinkertaisesti nähdä tarpeellisina viisumivapauden varalta. Muutama vastaaja kommentoi kysymyksen yhteydessä, että viisumilla ei ole mitään tekemistä kyselyssä esitettyjen asioiden kanssa ja että viisumivapaus ei ole niin merkittävä asia, että muutoksia tehtäisiin.

Mielenkiintoisinta kysymyksen osalta on katsoa, mitä toimenpiteitä yrityksillä on suunnitelmissa toteuttaa. Vastausten vertailu yritysten koon mukaan osoittaa, että mikroyrityksillä oli suhteellisesti eniten suunnitelmia viisumivapauden tai kasvavan itäliikkuvuuden varalta. Sen sijaan suuryrityksissä kyselyssä esitetyt toimenpiteet oli pääosin joko jo toteutettu tai niitä ei syystä tai toisesta aiottu toteuttaa.

Eniten vastanneissa yrityksissä aiottiin kehittää tuote- ja palvelutarjontaa (45 %), kartoittaa yhteistyökumppaneita ja markkinoita Venäjällä (36 %) sekä tehdä operatiivisia muutoksia liiketoiminnassa (36 %). Tuote- ja palvelutarjontaa kehitetään yrityksissä tietysti jatkuvasti, mutta mikäli viisumivapauden myötä kanssakäyminen venäläisten kanssa ja venäläisten asiakkaiden määrät kasvavat, tulee tuote- ja palvelutarjonnan kehittäminen erityisen ajankohtaiseksi. Edellisessä kysymyksessä kiinnostus Venäjän markkinoita kohtaan ja uudet liiketoimintamahdollisuudet olivat merkittävimmiksi koettuja viisumivapauden vaikutuksia, joten ei ole yllättävää, että monissa yrityksissä yhteistyökumppaneiden ja markkinoiden kartoittaminen Venäjällä on suunnitelmissa. Näiden toimenpiteiden

luonnollisena parina tulevat operatiiviset muutokset liiketoiminnassa. Joissakin yrityksissä (30,3 %) suunniteltiin myös strategisia muutoksia.

Näiden toimenpiteiden jälkeen seuraavaksi yleisimmät suunnitellut toimenpiteet koskivat uusien työntekijöiden rekrytointia (30,3 %) ja lisääntyvää markkinointia Venäjällä (30,3 %). Lisääntyvä markkinointi liittyy esimerkiksi kasvaviin asiakasmääriin ja lisääntyvään kiinnostukseen Venäjän markkinoita kohtaan ja uusien työntekijöiden rekrytointi on luonnollista, mikäli yrityksen toiminta laajenee tai kasvaa.

Elinkeinoelämän ja julkisen sektorin teemahaastatteluissa työntekijöiden Venäjän kieli- ja kulttuuri-koulutus mainittiin yhtenä viisumivapauden varautumistoimenpiteenä. Kyselyssä kieli- ja kulttuuri-koulutus olivat joidenkin vastanneiden yritysten suunnitelmissa, mutta monessa yrityksessä näitä toimenpiteitä oli jo toteutettu aikaisemmin. Myös Internet-sivujen, oppaiden ja muun materiaalin tuottaminen venäjäksi oli jo toteutettu melko laajasti.

Yritysten odotukset julkisen sektorin toimenpiteistä

Kyselyä edeltävissä teemahaastatteluissa elinkeinoelämän järjestöt nostivat esiin useita toimenpiteitä, joita he toivoivat julkisen sektorin toteuttavan viisumivapauden varalta, joten kyselyssä päätettiin selvittää samaa asiaa yritysten näkökulmasta. Julkiselta sektorilta toivottavia toimenpiteitä kysyttiin avoimella kysymyksellä, johon vastaaminen oli vapaaehtoista. Vastaajille annettiin muutamia esimerkkejä mahdollisista toimenpiteistä, mutta sana oli vapaa ja kaikenlaisia ideoita sai tuoda esiin.

Kysymykseen saatiin yhteensä 35 vastausta. Rajanylityksen sujuvuuden varmistaminen oli vastauksista ylivoimaisesti yleisin ja se mainittiin 21 kertaa. Vastauksen yleisyys ei ole yllättävää, sillä rajanylityksen sujuvuus oli myös yleisimmin mainittu toimenpide teemahaastatteluissa, ja kyselyssä rajan ruuhkautuminen oli aiemminkin esillä yhtenä yleisenä viisumivapauteen liittyvistä peloista. Vastaajat painottivat, että kasvavat matkailijamäärät eivät saa merkitä rajanylityksen keston pitenemistä ja ruuhkien lisääntymistä. Monet kokivat rajanylityksen kestävän jo nykytilanteessa liian kauan. Konkreettisina toimenpiteinä rajanylityksen sujuvoittamiseksi ehdotettiin Parikkalan rajanylityspaikan avaamista, toimivan infrastruktuurin ja riittävien resurssien takaamista rajalla, automaattisten passinlukulaitteiden lisäämistä sekä eri rajanylityskaistojen avaamista EU-kansalaisille ja työmatkalaisille.

Rajanylityksen sujuvoittamisen jälkeen yleisimmin mainittu toimenpide oli rajavalvonnan tehostaminen, joka mainittiin kuusi kertaa. Viisumivapauteen liittyy pelkoja venäläisen rikollisuuden lisääntymisestä, joten valvonnan tehostaminen ei ole yllättävä toive. Rajan toimivuuden ja valvonnan lisäksi kyselyssä saatiin pieniä määriä muita ehdotuksia julkisen sektorin toimenpiteistä. Näitä olivat tiestön ja liikenneyhteyksien parantaminen Suomesta Venäjälle myös muualta kuin Helsingistä (n=2), harmaan talouden kitkeminen (n=2), Suomen sääntöjen ja tapaohjeiden jakaminen venäläisille matkailijoille venäjäksi (n=2), venäjän kielen osaamisen lisääminen viranomaisten keskuudessa (n=1) sekä yritystukien ja -neuvonnan lisääminen (n=1). Vastaajat eivät kuitenkaan juuri taustoitaneet tai perustelleet vastauksiaan, joten syvällisen analyysin tekeminen vastauksista on vaikeaa. Vastaukset ovat samansuuntaisia teemahaastattelujen tulosten kanssa, eikä kyselyssä noussut esiin yhtään uutta toimenpidettä, jota haastatteluissa ei olisi jo esitetty.

5. Yhteenveto ja johtopäätökset

Tämä tutkimus toteutettiin ministeriöiden välisen Itäliikkuvuuden kasvun työryhmän toiminnan tueksi. Työryhmän tavoitteena on tehostaa Suomen valmistautumista EU:n ja Venäjän väliseen viisumivapauteen ja kasvavaan liikkuvuuteen itärajalla. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää viisumivapauteen liittyviä elinkeinoelämän näkemyksiä ja odotuksia, joita Itäliikkuvuuden kasvun työryhmän tulisi ottaa huomioon toiminnassaan. Alla on esitetty tutkimuksen tärkeimmät tulokset ja niihin pohjautuvat johtopäätökset.

5.1 Elinkeinoelämä suhtautuu viisumivapauteen melko myönteisesti

Teemahaastattelujen osallistujat ja yrityskyselyn vastaajat suhtautuivat melko myönteisesti viisumivapautta kohtaan. Yrityskyselyssä lähes 60 % vastaajista suhtautui viisumivapauteen myönteisesti, 20 % neutraalista ja hieman yli 20 % kielteisesti. Myös haastatellut elinkeinoelämän järjestöjen ja julkisen sektorin edustajat kokivat viisumivapauden pääasiassa hyvänä asiana. Myönteisten asenteiden lisäksi tutkimuksessa nousi esiin, että melko monet elinkeinoelämän edustajat eivät juuri olleet kuulleet keskustelua viisumivapaudesta, eivätkä siksi kokeneet asiaa ajankohtaiseksi tai kovin merkittäväksi. Varauksellisesti viisumivapauteen suhtautuvat pelkäsivät esimerkiksi rikollisuuden lisääntymistä ja rajanylityksen ruuhkautumista.

Viisumivapautta koskeviin asenteisiin vaikuttavat todennäköisesti monet seikat. Liiketoiminnalliset hyödyt ja mahdollisuudet tekevät suhtautumisesta usein positiivista, mutta myös vapaa-ajan kokemukset ja aiempi kanssakäyminen venäläisten kanssa vaikuttavat asenteisiin yhtälailla.

5.2 Viisumivapauden odotetaan tuovan pääasiassa hyötyjä elinkeinoelämälle

Tutkimukseen osallistuneiden elinkeinoelämän edustajien odotukset viisumivapauden vaikutuksista olivat lähinnä myönteisiä tai neutraaleja. Yrityskyselyssä yli 60 % vastaajista koki viisumivapauden tuovan hyötyä yrityksensä liiketoiminnalle. Noin 30 % ei odottanut viisumivapauden vaikuttavan yritykseensä ja vain 8 % odotti sen tuovan haittoja. Myös teemahaastatteluissa odotukset viisumivapauden vaikutuksista olivat pääasiassa positiivisia.

Suurimmat ja näkyvimmat viisumivapaudesta odotetut hyödyt koskivat matkailun, kaupan ja palvelujen aloja, joille odotettiin tulon ja työllisyyden kasvua. Yritysten välisessä kaupankäynnissä viisumivapauden nähtiin helpottavan käytännön asiointia ja lisäävän toimintamahdollisuuksia ja kiinnostusta Venäjää kohtaan. Viisumivapaudella odotettiin siis olevan toiminnallinen ja asenteellinen vaikutus, kun taas odotukset taloudellisista vaikutuksista olivat varovaisempia.

5.3 Elinkeinoelämä toivoo julkiselta sektorilta useita toimenpiteitä viisumivapauden varalta

Jotta elinkeinoelämä saisi viisumivapaudesta ja kasvavasta itäliikkuvuudesta maksimaalisen hyödyn, täytyy yritysten toimintaympäristön puitteiden, kuten turvallisuuden ja saavutettavuuden, olla kunnossa. Tutkimuksessa kävi ilmi useita viisumivapauteen liittyviä varautumistoimenpiteitä, joita elinkeinoelämä toivoi julkiselta sektorilta. Alla esitetään näistä tärkeimpiä.

1. Elinkeinoelämä toivoo nopeita toimenpiteitä rajanylityksen sujuvoittamiseksi.

Liikenne Suomen ja Venäjän välisellä rajalla on kasvanut huomasti viime vuosina ja viisumivapauden myötä itäliikkuvuus kasvanee entisestään. Viisumivapauden voidaan olettaa edistävän venäläisten matkailua Suomeen, mutta edellytyksenä on, että rajanylitys sujuu jouhevasti. Rajalla jonottaminen vie aikaa esimerkiksi venäläisiltä ostosmatkailijoilta, jotka tulevat Suomeen useimmiten

vain päivävierailulle. Myös työmatkalaisille (työntekijöille, yritysten asiakkaille, neuvotteluihin matkustaville yritysedustajille jne.) sujuva rajanylitys on tärkeää käytännön arjen ja aikataulujen kannalta.

Tutkimuksessa elinkeinoelämä toivoi julkisen sektorin tekevän toimenpiteitä rajanylitykseen kulu-
van ajan lyhentämiseksi. Viisumivapauden myötä lisääntyvä liikkuvuus ja tarkastusten siirtyminen konsulaattien viisumiosastoilta rajalle ei saa pidentää rajanylityksen kestoa entisestään. Tutkimukseen osallistuneet elinkeinoelämän edustajat toivoivat julkiselta sektorilta ripeitä ja rohkeita toimenpiteitä. Rajanylitykseen liittyvissä toimenpiteissä nähtiin tärkeänä tulevaisuuden ennakointi pitkälle eteenpäin. Tutkimuksessa esiin tulleita konkreettisia ehdotuksia rajanylityksen sujuvoittamiseksi olivat esimerkiksi:

- olemassa olevien rajanylityspaikkojen infrastruktuurin kehittäminen
- lisäkaistojen avaaminen rajoille
- uusien rajanylityspaikkojen avaaminen (esim. Parikkala)
- rajahenkilöstön riittävän määrän ja ammattitaidon takaaminen
- rajanylityksen automatisointi tarpeen mukaan

2. Kasvavat liikennemäärät edellyttävät panostuksia liikenneinfrastruktuuriin, saavutettavuuteen ja liikennepalveluihin.

Viisumivapauden myötä liikennemäärät lisääntyvät erityisesti raja-alueella. Rajanylityspaikkojen kehittämisen ohella kasvavat liikennemäärät edellyttävät investointeja esimerkiksi teiden kuntoon, jotta liikkuminen sujuu jouhevasti ja turvallisesti. Matkailun kehityksen kannalta on tärkeää, että liikenneyhteyksiä ja -vuoroja venäläisten suosimiin matkakohteisiin on riittävästi.

Tutkimuksessa elinkeinoelämän edustajat toivoivat julkiselta sektorilta panostuksia liikenneinfrastruktuuriin, -vuoroihin ja -palveluihin. Kaikki nämä liittyvät osaltaan konkreettisesti yritysten saavutettavuuteen. Rajanylityksen kehittämisen tavoin elinkeinoelämä toivoi julkiselta sektorilta näkemystä ja rohkeutta ennakoida tulevaisuutta. Toimenpiteet on aloitettava ajoissa, eikä vasta kun ongelmia (ruuhkia, liikenneonnettomuuksia yms.) ilmaantuu. Elinkeinoelämän näkemyksiä tarvittavista käytännön toimenpiteistä olivat esimerkiksi:

- teiden kunnon parantaminen
- teiden leventäminen tarvittaessa
- tieliikenteen valvonnan lisääminen
- liikenneyhteyksien lisääminen erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomessa
- Allegro-yhteyden laajentaminen Länsi-Suomeen
- älyliikennepalvelujen käyttöönotto (ajankohtaista tietoa esim. rajanylityksestä ja ruuhkista)

3. Elinkeinoelämä toivoo panostuksia toimintaympäristön turvallisuuteen.

Elinkeinoelämän toimijat pelkäsivät viisumivapauden lisäävän venäläistä rikollisuutta ja harmaata taloutta Suomessa jonkin verran. Laiton ulkomainen liiketoiminta heikentää suomalaisten yritysten toimintamahdollisuuksia ja kilpailukykyä. Matkailun kannalta turvallisuus on tärkeää, sillä venäläisten matkustusinto Suomeen voi laskea, mikäli he kokevat maan turvattomana. Lisäksi venäläisen rikollisuuden ja harmaan talouden kasvu vaikuttaisivat todennäköisesti kielteisesti suomalaisten asenteisiin venäläisiä kohtaan.

Elinkeinoelämän toimijat toivoivat julkisen sektorin kiinnittävän huomiota turvallisuuskysymyksiin ja lisäävän valvontaa erityisesti raja-alueella, jossa Venäjän ja viisumivapauden vaikutukset ovat todennäköisesti suurimmat. Konkreettisia ehdotuksia turvallisuuden takaamiseksi olivat esimerkiksi:

- poliisi- ja tulliviranomaisten yhteistyön tehostaminen ja ennakkoiva työskentelytapa
- rajavartioston, tullin ja poliisin riittävän määrän ja ammattitaidon takaaminen

4. Elinkeinoelämä tarvitsee ajankohtaista tietoa viisumivapaudesta.

Elinkeinoelämän järjestöjen haastatteluista ja yrityskyselystä kyselystä nousi selkeästi esiin, että viisumivapaus on monelle elinkeinoelämän toimijalle vielä melko epämääräinen asia. Viisumivapauden toteutumisen ajankohtaa ei ole asetettu, eikä asia ole yksin Suomen päätettävissä. Tämän takia osa tutkimukseen osallistuneista elinkeinoelämän edustajista ei nähnyt viisumivapautta ajankohtaisena tai erityistä huomiota vaativana asiana. Tutkimukseen osallistuneet kokivat myös, että viisumivapaudesta käydään Suomessa hyvin vähän keskustelua.

Tutkimuksen aineistosta nousee esiin tarve viisumivapautta koskevan tiedon ja keskustelun lisäämiselle. Tietoa ja keskustelua olisi hyvä olla esimerkiksi siitä, miten viisumivapautta koskevat neuvottelut etenevät, miten Suomi varautuu viisumivapauteen ja mitä muutoksia viisumivapaus mukanaan toisi. Elinkeinoelämän kannalta hyödyllistä olisi keskustelu juuri yritysten ja yksittäisen yrittäjän näkökulmasta. Tieto ja keskustelu voisivat myös vähentää tavallisen kansan kielteisiä asenteita ja pelkoja venäläisiä ja viisumivapautta kohtaan, kun ihmiset näkisivät, että viisumivapauteen varaudutaan huolella ja asialla on monia mahdollisia myönteisiä vaikutuksia.

5. Viisumivapauden myötä yritysten neuvonta- ja tukipalveluihin tarvitaan lisää Venäjä-asiantuntemusta.

Tutkimuksessa elinkeinoelämän edustajat odottivat viisumivapauden lisäävän suomalaisten yritysten kiinnostusta Venäjän markkinoita kohtaan. Myös venäläisten työntekijöiden ja yritysten odotettiin kiinnostuvan Suomesta. Kansainvälistymisen kynnyksellä ja toiminnan laajentamisvaiheessa yrityksille on tärkeää saada riittäviä ja asiantuntevia tuki- ja neuvontapalveluja julkiselta sektorilta. Yrityksillä on itsellään oltava riittävät resurssit ja valmiudet kansainväliseen toimintaan, mutta julkisen sektorin tuet ja asiantuntijapalvelut toimivat tärkeinä rohkaisijoina erityisesti pk-yrityksille kansainvälistymisen alkuvaiheessa.

Viisumivapauden myötä elinkeinoelämän kasvava kiinnostus rajan molemmin puolin lisää erityisesti Venäjä-asiantuntemuksen tarvetta yritysten tuki- ja neuvontapalveluissa. Tähän liittyvät esimerkiksi:

- venäjän kieliosaaminen
- venäläisen liiketoimintakulttuurin tuntemus
- tieto liittyen lakeihin, säännöksiin, lupiin yms.

6. Viisumivapaus luo mahdollisuuksia ulkomaisten investointien edistämiseksi Suomeen.

Viisumivapaus ja lisääntyvä itäliikkuvuus luovat osaltaan kasvavia mahdollisuuksia venäläisten yritysten sijoittumiselle Suomeen. Venäjä näyttäytyy myös ulkomaisille yrityksille houkuttelevana kauppakumppanina ja markkinana. Tutkimuksessa nousi esiin mahdollisuus siitä, että ulkomaiset yritykset voisivat sijoittua Suomeen ja hoitaa Venäjä-toimintojaan Suomesta käsin. Suomelle läheinen sijainti Venäjään, vahva Venäjä-osaaminen sekä turvallinen ja vakaa länsimainen toimintaympäristö olisivat näiden yritysten houkuttelussa etuja. Viisumivapaus ei sinällään ole merkittävin vai-

kutin yritysten etabloitumisessa, mutta sen avulla on mahdollista lisätä Suomeen suuntautuvia investointeja.

Venäjä on jo nyt Suomessa yksi ulkomaisten investointien edistämisen painopistealueista. Itäliikkuvuuden kasvaessa Suomen läheinen sijainti Venäjään on etu, joka on hyödynnettävä täysimääräisesti myös jatkossa. Suomea tulisi markkinoida aktiivisesti venäläisten yritysten ja Venäjästä kiinnostuneiden ulkomaisten yritysten investointikohteena. Tutkimuksessa esiin nousseita käytännön toimenpide-ehdotuksia olivat:

- tuki- ja neuvontapalvelujen tarjoaminen venäjäksi venäläisille yrityksille, jotka suunnittelevat investointeja Suomeen tai ovat jo niitä tehneet
- venäjänkielisen markkinointimateriaalin tuottaminen
- jo Suomessa toimivien venäläisten yritysten tai suomalaisten konsulttien hyödyntäminen Suomeen investoivien ulkomaisten yritysten neuvonnassa

Yhteenvetona voidaan todeta, että tutkimuksen aineistosta esiin nousseet julkisen sektorin toimenpiteet viisumivapauden varalta vahvistavat Itäliikkuvuuden kasvun työryhmän tavoitteet oikeiksi. Venäjän viisumivapaus tarjoaa suomalaiselle elinkeinoelämälle monia mahdollisuuksia. Julkinen sektori voi tukea näitä mahdollisuuksia edistämällä yritysten saavutettavuutta sekä toimivaa ja turvallista toimintaympäristöä. Toimenpiteet vaativat viranomaisilta keskinäistä yhteistyötä, rohkeutta ennakoida tulevaa sekä sitoutumista tavoitteisiin.

Lähteet

- Asikainen 2013. "Talvisatua ja hyvinvointia venäläisille." MEK matkailusilmä 1/2013. 10–11.
- Auramies, Jukka 2013. "Erittäin harasoo – täällä voi Suomessa maksaa ruplilla". MTV3 20.3.2013. Viitattu 7.6.2013. <http://www.mtv3.fi/uutiset/talous.shtml/erittain-harasoo---taalla-voi-suomessa-maksaa-ruplilla/2013/03/1724875>
- BOFIT 2013a. Venäjä-tilastot. Suomen Pankin siirtymätalouksien tutkimuslaitos BOFIT. Viitattu 7.6.2013. <http://www.suomenpankki.fi/bofit/seuranta/venajatilastot/Pages/default.aspx>
- BOFIT 2013b. Venäjä-ennuste 14.3.2013. Suomen Pankin siirtymätalouksien tutkimuslaitos BOFIT. Viitattu 7.6.2013. <http://www.suomenpankki.fi/bofit/seuranta/ennuste/Documents/bve113.pdf>
- CEMAT 2012. CEMAT Venäjän talousnäkymät 2/2012. Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu. Kansainvälisten markkinoiden tutkimuskeskus CEMAT.
- CEMAT 2013. CEMAT Venäjän talousnäkymät 1/2013. Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu. Kansainvälisten markkinoiden tutkimuskeskus CEMAT.
- CIA The World Factbook 2013. Russia. Viitattu 7.6.2013. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rs.html>
- Etelä-Karjalan poliisi 2013. Venäjänkieliset www-sivut. Viitattu 25.6.2013. <http://www.poliisi.fi/poliisi/etela-karjala/home.nsf/pages/97098E7B127616A9C2257ABF00402735?opendocument>
- EUR-Lex 17.5.2007. Euroopan unionin virallinen lehti. L 129/27. Viitattu 7.6.2013. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:129:0027:0034:FI:PDF>
- Euroopan komissio 2013a. 'Smart Borders': enhancing mobility and security. Viitattu 7.6.2013. http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-is-new/news/news/2013/20130228_01_en.htm
- Euroopan komissio 2013b. Overview of Schengen visa statistics 2011. Viitattu 10.6.2013. http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/visa-policy/docs/overview_of_schengen_visa_statistics_2011_final_en.pdf
- Euroopan komissio 2013c. EU-Russia: Common steps towards visa free regime. Viitattu 10.6.2013. http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-is-new/news/news/2013/20130311_02_en.htm
- Euroopan komission Suomen edustusto 2012. Uutinen 10.10.2012. "Venäjä puhutti etelä-karjalaisia". <http://www.europalehti.fi/2012/10/venaja-puhutti-etelakarjalaisia-eu-arjessa-kiertueella/> sekä etelä-karjalaisten EU-asenteista kertovan tutkimuksen tuloksia: http://ec.europa.eu/finland/pdf/etela-karjala_raportti_121005.pdf Viitattu 7.6.2013.
- Finavia 2013. Liikennetilastot 2012. Viitattu 7.6.2013. <http://www.finavia.fi/tietoafinaviasta/liikennetilastot/liikennetilastot-2012>

- Finpro 2013. Venäjä-maaprofiili. Viitattu 7.6.2013. <http://www.finpro.fi/maaprofiilit/venaja>
- Fontanka.fi 2013. "В Брусничном автомобилисты ждут выезда из России более четырех часов". Uutinen ruuhkista Suomen ja Venäjän välisellä rajalla 23.3.2013. Viitattu 11.6.2013. <http://fontanka.fi/articles/9507/>
- Global Blue 2013. Tax free -myyntitilastot 2012. Global Blue Finland Oy:n henkilökohtainen tiedonanto sähköpostitse 2.5.2013.
- Helsingin Sanomat 2012. "Plussat ja miinukset". Helsingin Sanomat 30.12.2012. Viitattu 7.6.2013. <http://www.hs.fi/sunnuntai/Plussat+ja+miinukset/a1356756901375>
- Kaupan liitto 2012. Venäläiset kuluttajat Suomessa – Rajahaastattelututkimus. Tammi-elokuu 2012.
- Liikennevirasto 2013a. Ulkomaan matkustajaliikenteen jakautuminen alusten lähtö- ja määrämaiden mukaan, 2003-2012. Viitattu 7.6.2013. http://portal.liikennevirasto.fi/portal/page/portal/f/aineistopalvelut/tilastot/vesiliikennetilastot/ulkomaan_meriliikenne/mlt_ma_maittain.htm
- Liikennevirasto 2013b. Transitoliikenne Suomen satamien kautta, 2003-2012. Viitattu 10.6.2013. http://portal.liikennevirasto.fi/portal/page/portal/f/aineistopalvelut/tilastot/vesiliikennetilastot/ulkomaan_meriliikenne/mlt_ta_transito_satamittain.htm
- Malmi, Ani 2013. "Ruplasta tuli käypä valuutta Etelä-Karjalassakin". YLE 19.3.2013. Viitattu 7.6.2013. http://yle.fi/uutiset/ruplasta_tuli_kaypa_valuutta_etela-karjalassakin/6542823
- MEK 2013a. Rajahaastattelututkimus, osa 26: Ulkomaiset matkailijat Suomessa 1.1. - 31.12.2012. Helsinki: Matkailun edistämiskeskus.
- MEK 2013b. Tutkimukset ja tilastot. Majoitustilastot. Kehitys lähtömaittain. Viitattu 12.6.2013. <http://www.mek.fi/tutkimukset-ja-tilastot/majoitustilastot/kehitys-lahtomaittain/>
- MEK 2013c. Tutkimukset ja tilastot. Majoitustilastot. Alueittain ja kunnittain. Viitattu 12.6.2013 <http://www.mek.fi/tutkimukset-ja-tilastot/majoitustilastot/alueittain-ja-kunnittain/>
- Mondo 9/2011. "Suuri lähialuematkailukysely: Pietari nousee Tallinnan ja Tukholman rinnalle".
- Nieminen, Mikko; Siikaluoma, Heli; Koskela, Akseli & Vilhunen, Leila (toim.) 2013. Kansainvälistymis- ja kaupanesteselvitys 2013. Ulkoasiainministeriö. Viitattu 11.6.2013. <http://formin.finland.fi/public/download.aspx?ID=115141&GUID={C14D2809-14AD-43EB-8B1E-8FAA2A60426A}>
- QuestBack Oy 2013. Viitattu 10.6.2013. <http://www.questback.fi/>
- Rahkonen, Juho 2013. "Suomi voi kohta olla valmis Venäjän viisumivapauteen". Helsingin Sanomat 10.1.2013. Viitattu 7.6.2013. <http://www.hs.fi/paakirjoitukset/a1357727788753?jako=f5b5e508b27490cd80ea7b907e043e2c>
- Rajavartiolaitos 2013a. "Suomen itärajan rajaliikenne kasvoi 13 % vuonna 2012".

- Rajavartiolaitoksen tiedote 15.1.2013. Viitattu 7.6.2013.
http://www.raja.fi/tietoa/tiedotteet/1/0/suomen_itarajan_rajaliikenne_kasvoi_13_vuonna_2012
- Rajavartiolaitos 2013b. Rajanylitys. Viitattu 7.6.2013. <http://www.raja.fi/ohjeita/rajanylitys>
- Rakennusteollisuus RT ry & Sitra 2006. Tartu tilaisuuteen – kasva Venäjällä. Rakennusalan Venäjä-strategia. Helsinki: Rakennusteollisuus RT ry.
<http://www.sitra.fi/julkaisut/muut/venstrat.pdf>
- Rakennusteollisuus RT ry 2013. Tilastoja rakennusteollisuudesta. Rakennusyritysten kansainvälinen toiminta ja rakennustuotteiden ulkomaankauppa. Viitattu 7.6.2013.
<http://www.rakennusteollisuus.fi/RT/Tilastot/Tilastoja+rakennusteollisuudesta/Rakennusyritys-ten+kansainva%C3%A4linen+toiminta+ja+rakennustuotteiden+ulkomaankauppa/>
- Rosstat 2012. Russia in figures. Construction. Venäjän tilastokeskus Rosstat. Viitattu 7.6.2013.
http://www.qks.ru/bgd/regl/b12_12/lssWWW.exe/stg/d02/17-01.htm
- Räsänen, Päivi 2013. Sisäasiainministeri Päivi Räsänen vastaus Vesa-Matti Saarakkalan kirjalliseen kysymykseen 153/2013 vp. Maaliskuu 2013.
- Saarakkala, Vesa-Matti 2013. ”EU:n ja Venäjän välisen viisumivapauden uhkatekijät Suomen sisäiselle turvallisuudelle”. Perussuomalaisen Vesa-Matti Saarakkalan kirjallinen kysymys 153/2013 vp. 5.3.2013.
- Salminen, Minna-Mari & Moshes, Arkady 2009. Turvallisuuden tae vai este kumppanuudelle: EU:n ja Venäjän viisumipolitiikka. Briefing Paper 26, 5.2.2009. Helsinki: Ulkopoliittinen instituutti.
- Schönberg, Kalle 2013a. ”Myöntääkö Suomi viisumivapauden Venäjän eliitille?” YLE 14.3.2013. Viitattu 7.6.2013.
http://yle.fi/uutiset/myontaako_suomi_viisumivapauden_venajan_eliitille/6536542
- Schönberg, Kalle 2013b. ”Kolmannes venäläismatkailijoista ei kannata viisumivapautta”. YLE 14.2.2013. Viitattu 7.6.2013.
http://yle.fi/uutiset/kolmannes_venalaismatkailijoista_ei_kannata_viisumivapautta/6495705
- Simola, Heli 2011. ”Suomi hyötyy Venäjän WTO-jäsenyydestä”. Suomen Pankki BOFIT – Siirtymätalouksien tutkimuslaitos. BOFIT Online 8/2011. Viitattu 7.6.2013.
<http://www.suomenpankki.fi/bofit/tutkimus/tutkimusjulkaisut/online/Documents/bon0811.pdf>
- Sisäasiainministeriö 2012. Kasvavan rajaliikenteen hallinta. Sisäasiainministeriön julkaisu 42/2012. Helsinki: sisäasiainministeriö.
- Sisäasiainministeriö 2013a. ”Kasvavan rajaliikenteen hallinta edellyttää huomattavia laajennus- ja muutostöitä rajanylityspaikoilla”. Sisäasiainministeriön tiedote 21.1.2013. Viitattu 7.6.2013.
http://www.intermin.fi/fi/ajankohtaista/uutiset/rajavalvonta/1/0/kasvavan_rajaliikenteen_hallinta_edellyttaa_huomattavia_laajennus-ja_muutostoitajajanylityspaikoilla

- Sisäasiainministeriö 2013b. Valmistautuminen EU-Venäjä -viisumivapauteen. Viitattu 7.6.2013.
http://www.intermin.fi/fi/kehittamishankkeet/valmistautuminen_eu_venaja_viisumivapauteen
- St. Peter Line 2013. Viisumivapaus. Viitattu 7.6.2013.
<http://www.stpeterline.com/fi/Hyvätietää/Viisumivapaus.aspx>
- Sundberg, Pekka; Räsänen, Olli; Posti, Antti & Pöntynen Riitta 2010. Suomen transitoliikenne nyt ja tulevaisuudessa. SPC Finlandin transitoselvitys. Turun yliopiston merenkulkualan koulutus- ja tutkimuskeskuksen julkaisuja. Turku: Turun yliopisto.
https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/67364/B180_suomen_transitoliikenne.pdf?sequence=1
- Suomen Pankki 2013a. Suorat sijoitukset ulkomailta Suomeen. Kanta maittain. Viitattu 7.6.2013.
http://www.suomenpankki.fi/fi/tilastot/maksutase/Pages/tilastot_maksutase_ja_suorat_sijoitukset_maksutase_suorat_sijoitukset_suomeen_kanta_maittain_fi.aspx
- Suomen Pankki 2013b. Suorat sijoitukset ulkomailta Suomeen. Virta maittain. Viitattu 7.6.2013.
http://www.suomenpankki.fi/fi/tilastot/maksutase/Pages/tilastot_maksutase_ja_suorat_sijoitukset_maksutase_suorat_sijoitukset_suomeen_virta_maittain_fi.aspx
- Suomen Pankki 2013c. Suorat sijoitukset Suomesta ulkomaille. Kanta maittain. Viitattu 7.6.2013.
http://www.suomenpankki.fi/fi/tilastot/maksutase/Pages/tilastot_maksutase_ja_suorat_sijoitukset_maksutase_suorat_sijoitukset_suomesta_kanta_maittain_fi.aspx
- Suomen Pankki 2013d. Suorat sijoitukset Suomesta ulkomaille. Virta maittain. Viitattu 7.6.2013.
http://www.suomenpankki.fi/fi/tilastot/maksutase/Pages/tilastot_maksutase_ja_suorat_sijoitukset_maksutase_suorat_sijoitukset_suomesta_virta_maittain_fi.aspx
- TAK Oy 2012. TAK Rajatutkimus 2012. Vuosiraportti – Etelä-Karjala.
- Tasavallan presidentin kanslia 2013. ”Presidentti Niinistö vieraili Lappeenrannassa ja tutustui itärajaan”. Uutinen 16.1.2013. Viitattu 7.6.2013.
<http://www.president.fi/public/default.aspx?contentid=267487&nodeid=44809&contentlan=1&culture=fi-FI>
- Teknologiateollisuus ry 2012. Teknologiateollisuuden vientiraportti. Joulukuu 2012. Viitattu 7.6.2013. <http://www.teknologiateollisuus.fi/fi/materiaalipankki/>
- Teknologiateollisuus ry 2013a. Tietoa alasta ja organisaatiosta. Viitattu 7.6.2013.
<http://www.teknologiateollisuus.fi/fi/teknologiateollisuus-ry/organisaatio.html>
- Teknologiateollisuus ry 2013b. Teknologiateollisuuden tavaravienti Suomesta Venäjälle. Viimeisin havainto 9/2012. Henkilökohtainen tiedonanto sähköpostitse 6.3.2013.
- Tilastokeskus 2011. Suomi lukuina. Yritykset. Viitattu 10.6.2013.
http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_yritykset.html
- Tilastokeskus 2013a. Ulkomaiset tytäryhtiöt Suomessa. Viitattu 7.6.2013.
<https://www.tilastokeskus.fi/til/ulkoy/index.html>
- Tilastokeskus 2013b. Suomalaiset tytäryhtiöt ulkomailla. Viitattu 7.6.2013.
<http://www.stat.fi/til/stu/index.html>

- Tullihallitus 2012a. Ulkomaankauppa 2012. Taskutilasto. Viitattu 24.6.2013.
http://www.tulli.fi/fi/suomen_tulli/ulkomaankauppatilastot/tilastokatsaukset/muut_katsaukset/taskut/liitteet/tasku2012.pdf
- Tullihallitus 2012b. Itään suuntautuva maantietransito vuonna 2011. Tiedote 7.2.2012. Viitattu 7.6.2013.
http://www.tulli.fi/fi/tiedotteet/ulkomaankauppatilastot/tilastot/transito/trans2011/liitteet/2012_M02.pdf
- Tullihallitus 2013. Ulkomaankauppatilastot. Itään suuntautuva maantietransito, vuodet 2002–2011. Viitattu 7.6.2013.
http://www.tulli.fi/fi/suomen_tulli/ulkomaankauppatilastot/tilastokatsaukset/transito/vuodet/index.jsp
- Ulkoasiainministeriö 2010. ”Kuinka edetä kohti viisumivapautta”. Artikkelit ja kolumnit 11.3.2010. Viitattu 7.6.2013.
<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=190884&nodeid=15699&contentlan=1&culture=fi-FI>
- Ulkoasiainministeriö 2013a. ”Suomi avaa lisää viisumikeskuksia Venäjällä”. Uutinen 29.5.2013. Suomen suurlähetystö Moskova. Viitattu 24.6.2013.
<http://www.finland.org.ru/Public/default.aspx?contentid=277373&nodeid=36881&culture=fi-FI>
- Ulkoasiainministeriö 2013b. Tilastoja Suomen myöntämistä viisumeista. Ulkoasiainministeriön kansalaispalvelujen henkilökohtainen tiedonanto sähköpostitse 12.2.2013.
- Ulkoasiainministeriö 2013c. EU/OSA; Euroopan yhteisön viisumihelpotussopimukset kolmansien maiden kanssa; Armenian ja Azerbaidžhanin viisumihelpotussopimusneuvottelut sekä Venäjän, Ukrainan ja Moldovan viisumihelpotussopimusten laajentaminen. Muistio 29.1.2013. Viitattu 26.6.2013.
[http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw/?\\$%7bAPPL%7d=akirjat&\\$%7bBASE%7d=akirjat&\\$%7bTHWIDS%7d=0.40/1372228540_380082&\\$%7bTRIPPIFE%7d=PDF.pdf](http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw/?$%7bAPPL%7d=akirjat&$%7bBASE%7d=akirjat&$%7bTHWIDS%7d=0.40/1372228540_380082&$%7bTRIPPIFE%7d=PDF.pdf)
- Ulkoasiainministeriö 2013d. Venäjä-maatiedosto. Talous, elinkeinoelämä ja ulkomaankauppa. Viitattu 7.6.2013.
<http://www.finland.org.ru/public/default.aspx?nodeid=41789&contentlan=1&culture=fi-FI>
- Valtioneuvosto 2012. Valtioneuvoston periaatepäätös: Team Finland -strategian ulkomaisten investointien edistämiseksi. 20.12.2012.
<http://valtioneuvosto.fi/toiminta/periaatepaatokset/periaatepaatos/fi.jsp?oid=373804>
- YLE 2011. ”Venäläisvastaisuus nostaa päätään Imatralla”. YLE 7.9.2011. Viitattu 10.6.2013.
http://yle.fi/uutiset/venalaisvastaisuus_nostaa_paataan_imatralla/5421684

Liite 1. Teemahaastattelujen rakenne

1. Tietoa Venäjästä ja haastateltavan toimialasta / suomalaisesta elinkeinoelämästä yleisesti
 - Minkälainen taloudellinen merkitys Venäjällä on toimialallenne? (asiakasmäärät, liikevaihto, investoinnit, verotulot...)
 - Minkälainen merkitys Venäjällä on alanne toimintatapoihin? (esim. palvelutarjonta, koulutus, henkilöstön osaamisvaatimukset, T&K&I-toiminta...)
 - Miten Venäjän merkitys on muuttunut vuosien aikana? Onko kasvanut, pysynyt samana vai laskenut?
2. Asenteet viisumivapautta kohtaan
 - Kuinka paljon olette kuulleet viisumivapaudesta keskusteltavan alallanne?
 - Mikä on yleinen suhtautuminen toimialallanne viisumivapautta kohtaan? Mistä tämä johtuu?
 - Haluatteko ilmaista oman / organisaationne suhtautumisen viisumivapautta kohtaan?
3. Nykyiset viisumikäytännöt ja mahdollisen viisumivapauden vaikutukset
 - Minkälaisina pidätte nykyisiä viisumikäytäntöjä?
 - Miten viisumikäytännöt ovat tähän mennessä vaikuttaneet yritysten toimintaan?
 - Ovatko viisumikäytännöt tuoneet esteitä yrityksille?
 - Uskotteko, että viisumivapaus hyödyttäisi toimialaanne? Miten?
 - Voisiko viisumivapaudesta olla haittaa toimialallenne?
 - Uskotteko, että viisumivapauden tuomat muutokset olisivat merkittäviä?
 - Minkälaisia taloudellisia vaikutuksia viisumivapaudesta olisi toimialallenne? (asiakasmäärät, liikevaihto, työntekijöiden määrä, asema Venäjän kauppakumppanina, investoinnit, verotulot jne.)
 - Miten viisumivapaus vaikuttaisi alanne toimintatapoihin? (tuote-/palvelutarjonta, tuotteiden ja palvelujen laatu, henkilöstön osaamisvaatimukset, koulutus, T&K&I-toiminta, muut liiketoiminnalliset muutokset jne.)
4. Muutokset/toimenpiteet viisumivapauden varalta
 - Miten viisumivapauteen on valmistauduttu toimialallanne? Vai tarvitseeko viisumivapauteen valmistautua mitenkään?
 - Mitä muita toimenpiteitä toimialallanne pitäisi vielä tehdä viisumivapauden varalta?
 - Minkälaisia toimenpiteitä julkisen sektorin tulisi tehdä viisumivapauden varalta tukeakseen elinkeinoelämän toimintamahdollisuuksia? (esim. lainsäädäntö, rahoitus, rajamuodollisuudet, venäjän osaaminen, tutkimukset/selvitykset...)

Liite 2. Kyselylomake

Kysely viisumivapauden vaikutuksista suomalaisille yrityksille

Tämän kyselyn tavoitteena on selvittää näkökulmianne Venäjän mahdollista viisumivapautta kohtaan. Kysymykset koskevat suhtautumistanne viisumivapautta kohtaan, odotuksianne viisumivapauden vaikutuksista yritystoimintaan sekä näkemyksiänne tarvittavista toimenpiteistä viisumivapauden varalta.

Olkaa hyvä ja vastatkaa seuraaviin kysymyksiin. Halutessanne voitte tarkentaa ja perustella vastauksianne kysymysten alla oleviin avoimiin vastauskenttiin.

Kyselyyn vastaaminen vie noin 10 minuuttia.

Taustatiedot

1.1. Yrityksenne koko

- ☐ Suuryritys
- ☐ Pk-yritys
- ☐ Mikroyritys

1.2. Yrityksenne sijainti

- ☐ Pääkaupunkiseutu
- ☐ Muu Etelä-Suomi
- ☐ Itä-Suomi
- ☐ Länsi-Suomi
- ☐ Pohjois-Suomi

1.3. Yrityksenne toimiala

- ☐ Elintarviketeollisuus
- ☐ Metsäteollisuus
- ☐ Informaatioteknologiaeteollisuus
- ☐ Kemiateollisuus
- ☐ Lääketeollisuus
- ☐ Metall-, teräs- ja kaivannaisteollisuus
- ☐ Tekstiili- ja vaateteollisuus
- ☐ Rakentaminen
- ☐ Koneet ja laitteet
- ☐ Kuljetus ja logistiikka
- ☐ Vähittäiskauppa
- ☐ Matkailu- ja ravitsemistoiminta
- ☐ Muut palvelut
- ☐ Muu, mikä? _____

1.4. Mitä Venäjään liittyviä toimintoja yrityksellänne on? Valitkaa kaikki yritystänne koskevat vaihtoehdot.

- ☐ Vienti
☐ Tuonti
☐ Alihankinta
☐ Venäläiset yritysasiakkaat (B2B)
☐ Venäläiset kuluttaja-asiakkaat (B2C)
☐ Venäläiset työntekijät
☐ Toimipaikka/edustusto Venäjällä
☐ Yrityksellämme ei ole Venäjään liittyviä toimintoja
☐ Yrityksellämme ei ole Venäjään liittyviä toimintoja, mutta olemme kiinnostuneita niistä
☐ Muu, mikä? _____
☐ Muu, mikä? _____
☐ Muu, mikä? _____

Suhtautuminen viisumivapautta kohtaan

2.1. Miten yrityksessänne suhtaudutaan viisumivapauteen? Valitkaa sopivin vaihtoehto ja perustelkaa halutessanne vastauksenne alla olevaan vastauskenttään.

- ☐ Erittäin myönteisesti
☐ Melko myönteisesti
☐ Neutraalisti
☐ Melko kielteisesti
☐ Erittäin kielteisesti
☐ En osaa sanoa

Perustelut:

2.2. Arvioikaa yrityksenne näkökulmasta seuraavia viisumikäytäntöihin ja viisumivapauteen liittyviä väittämiä. Halutessanne voitte perustella vastauksianne alla olevaan vastauskenttään.

	täysin samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	jokseenkin eri mieltä	täysin eri mieltä	En osaa sanoa
Viisumivapauden pitäisi tulla voimaan mahdollisimman pian.	()	()	()	()	()
Viisumivapaus pitäisi toteuttaa vasta joidenkin vuosien päästä.	()	()	()	()	()
Suomen nykyiset viisumikäytännöt ovat toimivia ja ne pitäisi säilyttää ennallaan.	()	()	()	()	()
Suomalaisten viisumin saantia Venäjälle pitäisi helpottaa.	()	()	()	()	()

Venäläisten viisumin saantia Suomeen pitäisi helpottaa.	()	()	()	()	()
Vain tiettyjen ryhmien matkustamista Suomen ja Venäjän välillä pitäisi helpottaa.	()	()	()	()	()
Matkustaminen työasioissa Venäjälle on hankalaa viisumin takia.	()	()	()	()	()
Venäläisten matkustaminen Suomeen työasioissa on hankalaa viisumin takia.	()	()	()	()	()

Perustelut:

Viisumivapauden vaikutukset

3.1. Uskotteko viisumivapaudesta olevan hyötyä tai haittaa yrityksenne liiketoiminnalle? Valitkaa sopivin vaihtoehto ja perustelkaa halutessanne vastauksenne.

- ☐ Paljon hyötyä
☐ Jonkin verran hyötyä
☐ Ei hyötyä eikä haittaa
☐ Jonkin verran haittaa
☐ Paljon haittaa
☐ En osaa sanoa

Perustelut:

3.2. Miten arvioitte viisumivapauden vaikuttavan seuraaviin asioihin yrityksenne toiminnassa? Valitkaa jokaisen asian osalta sopivin vaihtoehto tai merkitkää, mikäli ko. asia ei koske yritystänne.

Alla olevaan vastauskenttään voitte tarvittaessa lisätä muita toiminnan osa-alueita ja tarkentaa vastauksianne.

	Kasvaa merkittävästi	Kasvaa jonkin verran	Ei vaikutusta	Laskee jonkin verran	Laskee merkittävästi	En osaa sanoa	Ei koske yritystämme
Liikevaihto	()	()	()	()	()	()	()
Kannattavuus	()	()	()	()	()	()	()
Investoinnit	()	()	()	()	()	()	()
T&K&I-toiminta	()	()	()	()	()	()	()
Venäjän painoarvo toimintastrategiassa	()	()	()	()	()	()	()
Uudet liiketoimintamahdollisuudet	()	()	()	()	()	()	()
Kiinnostus Venäjän markkinoita kohtaan	()	()	()	()	()	()	()
Tuotteiden/palvelujen kysyntä	()	()	()	()	()	()	()
Venäläisten kuluttaja-asiakkaiden määrä	()	()	()	()	()	()	()
Venäläisten yritysasiakkaiden määrä	()	()	()	()	()	()	()
Venäläisten yhteistyökumppaneiden määrä	()	()	()	()	()	()	()
Uusien työntekijöiden määrä	()	()	()	()	()	()	()
Työntekijöiden osaamisvaatteen	()	()	()	()	()	()	()
Harmaa talous	()	()	()	()	()	()	()
Kilpailu	()	()	()	()	()	()	()
Byrokratia/paperityö	()	()	()	()	()	()	()

Lisätietoja:

Toimenpiteet viisumivapauden varalta

4.1. Mitä seuraavista toimenpiteistä yrityksessänne on toteutettu tai on suunnitelmassa toteuttaa viisumivapauden tai kasvavan itäliikkuvuuden varalta?*

Alla olevaan vastauskenttään voitte tarvittaessa lisätä muita toiminnan osa-alueita ja tarkentaa vastauksianne.

** Sisäasiainministeriön arvion mukaan viisumivapaus voisi nopeassa ajassa jopa kolminkertaistaa Suomen ja Venäjän välisen maarajan ylittävien henkilöiden määrän. Itärajan liikkuvuus on kuitenkin kasvanut jo viime vuosien aikana voimakkaasti ja matkustajaliikenteen ennustetaan kasvavan tulevaisuudessa myös ilman viisumivapautta.*

	On jo toteutettu	On suunnitelmassa	Ei ole suunnitelmassa toteuttaa
Strategiset muutokset liiketoiminnassa	()	()	()
Operatiiviset muutokset liiketoiminnassa	()	()	()
T&K&I-toiminta	()	()	()
Uudet investoinnit	()	()	()
Etabloituminen Venäjälle	()	()	()
Uusien yhteistyökumppaneiden / markkinoiden kartoittaminen Venäjällä	()	()	()
Tuote-/palvelutarjonnan kehittäminen	()	()	()
Internet-sivujen, oppaiden yms. materiaalin tuottaminen Venäjäksi	()	()	()
Lisääntyvä markkinointi Venäjällä	()	()	()
Venäjän kielen koulutus henkilöstölle	()	()	()
Venäläiseen kulttuuriin ja toimintaympäristöön liittyvä koulutus henkilöstölle	()	()	()
Uusien työntekijöiden rekrytointi	()	()	()

Lisätietoja:

4.2. Minkälaisia toimenpiteitä toivoisitte julkisen sektorin tekevän viisumivapauden varalta? Mainitkaa toimintanne kannalta muutama tärkein asia. (Esim. rajan toimivuus, infrastruktuuri, t&k-toiminta, rahoitus ja neuvonta, lainsäädäntö ja luvat, koulutus jne.)

Muita kommentteja, ideoita ja palautetta
